

**6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA
YER ALAN METİNLERİN TÜRKÇE ÖĞRETİM
PROGRAMINDA BULUNAN NİTELİKLERE
GÖRE İNCELENMESİ**

Fatmanur BİÇER
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Prof. Dr. Gürbüz OCAK
Şubat, 2023
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN
METİNLERİN TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMINDA
BULUNAN NİTELİKLERE GÖRE İNCELENMESİ**

Danışman
Prof. Dr. Gürbüz OCAK

Hazırlayan
Fatmanur BİÇER

AFYONKARAHİSAR 2023

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Türkçe Öğretim Programında Bulunan Niteliklere Göre İncelenmesi**” adlı çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde bilimsel etik kurallara ve atıf gösterme ilkelerine riayet ettiğimi belirterek aksi bir durumun tespiti hâlinde sorumluluğun tamamen bana ait olduğunu kabul, beyan ve taahhüt ederim.

01/02/2023

İmza

Fatmanur BİÇER

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Fatmanur BİÇER
	Numarası	190628108
	Anabilim Dalı	Eğitim Bilimleri
	Programı	Eğitim Programları ve Öğretim
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı	6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Türkçe Öğretim Programında Bulunan Niteliklere Göre İncelenmesi	
Tez Savunma Sınav Tarihi	01/02/2023	
Tez Savunma Sınav Saati	14.00	

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır

ÖZET

6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN METİNLERİN TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMINDA BULUNAN NİTELİKLERE GÖRE İNCELENMESİ

Fatmanur BİÇER

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

Şubat, 2023

Danışman: Prof. Dr. Gürbüz OCAK

Bu çalışma ile Türkçe ders kitabındaki metinlerin Türkçe Öğretim Programı'ndaki ders kitabına alınacak metinlerin niteliklerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma kapsamında doküman analizi deseni ile gerçekleştirilen araştırmada veri kaynağı olarak 2020-2021 eğitim-öğretim yılında EKOYAY yayınlarına ait 6. sınıf seviyesinde okutulan Türkçe ders kitabı incelenmiştir. İncelenen Türkçe ders kitabında yer alan 8 tema, bu 8 temanın altında yer alan toplam 40 metin incelemeye tabii tutulmuştur. İnceleme yapılırken Türkçe Öğretim Programı'nda ders kitabına alınacak metinlerde bulunması gereken nitelikler esas alınmıştır. Türkçe Öğretim Programı'ndaki niteliklere göre bir değerlendirme formu oluşturulmuştur. Metinler bu değerlendirme formuna göre incelenmiştir. Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda bazı metinlerde eğitsel açıdan uygun olmayan ifadelerin yer aldığı belirlenmiştir. Ders kitabı içerisindeki metinlerin alanda kabul görmüş yazarlardan alındığı görülmüştür. Türk cumhuriyetlerinden ders kitabı içerisinde 1 yazara yer verildiği fakat Balkan Türklerine ait yazarlara yer verilmediği saptanmıştır. Gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak ve sosyal medya uygulamalarında yer alan türler ders kitabı içerisinde metin olarak kullanılmamıştır. Metin içinde anı, fıkra, anekdot vb. yer alan fakat anlamsal olarak bağımsız kullanılabilen bölümlere de metinlerde yer verilmemiştir. İncelemeler sonucunda metinlerin başında metin yazarının biyografisine yer verilmediği belirlenmiştir. Belirlenen diğer alt problemlerde ise Türkçe ders kitabına alınan metinlerin programda belirtilen özelliklere uygun olarak seçildikleri belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Türkçe öğretim programı, ders kitabı, metin inceleme.

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE TEXTS IN THE 6TH GRADE TURKISH TEXTBOOKS ACCORDING TO THE QUALIFICATIONS OF THE TURKISH EDUCATION PROGRAM

Fatmanur BİÇER

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF EDUCATIONAL SCIENCES**

February, 2023

Advisor: Prof. Dr. Gürbüz OCAK

With this study, it is aimed to examine the texts in the Turkish textbook according to the qualifications of the texts to be included in the textbook in the Turkish Curriculum. Within the scope of qualitative research, the Turkish textbook taught at the 6th grade level of EKOYAY Publications in the 2020-2021 academic year was examined as a data source in the research carried out with the document analysis design. 8 themes in the Turkish textbook examined, a total of 40 texts under these 8 themes were subjected to examination. While conducting the examination, the qualifications that should be included in the texts to be included in the textbook in the Turkish Curriculum were taken as basis. An evaluation form has been created according to the qualifications in the Turkish Curriculum. The texts were examined according to this evaluation form. Content analysis was used in the analysis of the obtained data. As a result of the study, it was determined that some texts contained expressions that were not suitable in terms of education. It was seen that the texts in the textbook were taken from the authors accepted in the field. It was determined that 1 author from the Turkic republics was included in the textbook, but the authors of the Balkan Turks were not included. Newspaper reports, advertisements, petitions, minutes and types of social media applications were not used as texts in the textbook. Chapters that contain memoirs, anecdotes, anecdotes, etc. in the text, but which can be used semantically independently, are also not included in the texts. As a result of the investigations, it was determined that the biography of the copywriter was not included at the beginning of the texts. In the other sub-problems determined, it was determined that the texts included in the Turkish textbook were selected in accordance with the specifications specified in the program.

Keywords: Turkish curriculum, textbook, text review.

ÖN SÖZ

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde önemli materyallerden biri ders kitabıdır. Özellikle Türkçe öğretimi sürecinde ders kitapları çok sık kullanılır. Türkçe ders kitabı içerisindeki metinler ile öğretim süreci devam ettirilir. Bu metinler öğrencilere aynı zamanda okuma zevk ve anlayışı, edebi metinlerin tanıtımı, bilişsel ve duyuşsal alanların gelişimi gibi pek çok fayda sağlar. Bundan dolayı ders kitabına alınacak metinlerin seçimi de oldukça önemli bir durumdur. Bu metinlerin seçimi Türkçe Öğretim Programı'nda belirli nitelikler ile belirlenmiştir.

Bu tez çalışmasında 6. Sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan niteliklere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öğretim programındaki niteliklere göre ders kitabında yer alan 40 metin incelenmiştir. Elde edilen bulgular çalışma içerisinde gösterilmiştir.

Tez yazma ve yüksek lisans öğrenim sürecimde yardımlarını, desteklerini, bilgilerini ve ilgisini hiçbir koşulda eksik etmeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Gürbüz OCAK'a sonsuz şükranlarımı sunarım. Tezime katkılarını esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Mehmet GÜLTEKİN'e ve Dr. Öğr. Üyesi Ramazan YURTSEVEN'e; yüksek lisans öğrenim sürecimde beni yüreklendiren ve akademik olarak çalışmalarına destek olan Doç. Dr. Eray EĞMİR'e ve Doç. Dr. Koray KASAPOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam boyunca beni destekleyen, her konuda bana güvenini hissettiren biricik hayat arkadaşım Müslüm BİÇER'e; tez yazma sürecimde desteğini ve yardımını esirgemeyen canım arkadaşım Sinem KARGIN'a; hep yanımda olan canım kardeşlerim Esranur BEYCAN, Mehmet Kenan BEYCAN ile Kerem BEYCAN'a; bugünlere gelmemde büyük emeği olan, her zaman beni yüreklendiren canım annem Havva BEYCAN, canım babam Yaşar BEYCAN'a sonsuz teşekkür ederim.

Fatmanur BİÇER
2023, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI.....	ii
ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. TEZİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	8
1.1. DERS KİTAPLARININ ÖZELLİKLERİ.....	10
1.1.1. Ders Kitaplarının Diğer Ülkelerde Kullanımı ve Özellikleri.....	11
1.2. TÜRKÇE DERS KİTAPLARI VE ÖZELLİKLERİ.....	13
1.3. ÖĞRETİM PROGRAMLARI.....	14
1.3.1. Türkçe Öğretim Programı.....	15
1.3.2. Türkçe Öğretim Programı'nın Amaçları.....	16
1.3.3. Türkçe Öğretim Programı'nın Özel Amaçları.....	17
1.3.4. Türkçe Öğretim Programı'nda Ders Kitabındaki Metinlerde Bulunması İstenilen Nitelikler.....	18
1.3.5. Türkçe Öğretim Programı'na Göre Metin Türlerinin Dağılımı.....	20
1.3.6. Türkçe Öğretim Programı'na Göre Tema.....	21
1.4. 6. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMI KAZANIMLARI.....	23
1.4.1. Dinleme Alanına Yönelik Kazanımlar.....	23
1.4.2. Konuşma Alanına Yönelik Kazanımlar.....	24
1.4.3. Okuma Alanına Yönelik Kazanımlar.....	25
1.4.4. Yazma Alanına Yönelik Kazanımlar.....	26
1.5. 6. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN GELİŞİM ÖZELLİKLERİ.....	26
1.6. KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	36
2. VERİ KAYNAĞI.....	36
3. VERİ TOPLAMA ARACI.....	37
4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ.....	38
5. VERİLERİN GÜVENİRLİĞİ.....	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

1. ALANDA YAYGIN OLARAK KABUL GÖRMÜŞ YAZAR VE ESERLER İLE TÜRK CUMHURİYETLERİ VE BALKAN TÜRKLERİNE AİT ESERLERİN, 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA BULUNMA DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR..... 43
2. TÜRKÇE DERS KİTABINDA BULUNAN METİNLERDE İKİNCİL AKTARIMLARIN BULUNMA DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR..... 47
3. TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERDE ‘BU KİTAP İÇİN YAZILMIŞTIR.’ İBARESİNİN GEÇME DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR..... 47
4. TÜRKÇE DERS KİTABINDA BULUNAN METİNLERİN BAŞKA SINIF DÜZEYİNDE KULLANILMA DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR..... 48
5. TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN METİN YAZARLARININ ESERLERİNİN, TEKRAR KİTAP İÇERİSİNDE KULLANILMA DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR..... 48
6. TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERİN DÜNYA EDEBİYATINDAN ALINAN ÇEVİRİLERİNİN NİTELİK DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR..... 54
7. TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ SERBEST OKUMA PARÇALARININ TEMALARI DESTEKLEME DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR..... 55
8. SERBEST OKUMA PARÇALARININ EDEBİ DEĞER TAŞIMA DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR..... 57
9. TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ ESERLERİN UZUN OLAN VE KİTABA ALINMAYAN KISIMLARININ ÖZET ŞEKLİNDE VERİLME DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR..... 57
10. TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERDE EĞİTSEL AÇIDAN UYGUN OLMAYAN İFADELERİN YER ALMA DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR..... 58
11. TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERDE YAZARIN SÖYLEYİŞİNDEN VEYA DÖNEMSEL SÖYLENİŞ ÖZELLİKLERİNDEN KAYNAKLANAN YAZIM FARKLILIKLARININ BELİRTİLME DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR..... 61
12. TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERDE; GAZETE HABERİ, REKLAM, DİLEKÇE, TUTANAK, ÖZ GEÇMİŞ, AĞ GÜNLÜĞÜ (BLOG), SOSYAL MEDYA UYGULAMALARINDA BULUNAN YAZI TÜRLERİNİN KULLANILMA DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULARI 63
13. TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN METİNLERDE ÇIKARILAN BÖLÜMLERİN ÜÇ NOKTA İLE GÖSTERİLME DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR..... 65
14. ÇEŞİTLİ METİNLER İÇİNDE BAĞIMSIZ OLARAK GEÇEN ANI, FIKRA VE ANEKDOTLARIN METİN OLARAK SEÇİLME DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR..... 66

15. YAZAR VE ŞAİRLERİN BİYOGRAFİLERİNDE EDEBİ YÖNLERİNİN ÖN PLANA ÇIKARILMA DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	66
16. İNCELENEN METİNLER İÇİN TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ ÖZEL AMAÇLARINA GÖRE ÖĞRENCİLERİN KAZANMASI BEKLENEN YETKİNLİKLERE YÖNELİK BULGULAR.....	67
16.1. METİNLERİN DİNLEME/İZLEME, KONUŞMA, OKUMA VE YAZMA BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNE KATKI SAĞLAYIP SAĞLAMADIĞINA DAİR BULGULAR.....	67
16.2. METİNLERİN ÖĞRENCİLERİN; MİLLÎ, MANEVÎ, AHLAKÎ, TARİHÎ, KÜLTÜREL, SOSYAL DEĞERLERE ÖNEM VERMELERİNE KATKI SAĞLAYIP SAĞLAMADIĞINA DAİR BULGULAR.....	69
16.3. METİNLERİN; TÜRKÇEYİ, DOĞRU KONUŞMA, DOĞRU YAZMA, BİLİNÇLİ VE İMTİNALI KULLANMAYA YÖNELİK KATKI SAĞLAYIP SAĞLAMADIĞINA DAİR BULGULAR.....	71
16.4. METİNLERİN ÖĞRENCİLERİN DUYGU, DÜŞÜNCE VE HAYAL DÜNYALARINI GELİŞTİRMELERİNİ SAĞLAYIP SAĞLAMADIĞINA DAİR BULGULAR.....	71
TARTIŞMA VE SONUÇ	74
KAYNAKÇA.....	88
EKLER.....	95

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Türkçe Öğretim Programı'nda Yer Alan Metin Türlerinin Sınıflara Göre Dağılımı.....	20
Tablo 2. Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Zorunlu Temaların ve Metinlerin Dağılımı	22
Tablo 3. Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Seçmeli Temaların ve Metinlerin Dağılımı	22
Tablo 4. Okuma Metinlerinin ve Dinleme/İzleme Metinlerinin Dağılımı.....	24
Tablo 5. Değer Aralıkları.....	38
Tablo 6. İnceleme Ölçütlerine Göre Ders Kitabındaki Metinlerden Elde Edilen Veriler	42
Tablo 7. Ders Kitabında Bulunan Metinler ve Yazarları.....	43
Tablo 8. Ders Kitabındaki Metinlerde Türk cumhuriyetlerinde ve Balkan Türklerinde Bulunan Yazarlara Ait Bulgular.....	45
Tablo 9. Ders Kitabına Alınan Yazarların Farklı Eserlerinin Tekrar Kullanımı	48
Tablo 10. Dünya Edebiyatından Alınan Metinlerin Çevirilerinin Nitelik Düzeyinin Belirlenmesi.....	54
Tablo 11. Dünya Edebiyatından Alınan Metinler.....	54
Tablo 12. Serbest Okuma Parçalarının Yazarları ve İçinde Bulunduğu Temalar.....	55
Tablo 13. Serbest Okuma Parçalarının Temalar ile Uygunluğunun Gösterilmesi	56
Tablo 14. Serbest Okuma Parçalarının Edebi Nitelik Taşıma Düzeyinin Gösterilmesi	57
Tablo 15. Uzun Eserlerin Kısaltılmasına Dair Yapılan Açıklamalar	57
Tablo 16. Yazarın Söyleyişinden veya Dönemsel Söyleniş Özelliklerinden Kaynaklanan Yazım Farklılıklarının Bulunduğu Metinler	61
Tablo 17. Metinlerde Kısaltılan Yerlerin Üç Nokta ile Gösterildiği Metinler	65
Tablo 18. Dinleme/izleme Metinlerinin Sürelerinin Gösterilmesi	69

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Türlerine Göre Yoğunlukları.....	37
Şekil 2. Veri Toplama Süreci İle İlgili Adımlar.....	40
Şekil 3. Kısaltılan Bölümün Özet Şeklinde Gösterilmesinin Gösterimi	58
Şekil 4. Yeni Bir Sabah Adlı Metnin Gösterimi	59
Şekil 5. Uçurtma Adlı Metnin 5. Etkinliğine Yer Alan Gazete Haberlerinin Gösterimi	64
Şekil 6. Anadolu İmecesı Adlı Metninde Bulunan Üç Noktanın Gösterilmesi	65
Şekil 7. Nazilli Destanı Adlı Metninde Bulunan Üç Noktanın Gösterimi	66
Şekil 8. Ders Kitabında Bulunan Bir Etkinliğin Gösterilmesi	67
Şekil 9. Etkinlikte Yer Alan Mektup Yazma Çalışmasının Gösterimi	68

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Akt.: Aktaran

Ed.: Editör

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

TYÇ: Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi

vb.: ve benzeri

GİRİŞ

Ders kitapları; öğretmen, öğretim programı ve öğrenci üçgeninin temel değişkenidir. Öğretim programında kazandırılması istenilen becerilere göre ders kitabı hazırlanır. Ders kitapları, öğretim programında yer alan teorik bilgilerin pratiğe dökülmesidir. Bu yüzden öğretmenler tarafından en çok başvuru alan materyal, ders kitaplarıdır. Buna bağlı olarak ders kitapları öğretimin kalitesini ve niteliğinin doğrudan etkileyen önemli bir kaynaktır (İşeri, 2007). Bu yüzden ders kitapları geçmişten günümüze öğrencilerin en çok okudukları ve en çok başvurdukları kaynaklar olmuştur. Gelişen teknoloji eğitim faaliyetlerini içine alarak anlamlı bir şekilde çeşitlendirse de özellikle gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerde ders kitaplarının kullanıma yoğunluğu aynı kalmıştır. Durum böyle olunca ders kitapları öğrenciler tarafından ilk olarak ulaşılabilen kaynakların başında gelmektedir.

Ders kitabı, bireyleri akademik eğitime hazırlamayı ve onlara yaşamda gerekli bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlayan, bireyi zekâ, bilgi ve estetik yönleriyle geliştirmeyi hedefleyen ve belli bir programa göre hazırlanmış öğretim araçlarıdır (Yalınkılıç 2014). Bu tanımdan yola çıkarak ders kitaplarının belli bir program dahilinde hazırlanan, öğrencide belirli istendik davranışları kazandırma ya da geliştirme amacıyla basılan ve dağıtılan materyaller olduğu söylenebilir. Bundandır ki öğretim sürecinde etkin bir şekilde kullanılır. Özellikle Türkçe öğretmenlerinin ders işleme sürecinde aktif olarak ders kitaplarını kullanmaları özel bir gerekliliktir. Özbay (2003) 108 Türkçe öğretmeni ile gerçekleştirdiği çalışma sonucunda Türkçe öğretmenlerinin %94,44'ünün ders materyali olarak ders kitaplarını kullandıklarını saptamıştır. Türkçe öğretiminde; okuduğunu anlayan, okuma kültürü oluşturmuş, üst düzey becerileri kullanabilen bireyler yetiştirme esastır (Sever, 2006). Bu becerileri kazandırmak için öğretmenler birincil olarak ders kitaplarına dolayısıyla da ders kitabında yer alan 'metinlere' ders işleme sürecinde yer verecektir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın Özel Amaçları (MEB, 2019:8) bölümünde öğrencilerin Türkçe dersi için kazanması beklenen amaçlar sıralanmıştır. Bu amaçlar incelendiğinde öğrencilerin Türkçe okuma-yazmayı doğru öğrenmeleri, üst düzey düşünme becerilerine sahip olmaları, dört temel alan olan okuma-dinleme-konuşma-yazma becerilerinin geliştirilmesi, estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerini sağlama, milli duygu ve düşüncelerin güçlendirilmesi belirtilmiştir. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için ders sürecinde en etkili kaynak ders kitaplarıdır. Bütün bunların

yanında fazla talep olması sonucu olarak artan ders kitapları nitelik olarak istenilen seviyede olup olmadığının araştırılması gerekmektedir. Özellikle Türkçe ders kitabında bulunan yazım ve noktalama yanlışları öğrencilere verilmek istenenin dışında öğrenciyi örtük öğrenme ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bundan dolayı ders kitaplarına alınacak metinlerin nitelikleri oldukça önemlidir ve bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Problem Durumu

Dil öğretimi, Türkçenin en önemli hususudur. Hiç şüphesiz dil öğretimi için kullanılan en önemli materyal ise ders kitapları ve ders kitaplarındaki metinlerdir. Güneş (2013) metin kelimesinin Fransızcadan “texte” kelimesiyle dilimize geçtiğini belirtmiştir. Fransızca anlamı dokumak, örmek anlamına gelmektedir. Metinler farklı düzeyde iletişim kurma ve dili somutlaştırmaya yarayan önemli bir materyaldir (Güneş, 2013). Özellikle Türkçe öğretiminde metin temelli öğretim yapılmaktadır. Metin temelli öğretimin uygulanmasında en önemli unsur ise ders kitaplarıdır. Geçmiş dönemlerde Türkçe öğretimi dil bilgisi, kelime ve kültür yaklaşımları uygulanarak yapılmaktaydı (Güneş, 2013). Fakat geçmişten günümüze incelendiğinde metinle öğretimin gelişim gösterdiği, eski yöntemlerin yerine geçtiği görülmektedir.

Türkçe öğretiminde metin, öğrencilerin okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerini geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Güneş (2007)’e göre metinlerin okuma, dinleme, yazma, konuşma, görsel okuma gibi pek çok alanda öğrencilerin gelişimine katkı sunması gereklidir. Solak ve Yaylı (2009)’ya göre metinlerden okuma, yazma, konuşma ve dinleme gibi temel alanların öğretimi dışında ana dilini sevdirmeye, ulusal değerleri aktarma, evrensel değerleri sezdirmeye gibi becerileri kazandırması beklenmektedir. Metinlerin öğrencilerde estetik zevk uyandırması gereklidir. Aynı zamanda öğrencilere verilmek istenen iletiyi de doğru ve tam aktarmalıdır. Ayrıca metinle öğretimde öğrencilerin dil bilgisi kurallarını öğrenme, anlama becerisini geliştirme, araştırma yapma ve yeni kelimeleri özümseme gibi pek çok olumlu davranış geliştirmelerine olanak sağlamaktadır (Cuq & Gruca, 2005).

Metinlerde anlamlı bir bütün oluşturulması gereklidir. Anlamlı bir bütün olmaması halinde metinlerle öğretim yapmak olanaksız hale gelir. Metinle öğretim yapmak için doğru ve işlevsel metinler seçilmelidir. Bu yüzden Türkçe Öğretim Programı’nda ders kitabına alınacak metinlerde aranan özelliklerle ilgili bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölüm ile ders kitaplarına alınacak metinlerin özellikleri ve

nitelikleri belirlenmiş, bir çatı altında toplanmıştır. Öğrenciler, estetik ve edebi yargılarını ders kitabında bulunan metinler ile geliştirirler. Ders kitabında yer alan bir metin öğrencinin seviyesine uymuyorsa programda yer alan kazanımlara ulaşma konusunda yetersiz kalabilir. Somut işlemler dönemine yeni geçen bir öğrenci için fazlaca soyut kavramlar içeren ya da ahlaki değerleri oluşmamış bir öğrenci grubu için şiddet içeren bir metin, öğrenci yararına olmayacaktır. Bunlarla beraber her sınıf seviyesi için Türkçe Öğretim Programı'nda metin türleri belirlenmiştir. Öğrencilerin seviyesine uygun metin türlerini öğrenmeleri açısından ders kitabında yer alan metinler önemlidir. Ayrıca öğrencilere metinlerde bulunan dil bilgisi konularından yeni bir kelimenin öğretilmesine kadar dersin her noktasında ders kitaplarında yer alan metinlere ihtiyaç duyulur. Bu çalışma Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin seçilmesinin önemini vurgulamak için gerçekleştirilmiştir. Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan inceleme nitelikleri alt problemleri olarak belirlenmiştir. Alt problemlere ek olarak çalışmada Türkçe Öğretim Programı'nın özel amaçlarında öğrencilerin kazanması beklenen yetkinliklere göre metinlerin değerlendirilmesi de ele alınmıştır.

Problem Cümlesi

Türkçe Öğretim Programı incelemeye alınmıştır. Programın içerisinde yer alan 'Ders Kitabına Alınacak Metinlerin Özellikleri' başlıklı bölümde metinlerin hangi özellikleri barındırması hangi özellikleri barındırmaması gerektiği açıklanmıştır. 6. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan ölçütlere göre uygunluk durumu nedir?

Alt Problemler

1. Alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserler ile Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türklerine ait eserlerin, 6. sınıf Türkçe ders kitabında bulunma durumu nedir?
2. Türkçe ders kitabında bulunan metinlerde ikincil aktarımların bulunma durumu nedir?
3. Türkçe ders kitabındaki metinlerde 'Bu kitap için yazılmıştır.' ibaresinin geçme durumu nedir?
4. Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin başka sınıf düzeyinde kullanılma durumu nedir?

5. Türkçe ders kitabında yer alan metin yazarlarının eserlerinin tekrar kitap içerisinde kullanılma durumu nedir?

6. Türkçe ders kitabındaki metinlerin dünya edebiyatından alınan çevirilerinin nitelik durumu nedir?

7. Türkçe ders kitabındaki Serbest okuma parçalarının temaları destekleme durumu nedir?

8. Türkçe ders kitabındaki serbest okuma parçalarının edebi değer taşıma durumu nedir?

9. Türkçe ders kitabındaki eserlerin uzun olan ve kitaba alınmayan kısımlarının özet şeklinde verilme durumu nedir?

10. Türkçe ders kitabındaki metinlerde eğitsel açıdan uygun olmayan ifadelerin yer alma durumu nedir?

11. Türkçe ders kitabındaki metinlerde, yazarın söyleyişinden veya dönemsel söyleyiş özelliklerinden kaynaklanan yazım farklılıklarının belirtilme durumu nedir?

12. Türkçe ders kitabındaki metinlerde; gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü (blog), sosyal medya uygulamalarında bulunan yazı türlerinin kullanılma durumu nedir?

13. Türkçe ders kitabında yer alan metinlerde çıkarılan bölümlerin üç nokta ile gösterilme durumu nedir?

14. Çeşitli metinler içinde bağımsız olarak geçen anı, fıkra ve anekdotların metin olarak seçilme durumu nedir?

15. Yazar ve şairlerin biyografilerinde edebi yönlerinin ön plana çıkarılma durumu nedir?

Tezin Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu çalışma ile 6. Sınıf Türkçe ders kitabı içerisinde bulunan metinler incelemeye alınacaktır. Bu süreçte incelenecek metinler, öğrencilere Millî Eğitim Bakanlığınca dağıtılan ‘EKOYAY’ Yayınlarına ait 2020-2021 eğitim ve öğretim yılında aktif olarak kullanılan 6. Sınıf Türkçe ders kitabından seçilmiştir.

İnceleme için seçilen metinler 8 tema altında bulunan 3’ü okuma parçası, 1’i dinleme/izleme metni ve 1’i serbest okuma parçası olarak her temada 5 metin

incelenmiştir. Kitap geneli toplam 40 metin incelenmiştir. Ölçme değerlendirme için kullanılan metinler incelemeye tabii tutulmamıştır. EBA sistemi üzerinde bulunan diğer yayınlar inceleme dışı tutulmuş, öğrencilerin ulaşabildiği, öğretmenlerin kaynak kitap olarak kullandığı yayınevine ait ders kitabının tercih edilmesi sahada metinlerin ne kadar etkili olduğunu tespit etmek amacını taşımaktadır.

İnceleme kaynağı için ise Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan 'Ders Kitabına Alınacak Metinlerin Nitelikleri' başlıklı 14 madde oluşturacaktır. Bu kapsamda incelemenin sınırları programda yer alan 14 madde ve 6 sınıf Türkçe ders kitabı ile çizilmiştir. 14 madde içerisinde yer alan bütün özellikler inceleme kapsamına dahil edilmiştir. Bunlara ek olarak Türkçe Öğretim Programı'nın özel amaçlarında öğrencilerin kazanması beklenen yetkinliklere göre metinlerin değerlendirilmesi de ele alınmıştır. Sonuç olarak 2019 Türkçe Öğretim Programı ve 2020-2021 eğitim öğretim yılı içerisinde öğrencilere dağıtılan Türkçe ders kitabı ile çalışma sınırlandırılmıştır. İnceleme için önceki yıllara ait ders kitapları ya da öğretim programları dikkate alınmamıştır.

Tezin Konusu

Yapılan bu araştırmanın konusu, 6. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin Türkçe Öğretim Programı'nda bulunan ders kitabında bulunması gereken nitelikler başlığındaki maddeler çerçevesinde incelenmeye çalışılmasıdır. Bu maddeler doğrultusunda oluşturulan çizelgeye göre 6. Sınıf Türkçe ders kitabında bulunan 40 metin incelenmiştir. İnceleme sonucunda ders kitabında bulunan metinlerin Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan Ders Kitaplarına Alınacak Metinlerin Nitelikleri bölümündeki niteliklere ne kadar uyup uymadığı belirlenmeye çalışılmıştır. (MEB, 2019)

Tezin Amacı

Bu çalışma ile 6. Sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan niteliklere uygunluğunun incelenmesi amaçlanmıştır. Metinlerin; öğrencilerin duyuşsal ve bilişsel öğrenmelerinde etkisinin büyük olması, birincil bilgi kaynakları olması, kültürel aktarıma hizmet etmesi ve öğretmenlerin başvuru kaynakları olması önemini arttırmaktadır. Bu yüzden Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerin Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan niteliklere uygun olarak seçilmesi ve ders kitabına konulması gereklidir.

Ders kitaplarında bulunan metinlerin, Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan 'Ders Kitaplarına Alınacak Metinlerin Nitelikleri' bölümündeki niteliklere uygun olmaması öğrencilerin istenilen kazanımlara ulaşamamasına sebep olmaktadır. Bu yüzden bu çalışma ile 6. Sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin Türkçe Öğretim Programı'nda bulunan özelliklere göre incelenmesi amaçlanmıştır.

Tezin Önemi

Eğitim sürecinin en önemli kaynaklarından biri ders kitaplarıdır. Ders kitapları; öğrencinin yaş ve bilgi seviyesine uygun, bilişsel ve duyuşsal becerilerinin gelişmesine yardım eden metinleri barındıran aynı zamanda öğretim programının daha kolay uygulanmasını sağlayan öğretim kaynaklarıdır (Çiftçi, Çeçen ve Melanlıoğlu, 2007). Özellikle Türkçe dersi kapsamında ana dil öğretiminde ders kitaplarında bulunan metinler sıkça kullanılır (Türkben, 2019). Türkçe öğretimi yazınsal ve işitsel aynı zamanda öğretici nitelikli metinlerle yapılır (Sever, 2004). Öğretimin yanında ders kitaplarındaki metinler okuma zevk ve anlayışı da kazandırmalıdır. Öğrencilerin kitap ya da metinlerle karşılaştıkları ilk alan ders kitapları olabilmektedir (Tekşan ve Güneş, 2006). Bundan dolayıdır ki 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda ders kitaplarına alınacak metinlerin özellikleri belirtilmiştir. Hazırlanan kitaplardaki metinlerin bu özelliklere uygun olması beklenmektedir. Ders kitaplarında yer alan metinlerin bu nitelikler doğrultusunda seçilmesi ve kitaba konması öğrencinin duyuşsal ve bilişsel öğrenmesine hizmet etmesi ve aynı zamanda kitap okuma sevgisi uyandırması açısından oldukça önemlidir.

Çalışma ile öğrencilerin okuma zevk ve anlayışına hitap eden, öğrencilerin Türkçe kurallarını pratikte öğrenmelerini sağlayan, kültürel değerlerin aktarımına hizmet eden aynı zamanda öğretmene rehberlik eden bu metinlerin; programda yer alan niteliklere göre hazırlanıp hazırlanmadığının belirlenmesi sağlanmaktadır. Bu nitelikler kapsamında hazırlanmayan metinlerin ortaya çıkarılması ve ortaya çıkarılan bu metinlerin ise bir sonraki ders kitabı hazırlık sürecinde değerlendirmeye alınması noktasında önem arz etmektedir. Alan yazında çeşitli kriterler açısından ders kitaplarında bulunan metinler incelenmiştir. Metinler ile ilgili okunabilirlik açısından, (Çiftçi, Çeçen ve Melanlıoğlu, 2007) yazar ve metin açısından, (Kemiksiz, 2018) metinlerdeki söz varlıklarının incelenmesi açısından, (Uludağ, 2010) metin türleri bakımından, (Baş, 2003) yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Çalışmanın, incelenen

Çalışmalardan farkı ise Türkçe ğretim Programı'nda belirlenmiş özelliklere göre inceleme yapılmış olmasıdır.

Tanımlar

Öğretim Programı

Öğretim programı, öğrenene okulda ya da okul dışında kazandırılması planlanan bir dersle ilgili öğrenme yaşantıları düzeneğidir (Demirel, 2007).

Ders Kitabı

Herhangi bir eğitim ve ğretim programı çerçevesinde hazırlanmış, Kurulca rgn ve yaygın eğitim kurumlarında okutulması uygun bulunan basılı veya dijital ortamdaki kitap ve ekleri veya model prototipidir (MEB, 2022).

Tema (izlek)

Öğretici veya edebî bir eserde işlenen konu, düşünce, görüş, tema, konu, ders kitabında yer alan metinlerin belli bir ana konu altında düzenlenmesidir (TDK, 2022).

Metin

Bilgi, duygu ve düşüncelerin çeşitli biçim, anlatım ve noktalama özelliklerine göre yerleştirildiği yapılardır (Güneş, 2013).

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. TEZİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Bugün kullanılan pek çok büyük keşfin bir ihtiyaçtan ortaya çıktığını görmek mümkündür. Bunların içinde şüphesiz ki en önemlisi yazının keşfidir (Özbay, 2005). İnsanlar kendi aralarında anlaşabilmek ve var olan bilgiyi kaydederek unutulmasına engel olmak için önce sembollerle yazıyı, iki bin yıl sonra da alfabeyi geliştirmiştir (Özbay, 2005). Bu yazının mağara duvarlarından kâğıt sayfalarına geçmesi de elbette tarihi bir süreçtir. Bütün bunlar insanların ihtiyaçlarından meydana gelmiştir. Bu yüzden insanlar ihtiyaçları gereği kitapları kullanmışlardır. Özellikle bilgi kaynağı olma hususunda kitaplar, en temel materyaller olmuştur. Günümüzde bilgi kaynağı olarak kullanılan kitaplardan biri de ders kitaplarıdır. Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğine (2012) göre ders kitabı, ‘Kurulca, örgün ve yaygın eğitim ve öğretim kurumlarında okutulması uygun bulunan kitaptır.’ olarak tanımlanmıştır.

Ders kitapları, eğitim sürecinde öğrenciye ve öğretmene rehberlik eden, öğrenciyi ve öğretmeni, öğretimin amaçları konusunda yönlendiren en kolay ulaşılabilen materyallerdir (Yılmaz ve Korkmaz, 2017). Ders kitapları öğretim programlarında yer alan kazanımların öğrencilere verilmesini takip etmeye, öğrencilerin ders kitabında yer alan konuları tekrar etmesine fayda sağlar (Keleş, 2001). Kılıç ve Seven (2012)’ye göre ders kitapları, öğrencilerin kendi kendilerine öğrenme veya öğrendikleri arasında bağ kurarak tekrar etme olanağı verir. Bunun yanında ders kitapları diğer öğretim materyallerine göre daha kapsamlı, tek seferde daha çok bilgi paylaşımına imkân sağlaması ve ekonomik olmasından kaynaklı çok sık tercih edilen bir öğretim materyalidir (Şahin, 2008). Kalabalık sınıflarda kullanılabilecek en ekonomik materyalin ders kitabı olması, onun tercih edilme sebeplerinden biridir (Dursun, 2006). Bununla birlikte ders kitapları öğretim programlarında yer alan kazanımları; düzenli, planlı ve aşamalı bir şekilde vermesini sağlar.

Ders kitapları öğretimin öğretmenler ve öğrenciler açısından temel taşı oluşturmaktadır (Kolaç, 2003). Ders kitaplarının birincil amacı öğrencileri bilgilendirmek ve bilişsel-duyuşsal özelliklerini geliştirmektedir (Çeçen, 2008). Aynı zamanda ders kitaplarının toplumsal normların öğretilmesi ve toplumun değerlerinin,

örf ve adetlerinin aktarılmasında rolü büyüktür (Coşkun ve Taş, 2008). Bunların yanında öğrencinin birebir karşı karşıya kaldığı ilk kitaplardan biri olması ders kitaplarının içindeki metinlerin öğrenciye estetik bir zevk ve edebi bir haz vermesi de beklenmektedir. Bu edebi ve estetik değerler kazandırılırken Türkçenin kurallarına yönelik gizil öğrenme kaynakları olmasından dolayı ders kitapları önemlidir (Özbay, 2003).

Güneş'e (2013) göre ders kitaplarının öğrenci, öğretmen ve veli açısından önemi büyüktür. Öğrenci için; en kolay ulaşılabilen bilgi kaynağıdır, öğrencilerin söz varlığını geliştirerek dil bilinci kazanmalarını sağlamaktadır, yakın çevrelerinden başlayarak ülke ve dünya hakkında görüş oluşturmaları için etkilidir, aynı zamanda öğrencilerin bireysel çalışma ihtiyacını karşılayarak bilgiyi düzenli ve aşamalı bir şekilde almalarını sağlar. Bunların yanında okuma alışkanlığı kazandırmada en etkili materyaldir. Öğretmen için; en niteliksel kılavuz kitaptır, öğrencilerin seviyesine uygun etkinlik oluşturmada başvuru kitabıdır, dersin planlanması ve düzenlenmesi noktasında yardımcı kaynaklardır; aynı zamanda öğretmenin işlediği konular üzerinde ölçme ve değerlendirme yapabilmesine olanak sağlamaktadır. Veliler için ise en önemli faydası öğrencinin ders sürecini tek kaynak üzerinden takip edebilmeye olanak sağlamaktadır. Bu yararlarından yola çıkarak ders kitaplarının ne denli faydalı olduğu söylenebilir. Bu yüzden ders kitaplarının işlevselliği yüksek olmalıdır.

Ders kitaplarından biri olan Türkçe ders kitapları ise öğrencilerin ana dil eğitiminde faydalandıkları en temel kaynaklardır (Türkben, 2019). Türkçe ders kitapları ana dilin kurallarının teorik ve pratik şekilde gösteren materyaldir. Öğrenci dilin kurallarını öğrenirken ders kitabı ile bu kuralların uygulama biçimlerini de fark eder. Buna bağlı olarak tematik ve bütüncül anlayış ile öğrencilerin dil becerilerinin geliştirilmesini sağlar (Kılıç ve Seven, 2012). Otrar ve Taşar (2021) incelemiş oldukları ders kitaplarını değerlendirme raporunda ders kitapları ile ilgili 2000-2020 yılları arasında yazılmış tezleri incelemişlerdir. İnceleme sonucu her yıl grubunda da Türkçe ders kitaplarının daha fazla olduğu saptanmıştır. Burada ana dil eğitiminin, değerler eğitiminin, estetik zevk ve anlayışın ders kitapları içerisinde yer alan metinlerle doğrudan verilmesi araştırma konusu bakımından Türkçe ders kitaplarını daha cazip hale getirmektedir.

Özbay (2003) yaptığı çalışmada Türkçe öğretmenlerinin ders kitaplarına bağlılıklarının %94,4 olduğunu göstermiştir. Bu durum da geçmişten günümüze

kazanımların değerlendirilmesinde ve aktarılmasında başlıca kaynağın ders kitapları olduğunu göstermektedir.

1.1. DERS KİTAPLARININ ÖZELLİKLERİ

Ders kitaplarının özellikleri Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğine (2012) göre belirlenmiştir. Bu özellikler aşağıda verilmiştir:

- Anayasa ve kanunlara aykırı hususları içermez.
- Bilimsel hata içermez.
- Temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyen ve her türlü ayrımcılığı reddeden bir yaklaşım sunar.
- Reklam niteliğinde ögeler içermez.
- Eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsar.
- Görsel tasarım ve içerik tasarımı, öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alarak yapılır.

Eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsar ifadesine bakarak bir ders kitabının nitelik olarak öğretim programıyla örtüşürken eğitim programında yer alan hedef basamaklarına da hizmet etmesi beklenir. 2005'te değişen programa göre davranışçı yaklaşımdan yapılandırmacı yaklaşıma geçilmiştir. Bu yaklaşıma göre ders kitapları revize edilmiş ve klasik bilgilerin öğretmen aracılığıyla öğrenciye aktarılmasındansa öğrencinin kendisinin bilgiye erişmesi için bol örnek ve etkinlik çalışmalarına gidilmiştir.

Bu özellikler çerçevesinde ders kitapları oluşturulur ve eğitim materyali haline gelir. Ayrıca aynı yönetmeliğe göre ders kitaplarının içeriği, dil anlatım ve üslup, öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme, biçimsel özellikleri bakımından da değerlendirilmiştir. Ve olması gereken özellikler açıkça ifade edilmiştir. Bu özellikler içerik, dil anlatım ve üslup, ölçme ve değerlendirme, teknik tasarım ve düzenleme olarak başlıklandırılmıştır. İçerik başlığında; dersin eğitim-öğretim programına uygun şekilde olmasını ve ders özelliğine bakılarak tema, ünite, bölüm ve konular arasında denge kurulması gerektiği ifade edilmiştir.

Dil, anlatım ve üslup kısmında; konuların işlenme sürecinde öğrencilere uygun sade anlaşılır bir dilin kullanılması ve dilin kullanımında TDK'nin güncel Türkçe sözlük ve yazım kılavuzunun kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Ölçme ve değerlendirmede; öğrenme yöntem ve teknikleri seçilirken üst düzey düşünme

becerilerini geliştirmelerine d6n6k olmalı, değerlendirme yapılırken 6l6me ve değerlendirmenin ilke ve teknikleri dikkate alınır' ifadeleri yer almaktadır. Teknik, tasarım ve d6zenleme başlığında ise; g6rsel ve i6erik tasarımının 6ęrencinin durumuna ve 6ęrenmelerini arttırmaya y6nelik olması gerektiği ifade edilirken ders kitabında bulunacak T6rk bayrağının nasıl kullanılacağı belirtilmiştir.

1.1.1. Ders Kitaplarının Diğer 6lkelerde Kullanımı ve 6zellikleri

Ana dil 6ęretiminin başlıca kaynakları ders kitabındaki metinlerdir. Bu y6zden ders kitaplarının i6eriği 6ęrencilerin dikkatini 6ekmeli ve o dilin inceliklerini aktarmalıdır. Sevim ve Toyran (2021) T6rkiye'de ve İngiltere'de birinci kademedede ana dil 6ęretimi i6in kullanılan kitapları karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. İngiltere'de okutulan ana dil 6ęretimi kitaplarında g6rsel 6gelere 6nem verilmiştir. Kitapta işlenen temalar da 'Alışveriş, S6per Kahramanlar, Korku Hik6yeleri, Hayvan Hakları, şekerlemeler' gibi 6ęrencilerin ilgilerini 6ekecek hayal g66lerini besleyecek t6rondendir. İngiltere'de ders kitapları 6ęrencilerin anlama becerilerini arttıracak şekilde d6zenlenmiştir. 144 sayfa olarak tasarlanan ders kitaplarında gereksiz, ısmarlama metinler kullanılmamış ve 6ęrencilere dersi zevkli hale getirecek şekilde tasarlanmıştır (Top6uoğlu, 2010). Kitap i6erisinde yer alan tema isimlerinden bile anlaşılacağı gibi 6ęrencilerin dersi zevkli ve sıkılmadan ge6irmelerine olanak sağlanmaya 6alışılmıştır. 6zellikle ana dil 6ęretiminde ders kitapları 6ęrencilerin, g6nl6k hayattan kopuk kurallar dizimi olarak değil de g6nl6k hayat ile bağlantılı dilin mantığını anlayarak bir 6ęrenim yapmaları i6in tasarlanmıştır. Shin, Eslami & Chen (2011) yaptıkları 6alışmalarında ise yukarıda verilen 6alışmaların aksine İngiltere'de dil 6ęretiminde kullanılan ders kitaplarını yerel ve uluslararası k6lt6r aktarımı konusunda incelemişlerdir. İnceleme sonucunda k6lt6rel sunumun ders kitaplarında bilgi d6zeyinde geleneksel olarak kaldığını ve 6ęrencilerin 6oklu d6ř6nme becerilerine hizmet etmediğini ortaya koymuşlardır. Bununla beraber ders kitabının 6ęrencilerin 6oklu bakış a6ılarını geliştirecek şekilde olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Yine aynı şekilde Amerian & Tajibadi (2020) Shin, Eslami & Chen (2011) ile benzer bir konu 6zerine araştırma yapmışlardır ve benzer sonu6lara ulaşmışlardır. Ders kitaplarının k6lt6r aktarımı konusunda yetersiz olduklarını ortaya koymuşlardır. Bir ders kitabının 6ęrencilerin 6oklu d6ř6nme becerilerine g6re d6zenlenmesi olduk6a 6nemlidir. Bu y6zden geleneksel şekilde bilgi ağırlıklı bir kitap d6zeni olmamalıdır.

Türkiye’de 2003 yılından itibaren ücretsiz bir şekilde öğrencilere dağıtılan ders kitapları İngiltere’de ise devlet eliyle ücretsiz olarak dağıtılmamaktadır. Bu yüzden ders kitaplarının kullanımı Türkiye’de olduğu kadar yaygın değildir. Kambuher (2010) çalışmasında dil öğretimi noktasında ders kitaplarının önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda İngiltere’de ana dil öğretiminde ders kitaplarının kullanım oranı giderek azalmakta ve var olan ders kitapları ise Longman, Oxford gibi tanınmış yayınevleri tarafından hazırlanmaktadır (Sevim ve Toyran, 2021). Özel yayınevlerinin hazırladığı ders kitaplarını öğretmenler kendi seçip okul idarelerinin onayı ile kullanabilmektedir. Bunun yanında öğretmenler kullanacakları materyalleri kendileri hazırlamaktadır (Sevim ve Toyran, 2021).

İngiltere’de eğitim ‘Ulusal Program’a göre düzenlenir. Ulusal Program’da ders işleme süreci ve konular açıkça anlatılır. Öğretim buna uygun şekilde planlanır (Çalışkan ve Toyran, 2020). Kaynak olarak ders kitabının daha az kullanılması ya da hiç kullanılmaması öğretmenlerin okuldan sonra bile çalışmaya devam etmelerine, her ders için bir materyal tasarımlarına neden olmuştur. Bu durum öğretmenlerin iş yükünü arttırmıştır. Öte yandan tek bir materyal kullanılmaması farklılaştırılmış öğretim yapılmasına olanak sağlamıştır. Bu durumda öğrencilerin bireysel özelliklerine göre materyallerle öğrenim almasını sağlar (Çalışkan ve Toyran, 2020).

Türkiye’de merkezi bir yönetim vardır bu yüzden bütün okullar tek bir üst kuruma bağlı olarak öğretim yaparlar. Fakat Amerika’da eyalet sistemi olduğundan her eyaletin öğretim modeli, benimsediği yöntem farklıdır. Buna göre eyaletlerde kullanılan kaynaklar da çeşitlilik gösterir. Şimşek (2015) yaptığı çalışmasında ABD’deki 8. sınıf İngilizce ve Türkiye’deki 8. sınıf Türkçe ders kitaplarını karşılaştırmıştır. Türkiye’de okutulan ders kitabında genel metin türleri verilmiş ve çeşitlilik sağlanmamıştır. Aynı zamanda Türkçe ders kitabında 40 metin bulunmaktadır. Buna rağmen ABD’de okutulan ‘*Literature Timeless Voices, Timeless Themes Silver Level*’ ders kitabında ise 140 metin kullanılması dikkat çekmektedir. Bu 140 metin türü içerisinde ise temel türlerden hikâye, çizgi film, şiir, efsane, monolog, broşür, gezi yazısı, internet ana sayfası, şarkı, tiyatro afişi, deneme türleri, şiir türleri, mitlerle ilgili metinler, masal, el kitapçığı, betimleme, biyografi, otobiyografi gibi pek çok çeşitlilikte metin türü ders kitabı içerisinde kullanılmıştır (Şimşek, 2015). Bu durum okutulan kitabın niteliğini arttırmaktadır. Bu iki kitap kıyaslandığında ise nitelik olarak metin türleri bakımından Türkiye’de okutulan 8. sınıf ders kitabının yeterli olmadığını söyleyebiliriz. Bununla

beraber Şimşek (2015) araştırmasında ABD’de okutulan ders kitabında Amerikan ve dünya edebiyatından örnek metinlerin verilmesi yine ders kitabının niteliğini arttıran bir durum olmuştur.

Demirci (2003) ABD’de okutulan coğrafya ders kitapları ile Türkiye’de okutulan ders kitaplarını karşılaştırmıştır. Şekil ve içerik bakımından ABD’de okutulan coğrafya ders kitaplarının daha iyi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Amerika’da okutulan coğrafya kitaplarının özelliklerini Demirci (2003) şöyle sıralamıştır: karton kapaklı, 14 punto olarak yazılmış, tamamı renkli ve parlak kâğıttan oluşmakta ve sayfa sayısı 500 ila 800 arasında değişmektedir. İçerik olarak ders kitabı ise dolu dolu konuların verildiği bir kitap değildir. Öğrencilerin konuları günlük yaşamla bağdaştırılması için uygulama ve aktivitelere yer verilmiştir. Bu durum öğrencilerin ders sırasında sıkılmadan konuları daha kolay hızlı anlamalarına olanak sağlayabilir. Gereksiz bilgilerden arındırılmış bir ders kitabı öğrencilerin hoşuna gitmektedir. Güleç ve Demirtaş (2012) ise yaptıkları çalışmalarında USA’da kullanılan ders kitaplarının görsel olarak zengin olduklarını bunun yanında metin sayısı ve türü bakımından da nitelikli olduğunu göstermişlerdir. Anlaşıldığı gibi USA’da hem nitelik olarak hem biçim olarak ders kitabına önem verilmektedir.

Kısacası ana dil öğretiminde ders kitapları Türkiye’de olduğu kadar yoğun kullanılsa da metin temelli, etkinlik bazlı dil öğretiminde başvuru ilk kaynak ders kitabı olmuştur. Ders kitaplarının hazırlanmasını da öğretim programları ve eğitim politikaları belirlemiştir. Ders kitaplarının temel amacı öğrencilerin çoklu düşünme becerilerine, hayal dünyalarına, dilin inceliklerine yer vererek bunları öğrencilere kazandırmaktır. Bütün bu özellikler açıkça Türkçe Öğretim Programı’nda belirtilmiştir.

1.2. TÜRKÇE DERS KİTAPLARI VE ÖZELLİKLERİ

Türkçe ders kitapları öğrencilerin ana dil öğretiminde faydalandıkları en temel kaynaklardır (Türkben, 2019). Ana dilin kurallarının teorik ve pratik şekilde gösteren materyaldir. Öğrenci dilin kurallarını öğrenirken ders kitabı ile bu kuralların uygulanmış biçimlerini de fark eder. Buna bağlı olarak tematik ve bütüncül anlayış ile öğrencilerin dil becerilerinin geliştirilmesini sağlar (Kılıç ve Seven, 2012). Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin de öğrencilere değerler eğitimi verme noktasındaki önemi göz ardı edilemez.

Durukan (2011) yaptığı çalışmasında ders kitaplarında yer alan metinlerin öğrenciler açısından değerlendirilmesini ele almıştır. Çeşitli kriterler bazında 6. sınıf öğrencilerinin ders kitaplarındaki metinlere karşı olumlu tutum geliştirdikleri ortaya çıkmıştır. Fakat alan yazında karşımıza çıkan Çiftçi, Çeçen ve Melanlıoğlu'nun (2007) yaptıkları çalışmalarında ise 6. sınıf öğrencilerinin ders kitaplarındaki metinlere karşı okunabilirlik açısından olumsuz tutum sergiledikleri görülmüştür.

Kemiksiz (2018)'in yaptığı çalışmasında ise yazar ve metin tercihleri açısından ders kitaplarındaki metinler incelenmiş ve sonucunda ders kitaplarındaki metinlerin genellikle tek yazardan oluştuğu aynı yazarlara yer verildiği belirlenmiştir. Bu çalışmanın sonucunda programda belirtilen niteliklere ters bir durum oluştuğunu söylemek mümkündür. Alan yazına bakıldığında ders kitaplarında yer alan metinlerin incelenmesi önemli bir problem durumu olarak belirtilmiş ve farklı açılardan ders kitaplarındaki metinler incelenmiştir.

Uludağ (2010) yazdığı yüksek lisans tezinde Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin söz varlığı açısından incelenmesini ele almıştır. Baş (2003) ise altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerin türleri açısından incelenmesini ele almıştır. Alan yazın incelenmesi sonucunda ders kitaplarında bulunan metinlerin programın niteliklerine göre çeşitli kriterler altına almadan madde madde incelenmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu çalışma ile ders kitaplarında bulunan metinlerin programda yer alan nitelikler ölçek kabul edilerek incelenmesi amaçlanmıştır.

1.3. ÖĞRETİM PROGRAMLARI

21. Yüzyılda birçok gelişmiş ülke eğitim sistemlerinde radikal değişikliklere gitmişlerdir. Bu ülkeler eğitim sistemlerini yapılandırmacı yaklaşımına uyarlamışlar ve revize etmişlerdir (Yaşar, Gültekin, Türkkın ve Yıldız 2005). Türkiye, dünyada yaşanan bu değişimlere ayak uydurmak istemiş ve 2002 yılından itibaren yapılandırmacı yaklaşımı eğitim felsefesi olarak benimsenmiştir. Nitekim ilköğretim birinci kademe öğretim programları çağdaş eğitim felsefeleri ışığında düzenlenip 2005-2006 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulmuştur (Akpınar ve Aydın, 2007).

Türkiye'de eğitim-öğretim, Milli Eğitim Temel Kanunu dikkate alınarak derslerin öğretim programlarına göre planlanması sonucu gerçekleşir. Programlar; eğitim ve öğretime yön vermesi, derslerin çerçevesini çizmesi ve hedeflenen eğitim politikalarının uygulanabilir olmasını sağlayan en önemli husustur (Melanlıoğlu, 2008).

Bunun için belli zamanlarda öğretim programları değişen eğitim ve öğretim yaklaşımlarına göre revize edilmektedir. Cumhuriyet'in ilanından sonra çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim kurumlarının ve faaliyetlerinin bir çatı altında toplanmasına bağlı olarak öğretim programların temeli atılmıştır (Varış, 1994; Akyüz, 2005 akt. Akınoğlu, 2005).

1.3.1. Türkçe Öğretim Programı

Eğitim-öğretim faaliyetlerinde yapılacak düzenlemeler öğretim programları çerçevesinde düzenlenir ve uygulanır. Okullarda gerçekleştirilecek yakın ve uzak amaçları, bu amaçları gerçekleştirecek dersleri, bu derslerde yer alan konu sıralamalarını belirten ve öğretmene uygulamada rehberlik eden programlara 'öğretim programı' denir (Arslan, 2001). Türk eğitim sisteminde işlevselliğin sağlanması oldukça önemlidir. Bu işlevselliği öğretim programları karşılamaktadır.

Türkçe Öğretim Programı 2005 yılında yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde hazırlanmıştır. Programda konular azaltılmış, beceri temelli bir program haline dönüşmüş, dil bilgisinden arındırılarak diğer becerilerin (okuma, dinleme, konuşma, yazma) ağırlığı artırılmıştır. Kazanımların azaltılması ve sadeleştirilmesi hem öğretmeni baskın güç olmaktan çıkarmış hem de etkinliklerin artırılması öğrenciyi aktif duruma getirmiştir. Geleneksel eğitim anlayışlarının değerini kaybettiğinin anlaşılması özellikle Türkçe öğretiminde yapılandırmacı yaklaşıma doğru yönelimi arttırmıştır. PISA sınavı sonuçları değerlendirildiğinde öğrencilerin okuduklarını anlamada problem yaşadıklarını bunun ise hem ana dil öğretimine hem de diğer derslere yansması Türkçe Öğretim Programı'nda değişikliğe gidilmesine sebebiyet vermiştir (Savran, 2004). Dört temel beceriye görsel sunu ve görsel okuma da alanı programa dahil edilerek dil bilgisi kazanımları sadeleştirilmiştir.

2005' te Türkçe Öğretim Programı'nda amaç, öğrencinin edilgen olmasından uzaklaşarak öğrencinin etkin ve problem çözme becerilerine sahip bireyler olmasını ön görmüştür (Özbay,2003). Programda ana dil öğretiminde dil bilgisi öğrenmekten çok temel becerileri ve yetkinlikleri geliştirmesi beklenmektedir. Bu sebeple metinle öğretim ön plana çıkmaya başlamıştır. Okuma kazanımlarının çok olması öğrencilerin okuma, anlama ve söz varlığı gibi alanlarda yetkinlik kazanmasını sağlamıştır. Söz varlığının geliştirilmesi öğrencilerin okuduklarını daha iyi anlamasına, yorum yapma yeteneklerinin gelişmesine olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla diğer derslere pozitif

anlamda etkisinin fazla olacağını da belirtmek gerekir. Yazma becerilerinin bir alan olarak programa alınması bir ürün ortaya koyma, analiz-sentez basamaklarına kadar üst düzey beceriler edinmesini sağlamıştır.

Dinleme becerisi ihmal edilen, üzerinde düşünülmeyen bir beceri olarak karşımıza çıkmakla beraber değeri yeni yeni anlaşılmaya başlanmıştır. Özellikle Türkçe Öğretim Programı'nda yer verilen bu beceri için Türkçe ders kitaplarında her temada 1 tane olmak kaydıyla toplam 8 tane dinleme/izleme metni bulunmaktadır. Bu beceri alanı için az da olsa kazanımlar yazılmış ve öğrencilerin bu kazanımları kazanmaları beklenmiştir. Dinleme stratejilerinin belirlenmesi ve kazanım dahilinde ele alınması özellikle öğretmenlerin bu alanda kendini geliştirmelerini sağlamanın yanı sıra öğrencilerin bu stratejileri öğrenerek Türkçe dersinin yanında matematik, fen bilimleri, sosyal bilgiler gibi pek çok ders için akademik başarıyı artırma yolunda adım atılmasını sağlamıştır. Konuşma becerilerinin de programa dahil edilmesiyle dört temel beceri program içinde yerini almıştır. Özellikle öğrencilerin kendine güvenlerini yerine getirmek, topluluk önünde hazırlıklı ya da hazırlıksız konuşma yapabilmesini sağlamak amaçlanmıştır. Bir konuşmanın temel faktörü olan sözcükleri iyi seçmesi, geçiş ve bağlantı ifadelerini iyi kullanması öğrencinin kendini her alanda daha iyi ifade etmesini sağlamaktadır. Bütün bunların yansıması olarak Türkçe Öğretim Programı bu beceriler ve eğitim yaklaşımı ışığında yeniden düzenlenmiştir.

2005 Türkçe Öğretim Programı 1-8 sınıf aralığında düzenlenmiş ve konuların sarmal bir şekilde ilerlediği bir düzene sahiptir. İlk okuma-yazma etkinliklerinden dört temel beceriye ait kazanımlara kadar açık ve net bir şekilde belirtilmiştir. Ayrıca Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin, temaların, metin türlerinin detayları belirtilmiştir. Her sınıf düzeyi için ders kitabının nasıl olması gerektiği ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir.

1.3.2. Türkçe Öğretim Programı'nın Amaçları

Türkçe Öğretim Programı incelendiğinde genel amaç olarak ortaokul düzeyinde öğrencilerin ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri devam ettirmek ve geliştirmek suretiyle milli ve manevi değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmesi beklenmektedir (MEB, 2019)

Genel amaçlar okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise için gelişim düzeylerine uygun olarak belirlenmiştir. Bununla beraber programda öğrencilerden haklarını bilen,

kullanabilen ve sorumlulukları yerine getiren bireyler olmasını istenmektedir. “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde” belirtilen yetkinlikleri kazanmaları beklenmektedir. “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde” beklenen yetkinlikler şunlardır;

- ❖ Anadilde iletişim
- ❖ Yabancı dillerde iletişim
- ❖ Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler
- ❖ Dijital yetkinlik
- ❖ Öğrenmeyi öğrenme
- ❖ Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler
- ❖ İnisiyatif alma ve girişimcilik
- ❖ Kültürel farkındalık ve ifade

Türkçe Öğretim Programı’na göre TYÇ’de belirtilen bu yetkinliklerin öğrenciler tarafından kazanılması beklenmektedir. Bu yetkinlikler öğrencilerin üst düzey donanımlarla okullardan mezun olmalarına olanak sağlayacaktır.

Türkçe Öğretim Programı’nın amaçlarından birisi de “Değerler” başlığında belirtilen kök değerlerin öğrencilere kazandırılmasıdır. Bu kök değerler şu şekildedir: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik (MEB, 2019). Bu kök değerlerin ders kitabındaki metinlerde bulunması gereklidir. Öğrenim süresi boyunca bu değerlerin kazandırılması beklenir.

1.3.3. Türkçe Öğretim Programı’nın Özel Amaçları

Türkçe Öğretim Programı’nın özel amaçları aşağıdaki gibidir:

- Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,
- Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması,
- Okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması,
- Okuma yazma sevgisi ve alışkanlığını kazanmalarının sağlanması,
- Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması,

- Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi,
- Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilmesi,
- Okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin ve sorgulamalarının sağlanması,
- Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi,
- Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması

Özel amaçlar incelendiğinde öğrencilerin dört temel becerilerinin geliştirilmesi ilk madde olması; Türkçe öğretiminde temel becerilerinin ne kadar önemli olduğu açıkça anlaşılmış ve geleneksel anlatım dışında dil bilgisine önem verilmediği görülmüştür. Özel amaçlarda öğrencilere metin üzerinden üst düzey düşünme becerilerinin, okuma sevgisi ve alışkanlığının, edebi zevk ve anlayış kazandırılması amaçlanmıştır. Özel amaçlardan da anlaşılabacağı üzere Türkçe öğretiminde metinlerin önemi açıkça ortaya çıkmaktadır.

1.3.4. Türkçe Öğretim Programı'nda Ders Kitabındaki Metinlerde Bulunması İstenilen Nitelikler

Türkçe Öğretim Programı'nda (2021) ders kitabında yer alan metinlerde bulunması gereken nitelikler bir başlık altında belirtilmiştir. Ayrıca öğretim programı incelendiğinde sınıf bazında hangi metin türlerinin bulunması ve metinlerin öğrencilere hangi kazanımları sağlaması gerektiği de ifade edilmiştir. Bu nitelikler aşağıda verilmiştir:

1. Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır. Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere yer verilmelidir.
2. Seçilen metinler ikincil aktarımlar yerine yazarın eserinden alınmalıdır.
3. Ders kitaplarında “Bu kitap için yazılmıştır.” ifadesini içeren metinler kullanılmamalıdır. Yalnızca 1. sınıf ders kitaplarında ders kitabının yazarı/yazarları tarafından yazılan en fazla iki metne yer verilebilir.

4. Aynı yayınevine ait kitaplarda bir sınıf düzeyi için seçilen metin, başka bir sınıf düzeyinde kullanılmamalıdır.

5. Öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla aynı yazar ve/veya şairlerden (serbest okuma metinleri hariç, ders kitabı yazarı/yazarları tarafından yazılan metinler dâhil) en fazla iki metin seçilmelidir.

6. Dünya edebiyatından seçilen metinler, doğru ve nitelikli çevirilerden alınmalıdır.

7. Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.

8. Tamamı ders kitabına alınamayacak uzunluktaki roman, hikâye, tiyatro, destan gibi türlerdeki eserlerden yapılan alıntılarda eserdeki bağlamın yakalanabilmesi için metnin başında eserin seçilen bölümüne kadar olan kısmın kısa özeti verilmelidir. Seçilen metnin eserin hangi bölümünden alındığına dair kısa bir açıklama yapılmalıdır.

9. Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.

10. Yazarın söyleyişinden ya da Türkçenin dönemsel söyleyiş özelliklerinden kaynaklı yazım farklılıkları hata olarak nitelendirilip düzeltilmez. Metin içerisinde yer alan dönemsel farklılıklara (yazım ve noktalama) yönelik açıklamalar dipnot şeklinde verilmelidir. Ayrıca bu hususlardan öğretim amaçlı olarak yararlanılabilir.

11. Ders kitabında gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü (blog), sosyal medya uygulamalarında yer alan yazı türlerinde ders kitabının yazarı/yazarları tarafından üretilen metinler de kullanılabilir. Bu türler 3 ve 5. maddelerdeki açıklamalar kapsamında değerlendirilmez.

12. Metinlerde tema ve kazanımlara uygun olarak metnin bütünlüğü ve tutarlılığı korunmak kaydıyla bazı bölümler çıkarılarak kısaltmaya gidilebilir. Çıkarılan bölümler parantez içinde üç nokta ile gösterilmelidir.

13. Çeşitli metinler içinde yer alan kimi bağımsız ve kendi iç bütünlüğüne sahip anı, fıkra, anekdot vb. bölümler metin olarak seçilebilir.

14. Yazar ve şairlerin biyografilerinde yalnızca edebî yönleri ön plana çıkarılmalıdır. Verilen niteliklerin her biri ders kitabını incelerken inceleme kriteri olarak kullanılmıştır.

1.3.5. Türkçe Öğretim Programı'na Göre Metin Türlerinin Dağılımı

2019 Türkçe Öğretim Programı'nda sınıf düzeyine göre metinlerin dağılımı belirtilmiştir. Ders kitabı içerisinde temalara göre metin türlerinin dağılımı kitap yazarlarının tercihinin bırakılmıştır. Temanın içeriğine uygun olarak bilim ve teknoloji temasında bilgilendirici metinlerin ağırlıkta olabileceği gibi farklı bir temada ise şiir türü yoğun olabilmektedir. Fakat ilke olarak metin türlerinin kitap içerisine dengeli dağılmasının üzerinde durulmuştur. Bu hem kitabın çok yönlü olması hem de öğrencilerin farklı türler keşfetmeleri açısından oldukça önemlidir. Bir türün baskın şekilde kitap içerisine yayılmış olması diğer türlerin göz ardı edilmesi demektir. Bunun yanı sıra Türkçenin temel dil becerileri metinler ile sağlanmaktadır bu yüzden metinler seçilirken oldukça dikkatli olunması gerekmektedir. Türkçe Öğretim Programı'na göre sınıf düzeyleri baz alınarak metin türlerinin dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Türkçe Öğretim Programı'nda Yer Alan Metin Türlerinin Sınıflara Göre Dağılımı

TÜRLER	1	2	3	4	5	6	7	8
BİLGİLENDİRİCİ METİNLER								
Anı		*	*	*	*	*	*	*
Biyografi / Otobiyografi							*	*
Blog						*	*	*
Dilekçe					*		*	*
Efemera ve Broşür (liste, diyagram, tablo, grafik, kroki, harita, afiş vb. karma içerikli metinler)		*	*	*	*	*	*	*
e-posta			*	*	*	*	*	*
Günlük		*	*	*			*	*
Haber metni, Reklam		*	*	*	*	*	*	*
Kartpostal		*	*	*				
Kılavuzlar (kullanım kılavuzları, tarifname, talimatnameler vb.)		*	*	*	*	*	*	*
Gezi yazısı						*	*	*
Makale / Deneme / Söyleşi / Fıkra					*	*	*	*
Mektup					*	*	*	*
Özlü sözler (atasözü, deyim, duvar yazıları, döviz vb.)	*	*	*	*				

Tablo 1 (Devam). Türkçe Öğretim Programı’nda Yer Alan Metin Türlerinin Sınıflara Göre Dağılımı

TÜRLER	1	2	3	4	5	6	7	8
Özlü sözler (vecizeler, atasözü, deyim, aforizma, duvar yazıları, motto, döviz vb.)					*	*	*	*
Sosyal medya mesajları				*	*	*	*	*
HİKAYE EDİCİ METİNLER								
Çizgi roman	*	*	*	*	*	*	*	*
Fabl	*	*	*	*	*	*	*	*
Hikâye	*	*	*	*	*	*	*	*
Karikatür	*	*	*	*	*	*	*	*
Masal / Efsane / Destan	*	*	*	*	*	*	*	*
Mizahi Fıkra	*	*	*	*	*	*	*	*
Roman				*	*	*	*	*
Tiyatro	*	*	*	*	*	*	*	*
ŞİİR								
Mani / Ninni	*	*	*	*				
Şarkı / Türkü	*	*	*	*	*	*	*	*
Şiir	*	*	*	*	*	*	*	*
Tekerleme / Sayısmaca / Bilmece	*	*	*	*				

Kaynak: MEB, 2019.

1.3.6. Türkçe Öğretim Programı’na Göre Tema

Türkçe ders kitabı temalardan oluşmaktadır. Tema kavramı ders kitaplarına alınacak metinlerin ana konularını ifade eder. “Tema” ile “konu” birbirine karıştırılmamalıdır. Tema daha genel konu ise daha özel bir anlama sahiptir (Aktaş ve Gündüz, 2001). Tema, metinlerin içeriği ile ilgili değil metinlerin ana fikri ve verilmek istenen mesaj ile ilgilidir (Özbay ve Çeçen, 2012). Programa göre her sınıf düzeyinde 8 tema bulunmaktadır. Bu temalar ise zorunlu olanlar ve seçmeli olanlar olmak üzere ikiye ayrılır. Zorunlu temalar; “Erdemler”, “Milli Kültürümüz”, “Millî Mücadele ve Atatürk” olarak belirlenmiştir. Her kitap yazarı ve yayınevinin bu temalara yer vermesi zorunludur. Aynı zamanda programda temalara konu örnekleri de verilmiştir. Konu başlıkları ve temalar uyumlu olmak zorundadır. Bunun yanı sıra metinlerin özgün ve edebi zevk verecek yazarlardan seçilmesi de oldukça önemlidir. Diğer temalar ise seçmeli yani yazarın/yazarların inisiyatifine bırakılmıştır. Tablo 2’de “EKOYAY” yayınlarına ait Türkçe ders kitabındaki zorunlu ve seçmeli temalar ve bu temaların altında yer alan metinler verilmiştir.

Tablo 2. Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Zorunlu Temaların ve Metinlerin Dağılımı

Zorunlu Temalar	Temalar	Metin
	Millî Mücadele	Kuşların Çektiği Kağrı Çanakkale Anadolu İmecesı Baba (Dinleme/izleme metni) Yeni Bir Sabah (serbest okuma parçası)
	Erdemler	Sevgiyle Azim İyilik Üstüne Ceylana Yardım Edenler (dinleme/izleme metni) Yıldız Yağmuru (serbest okuma parçası)
	Milli Kùltürümüz	Gazlı Göl Forsa Nineme Ninni Öğretmenimin Mektubu (Dinleme/izleme metni) Ozan (serbest okuma parçası)

Tablo 3. Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Seçmeli Temaların ve Metinlerin Dağılımı

Seçmeli Temalar	Temalar	Metinler
	Doğa ve Evren	Meşeler Tartışarak.. Gerçeğe Doğru Elveda Ağustos Böceği Deniz Hasreti (dinleme/izleme metni) Kediyle Kaplan (serbest okuma parçası)
	Çocuk Dünyası	Uçurtma Oyun Kanatların Çocuklar Oyuncak (dinleme/izleme metni) Karusel (serbest okuma parçası)
	Bilim ve Teknoloji	Büyük Keşifler Mavi Portakal Buldum... Buldum... İçimdeki Müzik (dinleme/izleme metni) İnsansı Robotlarla Tanışalım (serbest okuma parçası)
	Sanat	Çocuk ve Resim Yaz Sinemaları Yürekler Mozart'ın Müziği (dinleme/izleme metni) Zaman Makinesi (serbest okuma parçası)
	Vatandaşlık	Kurtla köpek Nazilli Destanı Vatan Sevgisini İçten Duyanlar Seyfi Dede (dinleme/izleme metni) Alın Terinden Bir Deniz (serbest okuma parçası)

1.4. 6. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMI KAZANIMLARI

Türkçe Öğretim Programı'nda dinleme, konuşma, okuma ve yazma olmak üzere dört beceri ile ilgili dinlemede 12, konuşmada 7, okuma/anlama/söz varlığında 35, yazma 14 kazanım olmak üzere toplam olarak ise 68 kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlar ders kitaplarının en büyük kaynaklarını oluşturmaktadır. Seçilen metnin programda verilen kazanımları karşılamak ve kazanımlara uygun olmak zorundadır. Güneyli (2007)'ye göre Türkçe öğretimine temel becerilerin etkisi oldukça büyüktür. Kendi dilinde okuyamayan, yazamayan, konuşamayan ve dinleme becerisini tam olarak geliştirememiş bir öğrencinin diğer derslerde başarılı olması mümkün değildir. Bundan ötürü ana dilde eğitim verilirken dil bilgisi kazanımlarına değil de dört temel beceriye yoğunlaşmıştır. Geleneksel bilgi aktarımına önem veren öğretim programlarının başarılı olamadığı ülkeler arası yapılan sınavlarda ortaya çıkmıştır (Arslan, 2009). 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda öğretmen merkezli; ders kitabına bağlı temel becerilerin öğretilmesinden çok dil bilgisi öğretimine dayanan geleneksel eğitim anlayışı değiştirilmiş, onun yerine öğrenci merkezli ve ders kitabına bağlı olmayan daha esnek bir eğitim anlayışı gelmiştir. Bunun programa yansımaları da temel becerileri dörde ayırmak olmuştur. Her beceri için kendi alanında kazanımlar belirlenmiş ve bu kazanımlar sınıf düzeylerine göre farklılaştırılmıştır.

1.4.1. Dinleme Alanına Yönelik Kazanımlar

Yeni yeni değeri anlaşılmaya başlanan dinleme becerileri, yapılandırmacı yaklaşım ile kendisine bir alan bulmuştur. Dinleme, duyma eylemi ile aynı zannedilse de duyma fiziksel süreçleri içerirken dinleme bilişsel süreçleri içerisine almaktadır. Dinleme anne karnından itibaren kazanılan bir beceridir. İlk öğrenilen beceri olması dinleme becerisinin diğer beceri alanlarıyla ilişkisini arttırmıştır. Ana dil öğreniminde dinleme becerisi kazanamamış bir öğrencinin başarılı olması beklenemez. Bu beceri alanına yeterince önem verilmediğinde diğer beceri alanlarının olumsuz etkilenmesi muhtemeldir (Emiroğlu ve Pınar, 2013).

Türkçe Öğretim Programı'nda dinleme becerisi için şu ifadeler kullanılmıştır (MEB, 2019).

1. Öğrencilere, görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlama gücü kazandırmak.

2. Onlara görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını, incelediklerini ve düşündüklerini tasarladıklarını söz ya da yazı ile doğru ve amaca uygun olarak anlatma beceri ve alışkanlığını kazandırmak.

3. Onlara dinleme, okuma alışkanlık ve zevkini kazandırmak; estetik duyguların gelişmesinde yardımcı olmak

Dinleme becerisiyle ilgili amaç ve kazanımların az olması bu becerinin göz ardı edilmesine yol açmıştır. Yeniden düzenlenen Türkçe Öğretim Programı'nda ise dinleme becerisi kendi başına bir alana sahip olmuştur. Detaylı şekilde kazanımların belirlenmesi dinleme becerisinin önemini arttırmıştır. Bu beceriyle ilgili programda belirtilen kazanımlar tabloda gösterilmiştir. Bu becerinin kazanımları ile ilgili ders kitabında her üniteye 1 tane olmak kaydıyla toplam 8 dinleme/izleme metni verilmiştir. Etkinlikler ise bu kazanımlara göre düzenlenmiştir (MEB, 2019).

Tablo 4. Okuma Metinlerinin ve Dinleme/İzleme Metinlerinin Dağılımı

	Metin Sayısı (f)	Yüzdelik Dağılımı (%)
Okuma Metinleri	32	%80
Dinleme/izleme Metinleri	8	%20
TOPLAM	40	%100

Tablo 4 incelendiğinde okuma metinlerinin oldukça fazla olduğu görülmüştür. Dinleme becerisinin diğer becerileri etkilediği düşünüldüğünden bu beceriye yönelik metinlerin artırılması oldukça önemlidir. İlk kazanılan ve ana dil öğretmede oldukça önemli olan bu beceri için daha fazla metin konulabilir ve etkinlikler öğrencilerin dinleme becerisini ölçmeye ve arttırmaya yönelik tasarlanabilir.

Dinleme kazanımları toplam 12'dir. Türkçe Öğretim Programı'nda dinleme kazanımlarını da gerçekleştirmek için ders kitaplarına dinleme/izleme metinleri konulmuştur. Bu metinlerle öğrencilerin programda verilen kazanımları elde etmesi beklenmektedir. Bununla beraber öğrencilerden dinleme stratejilerini kazanmaları istenmektedir. Dinleme stratejileri, ana dil öğretimde ve diğer derslerin öğretiminde oldukça önemlidir. Dinleme duymadan farklı olarak bilişsel ve zihinsel süreçleri kapsadığından dinleme becerisinin gelişmesini sağlamaktadır (Karagündüz, 2010).

1.4.2. Konuşma Alanına Yönelik Kazanımlar

Türkçe Öğretim Programı'nda konuşma alanı için 7 kazanım belirlenmiştir. Öğrencilerin konuşma becerileri edinmeleri, özgüvenlerini geliştirmeleri, topluluk

önünde konuşma becerileri sağlamak için bu kazanımlar oldukça önemlidir. Hazırlıksız konuşma yapar, kazanımı öğrencilerin kelime haznelerinin sınırlarını zorlayarak verilen süre içinde hazırlık yapmadan konuşmalarını sağlamaktadır. Hazırlıklı konuşma yapar, kazanımı ise öğrencilerin verilen konu ile ilgili araştırma yaptıktan ve konuyu derinlemesine özümledikten sonra öğrencinin konuşmasını hazırlamasını, çalışmasını bekler. Bu kazanımla öğrenci sınıf karşısında hazırladığı çalışmasını sunar bununla beraber jest ve mimiklerini kullanarak topluluğa hitap etmeyi de öğrenir (Temizkan, 2014).

1.4.3. Okuma Alanına Yönelik Kazanımlar

Yapılandırmacı yaklaşıma göre ana dil öğretiminin metin temelli olarak ele alınması okuma becerisinin önemini arttırmıştır. Özellikle metin temelli ana dil öğretimin daha etkili olduğu geleneksel yöntemlerin etkisinin azaldığı gözlemlenmektedir. Okuma kazanımlarının artması 3 ayrı alana bölünmesinden kaynaklanmaktadır. Söz varlığı, akıcı okuma ve anlama. En çok kazanıma sahip olan beceri okuma becerisidir. Bununla beraber dil bilgisi kazanımları bu beceri altında ele alınmıştır.

Okuma kazanımları programda en çok geçen kazanımlardır. Akıcı okuma, anlama ve söz varlığı olarak üç alt başlıkta kazanımlar toplanmıştır. Okuma temel becerisi için toplam 34 kazanım belirlenmiştir. Dil bilgisi kazanımları da okuma kazanımlarının alt başlığında verilmiştir. Söz varlığı alt başlığında:

T.6.3.7. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.

T.6.3.8. İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.

T.6.3.9. İsim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar.

T.6.3.10. Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.

T.6.3.11. Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.

T.6.3.12. Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.

T.6.3.29. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.

T.6.3.26. Metin türlerini ayırt eder.

T.6.3.27. Şiirin şekil özelliklerini açıklar (MEB, 2019).

Programda, dil bilgisi ile ilgili kazanımlar ele alınmıştır. Eski programlarda dil bilgisi programın ana hedefi ve ağırlığı iken 2005'ten sonra revize edilen programda bunun tamamen ortadan kalktığı programın daha esnek ve etkinlik bazlı olması öğretmenlerin de konu yetiştirme kaygısını ortadan kaldırdığı gibi öğretmenlere esneklik payı bırakmıştır. Öyle ki ana kazanım olmaktan uzaklaşan dil bilgisi okuma ve yazma temel becerilerinin altında seyretilmiş şekilde kendine yer bulmuştur.

1.4.4. Yazma Alanına Yönelik Kazanımlar

Yazma becerisi üst düzey beceriler kazanmada öğrenciler için oldukça önemlidir. Analiz ve sentez basamağına kadar hizmet eden bir beceridir. Ayrıca yazma becerisinde bir ürün ortaya çıkarma durumu söz konusu olduğu için öğrencinin sosyal becerilerini geliştirmede de oldukça ön plana çıkmaktadır. Bundan dolayı yazma becerisi dört temel alandan biri olarak programa eklenmiş ve kazanımlarla desteklenmiştir.

Yazma becerisi kendine sonradan yer bulan bir beceridir. Öğrencilerin en çok zorlandığı beceri ise yazma becerisidir. Yazma süreci üst bilişsel basamaklar içerdiğinden öğrencilerin üst düzey becerileri kullanması gerektiğinden önemli bir süreçtir. Analiz ve sentez gibi üst düzey becerilerin gelişmesine yardımcı olduğu gibi bir ürün ortaya çıkartarak öğrencilerin motivasyon ve ilgilerini yükseltmeye yöneliktir.

“T.6.4.11. Yazdıklarını paylaşır.”

Verilen kazanımdan da anlaşılacağı gibi öğrenci bir ürün ortaya çıkarır ve bunu paylaşır. Bu da öğrencinin öz güven ve öz disiplin gibi duygularının gelişmesini ve motivasyonunun artmasını sağlayacaktır. Türkçe Öğretim Programı'nda yazma kazanımları için toplam 14 kazanım ayrılmıştır. Okuma kazanımlarından sonra en çok kazanım0a sahip olan beceridir. Bu becerinin öğrencilerde kazandırılması öğrencilerin üst düzey becerileri de edindiği anlamına gelecektir.

1.5. 6. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

Her öğrenci biricik ve kendine has özellikler barındırır. Bu kendine has özellikler öğrencilerin öğrenme süreçlerini, anlama kapasitelerini, akademik başarılarını etkiler. Ericson, çocukları psiko-sosyal gelişim dönemlerine ayırarak bu gelişim özelliklerine göre sınıflamıştır (akt. Gürses ve Kılavuz, 2011). Bu sınıflama çocukların gelişim özellikleri ile ilgili genel bir bilgi sahibi olmamıza yardım eder. Ders kitapları hazırlanırken bu gelişim özellikleri dikkate alınır. Öğrencilerin bilişsel gelişimleri,

soyut-somut algı kapasiteleri ders kitaplarının hazırlık sürecini etkiler. Ericson, ortaokul öğrencilerinin yani 11-17 yaş arası çocukların kimlik kazanmaya çalıştıklarını ifade ederken karşı cinsten kişilere, kahramanlara, dini konulara, öğreti ve ideolojilere ilgi duyduklarını belirtmiştir (akt. Gürses ve Kılavuz, 2011). Bu yüzden ortaokul öğrencileri kendi kimliklerini oluştururken bunları kullanırlar. Ortaokul 5 ve 6. sınıf öğrencileri 11 ve 12 yaş aralığındadır. Bu aralık son çocukluk dönemi olarak adlandırılır. Bu yaş grubuna ait çocuklar daha önceki ve daha sonraki yaş gruplarına göre daha dengeli ve istikrarlı davranırlar (Kocaoluk ve Kocaoluk, 1998). Bu yaş aralığındaki çocuklar daha önceki dönemlere göre olaylara daha mantıksal ve farklı bakış açıları geliştirerek bakmaya çalışırlar.

Son çocukluk dönemi somut işlemlerden soyut işlemlere geçişin başladığı yerdir. 5. sınıfın sonuna doğru çocuklarda milli benlik ve hisler daha da pekişmeye başlar (Barth ve Demirtaş 1997 akt. Gürses ve Kılavuz 2011). Araştırma konusuna dahil olan 6. sınıf öğrencilerinin soyut işlemler dönemine yeni geçtiğini, kimlik kazanmaya başladıklarını düşünülecek olursa bu yaş aralığında olan öğrenciler için hazırlanacak ders kitaplarının da ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin anlamalarını zorlayacak, örtülü anlamlar içerecek metinlerin kullanımı bu yaş grubu için uygun olmayacaktır. Kimlik kazanmaya başlanan bu yaş grubu için rol modeller oldukça önemlidir. Metinlerde kadınların ev işi yapan, meslek grupları içinde yer almayan bir durumda gösterilmesi kız öğrenciler için olumsuz bir algıya kapılmalarına neden olacaktır. Türk dünyasına hizmet eden kişilerin ya da mesleklerin olumlu bir şekilde tanıtıldığı metinler şüphesiz ki ergenliğe girmeye başlayan ve kendi kimliğini oluşturan öğrenciler için yararlı olacaktır. Yaylı ve Kitiş Çınar (2014) çalışmalarında Türkçe kitaplarında yer alan metinlerde kadınların belirli rollerde (anne, öğretmen, hemşire vb.) verilmesinin geleneksel toplum yapısına göre belirlendiğini ve bu hususta ders kitabını hazırlayanların, denetleyenlerin ve Türkçe öğretmenlerinin daha özenli olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir.

Karabulut (2021) da yaptığı çalışmada 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerde erkeklerin kadınlara oranla daha çok bulunması, meslek gruplarında erkeklerin daha çeşitli mesleklerde yer alması kız öğrenciler için olumsuz bir algıya ve tutuma sebebiyet verebilmektedir. Satılmış (2019) çalışmada Yaylı ve Kitiş Çınar (2014) ve Karabulut (2021) ile aynı bulgulara ulaşmıştır. Ders kitaplarında daha çok erkek figürünün işlenmesi, kadınların sadece belli başlı meslek gruplarıyla

ilişkilendirilmesi kız öğrencilerin rol model olarak alacakları ya da kendilerini yerlerine koyup empati yapabilecekleri durumları ortadan kaldırmıştır.

1.6. KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Ders kitaplarının temele alındığı pek çok çalışma alan yazında ele alınmıştır. YÖK TEZ sistemi incelendiğinde ders kitaplarını konu alan tezler incelendiğinde 2000-2022 yılları arasında toplam 421 doktora ve yüksek lisans tezinin yapıldığı görülmüştür. Ortaokul seviyesindeki kitaplarla ilgili yapılan çalışmalarda ise en çok çalışılan kitapların Türkçe ders kitabı 60, sosyal bilgiler ders kitabı 31, matematik ders kitabı 30 olduğu dolayısıyla Türkçe ders kitabının en çok çalışılan ders kitabı olduğu anlaşılmıştır. Alan yazın taramasında ele alınan ders kitaplarının en çok 6. sınıf düzeyinde ele alındığı görülmüştür. Türkçe ders kitaplarında ve sosyal bilgiler ders kitaplarında en çok 6. sınıf düzeyinde çalışma yapıldığı belirlenmiştir. Matematik ders kitabında ise en çok 8. sınıf düzeyi ele alınmıştır. Ayrıca ders kitaplarının genel olarak öğretmen ve öğrencilerin ders kitaplarına bağlılıkları veya ders kitaplarına ilişkin görüşleri üzerine yoğunlaştığı görülmüştür.

Ders kitapları pek çok yönden incelenmiştir. Bu alanlardan birisi ders kitaplarına bağlılıktır. Tezler incelendiğinde ders kitaplarına bağlılık ile ilgili yazılmış tezlerin bulunduğu görülmüştür.

Dapğın (2015) yaptığı çalışmasında ise öğretmenlerin ders kitabı dışında başka kaynak kullanıp kullanmadıklarını belirlemiştir. Çalışmaya 100 öğretmen katılmıştır. Çalışma verileri açık uçlu anket soruları ile sağlanmıştır. Sonuç olarak öğretmenlerin %80'i ders kitaplarını yetersiz gördükleri, sınava hazırlama konusunda uygun olmadığı gibi sebeplerle başka kaynakları kullandıklarını dile getirmişlerdir. Ders kitabının nitelikli olması öğretmenin ders esnasında kullanması bakımından önem arz eder. Yetersiz görülen ders kitapları ders işleme sürecinde kullanılmaz öğretmenlerin ders kitaplarına bağlılık durumlarını ise azaltır. Ders kitaplarına bağımlılık göstermeyen öğretmenler ise farklı kaynak arayışına girmek zorunda kalabilir.

Özen Tosun (2017) İngilizce öğretmenlerinin ders kitaplarına bağımlılığını çalışmasında ele almıştır. Çalışma için 'Ders Kitabı Bağımlılık Anketi' geliştirilmiştir. Araştırma katılımcıları Gaziantep'te yer alan devlet ve özel üniversite ile ilk ve orta dereceli 324 öğretmendir. Sonuç olarak ders kitabına bağımlılık derecesi yüksek 89 ve düşük 12 bağımlı öğretmen olduğu görülmüştür. Orta derecede bağımlı olan öğretmen

sayısı ise 223 olarak belirlendi. Öğretmenlerin çok bağımlı olması ya da hiç bağımlı olmaması da elbette istenen bir durum değildir. Pek çok farklı durum ders kitabına bağımlılığı etkileyebilir. Kıdem, yaş, tecrübe, cinsiyet bu faktörler doğrultusunda öğretmenlerin bağımlılık düzeyleri değişebilir.

Çelikoğlu (2021) çalışmasında Türk İngilizce öğretmenlerinin ders kitabına ne kadar bağlı olduklarını tespit etmiştir. Araştırmanın katılımcıları Türkiye'deki 270 İngilizce öğretmenidir. Katılımcılara ders kitabına bağımlılık ve öğretmen öz yeterlilik anketleri uygulanmıştır. Çalışma sonucunda öğretmenlerin çoğunluğunun ders kitaplarına orta düzeyde bağlı oldukları geri kalan öğretmenlerin ise yüksek düzeyde bağlı olduklarını saptamıştır. Düşük düzeyde bağlı olan öğretmenin olmadığını ifade etmiştir. Öğretmenlerin öz yeterlilikleri ile ders kitabına bağımlılıkları arasında pozitif bir ilişki de saptanmıştır. Araştırma son olarak ders kitabına en bağımlı grubun lise öğretmenleri olduğunu göstermiştir.

Ders kitaplarının öğretmen ve öğrencilerin görüşüne göre değerlendirildiği çalışmalar da yapılmıştır. Bu çalışmaların bazıları aşağıda verilmiştir.

Başer (2012) yaptığı çalışmasında ilköğretim öğretmenlerinin matematik ders kitaplarını kullanma yolları ve onların öğrencilerin matematik ders kitaplarını kullanma yolları ve matematik ders kitabı özellikleri hakkındaki görüşlerini ele almıştır. Araştırmacının katılımcıları matematik ders saatinin fazla olduğu özel bir ilköğretim okulunda görev yapan 6 öğretmendir. Bu öğretmenler ile durum çalışması yapılmıştır. Katılımcıların hepsi ders kitabının ders hazırlığı ve öğretimi için ana kaynak olduklarını belirtmişler ve müfredatı ders kitabından takip edip neyi nasıl yapacaklarını tasarımlarında kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ders kitapları sadece öğrenciler için değil öğretmenler için de önemli birer kaynaktır.

Öztekin (2019) çalışmasında İngilizce ders kitaplarının öğrenci ve öğretmen görüşleri alınarak değerlendirilmesini ele almıştır. Çalışma öğretim dili İngilizce olan devlet üniversitesinde gerçekleştirilmiştir. Yabancı Diller Yüksekokulunda öğrenim gören 100 öğrenciye anket formu uygulanmış yine aynı kurumda çalışan 20 öğretmene ise kontrol listesi ile nicel veriler toplanmıştır. Bulgular sonucunda birkaç öğrenci dışında ders kitabına ait bir memnuniyetsizlik olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin ise bazı hususlar dışında genel olarak ders kitabına olumlu bir tutum geliştirdiği görülmüştür. Ders kitabını en çok kullananlardan biri olan öğrencilerin ders kitabı

hakkındaki görüşleri oldukça önemlidir. Ders kitabı öğrencilerin rahatlıkla başvurabileceği bir eğitim aracı olmalıdır.

Özdemir (2019) çalışmasında 3. sınıf fen bilimleri ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesini ele almıştır. Araştırmanın katılımcıları 2015-2016 eğitim öğretim yılında Bayburt ili Merkez ilçesinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokullarda görev yapan 49 öğretmen olarak belirlenmiştir. Çalışma betimsel tarama olarak tasarlanmış ve veri toplama aracı olarak da değerlendirme anketi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda ise öğretmenler fen bilimleri ders kitabını bilimsel içerik açısından başarılı bulmuşlardır. Fakat öğrencilerin ilgisini çekecek türden karikatür, bulmaca vb. etkinliklerin daha çok kullanılması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Ayrıca öğretmenler ders kitaplarında araştırmaya ve geriye dönük yoklama soruları ile ödevlere daha sık yer verilmesini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin %64'ü ders kitabının anlamlı öğrenmeyi sağlayacak şekilde ünite ve konuların sıralandığını ifade etmişlerdir. Öğretmenler ders kitabının öğretimsel eksiklerini ise öğrencilerin derse katılımını yeterince sağlamaması ve ara değerlendirmelere yeterince yer vermemesi olarak sıralamışlardır. Öğrencinin ders katılımının en önemli unsurlarından biri ders kitaplarıdır. Ders kitapları öğrencilerin derse ilgi göstermelerini sağlayacak şekilde olmalıdır.

Turan (2019) yaptığı çalışmasında 6. sınıf matematik ders kitabının öğretmen ve öğrenci görüşleri ile değerlendirilmesini ele almıştır. Çalışmaya Ankara ve Kırıkkale illerinden 112 ortaokul matematik öğretmeni ile 179 6. sınıf öğrencisi katılmıştır. Çalışmanın sonucunda öğretmenler, ders kitabının içeriğinin öğretim programına uygun kazanımlardan oluştuğunu, görsel ve biçimsel olarak öğrencinin gelişim düzeyi ve içerik ile uyumlu olduğunu dile getirmişlerdir. Aynı zamanda öğrencilerin bireysel farklılıkları ile seviye farklılıklarına hizmet etmediği, kavram yanlışlarını dikkate almadığı ve alıştırma sayılarının yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Doğan Güldenöğlü (2022) çalışmasında 5. sınıf Türkçe ders kitabı ile ilgili görüş ve düşüncelerini ele almıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim ve öğretim yıllarında Ankara ilinde öğrenim gören 21 öğrenci bu öğrencilerin öğrenim gördükleri okullarda görev yapan 11 Türkçe öğretmeni oluşturmuştur. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler ile toplanmıştır. Çalışma sonucunda öğrenciler ders kitabını 'öğretim amaçlı olma' işleviyle, öğretmenlerin ise 'başlıca kaynak' olarak tanımladıklarını tespit etmiştir. Bu tanımlamalar ders kitaplarının öğretimdeki yerini

anlamak için oldukça önemlidir. Öğretim materyallerinin temel ögesi öğrenci için de öğretmen için ders kitabı olarak görülebilir.

Takmak (2022) çalışmasında 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesini ele almıştır. Araştırmanın katılımcıları Afyonkarahisar il merkezinde ortaokul düzeyinde görev yapan 122 öğretmen olarak belirlenmiştir. Veriler ‘Ders Kitabı İnceleme Anket Formu’ ile toplanmıştır. Bulgular ise öğretmenlerin ders kitabını fiziksel ve görsel tasarım, içerik, dil ve anlatım, ölçme ve değerlendirme boyutlarında yeterli gördüklerini ispatlamıştır. Ders kitaplarının pek çok boyutta yeterli olması öğretmenlerin ders kitaplarını daha çok kullanmalarına olanak sağlamaktadır.

Türkçe ders kitaplarının incelendiği çalışmalara bakıldığında değerler eğitimi ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan birkaçı aşağıda sıralanmıştır.

Somuncu (2008) çalışmasında 7. Sınıf Türkçe ders kitabını edebi metinlerin temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelemiştir. İncelenen metinlerin evrensel değerleri verme konusunda düzey üstü olduğu saptamıştır. Somuncu (2008) bunun yanında ders kitabındaki metinlerin üslup açısından daha iyi metinler olmasını dile getirmiştir.

Aral (2008) Türkçe ders kitabında bulunan metinlerdeki değerler üzerine bir araştırma yapmıştır. Çalışma grubu olarak 6. sınıf Türkçe ders kitabı incelenmiş ve değerler üzerine bulguları ortaya koymuştur. Yapılan araştırma sonunda bağımsızlık, vatanseverlik, dini değerler, saygı ve sevgi değerlerinin sıkça işlendiği fakat hoşgörü ve sağlıklı olmaya önem verme değerleri bu ders kitabı için ele alınmamıştır.

Derse (2019) değerler eğitiminin Türkçe dersinde verilmesinin en büyük anahtarı metinler olduğunu belirtmiş ve öğretmenlerle görüşme yaparak Eksen Yayınlarına ait 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinleri değerlendirilmiştir. Çalışma sonunda ders kitabında 247 değer cümlesine rastlanmıştır. 26 değer cümlesi ile en çok rastlanan değer sorumluluk olmuştur. Estetik duyguların geliştirilmesi ve alçakgönüllülük değerlerine hiç rastlanmadığı belirlenmiştir. Daha çok değerlerin hikâye edici metinlerde en az değerlerin ise şiirde olduğu ortaya çıkmıştır.

Gereken (2018) 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki atasözlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesini ele almıştır. Çalışmada MEB yayınlarına ait 5. Sınıf Türkçe ders kitabı incelenmiştir. MEB’in belirlediği değerlerden yola çıkarak Ömer Asım

Akyol'un Atasözleri Sözlüğü çalışma içerisinde incelenmiş ve ders kitabında 10 kök değerle ilgili atasözleri tespit edilmiştir. Bunlar: adalet, dostluk, öz denetim, sabır, dürüstlük, sorumluluk, saygı, sevgi, vatanseverlik ve yardımseverlik olmuştur. Ayrıca çalışmada kitap içerisinde 27 tane atasözüne rast gelinmiştir. Bunların 18 tanesi kök değerler ile ilgilidir 9 tanesi ise başka değerleri yansıtmaktadır.

Alıcı (2019) ilkököl 2. Sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesini ele almıştır. Çalışmada Dikey Yayıncılık tarafından hazırlanan bir Türkçe ders kitabı incelenmiştir. Çalışma sonucunda en çok işlenen değerler sevgi olduğu görülmüştür. Empati ile bağımsız düşünebilme değerlerine hiç rastlanmamıştır. Bununla beraber Alıcı (2019) ders kitabındaki metinlere değerlerin orantılı bir şekilde dağıtılmadığını ifade etmiştir. Fakat metinlerin değerleri verme noktasında yeterli olduğunu da dile getirmiştir.

Topbaş (2019) 6. sınıf Türkçe ders kitabının değerler açısından incelenmesini ele almıştır. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından hazırlanan 2016-2017 eğitim ve öğretim yılında okutulan ders kitabı içerisindeki 30 metin incelenmiştir. Veriler doküman analizi ile toplanmıştır. Çalışma sonucunda ulusal değerlerin sıklıkla işlendiği fakat diğer değerlerin aktarımında geri planda kaldığı ve dengesiz dağıldığı bulgularla saptanmıştır.

Türkçe ders kitaplarının bir diğer inceleme kriteri ise sözcük türleri ve kelime hazinesidir. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Baldan (2009) ders kitabındaki metinlerin sözcük hazinesi ve zorluk seviyesini belirlemeye yönelik bir çalışma yürütmüştür. Çalışma grubu olarak 6. sınıf Türkçe ders kitabını kullanmıştır. Metinlerin kelime hazinelerinin fazla olması öğrencinin gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu araştırma sonucunda metinlerde 8864 farklı kelimenin kullanıldığı fakat bazı kelimelere sıklıkla yer verildiğine değinilmiştir. Bunun yanında kelime servetinin kazandırılmasında Türkçe derslerinin etkisinin büyük olduğu ifade edilmiştir.

Yiğit (2011) 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinleri kelime serveti açısından incelemiştir. Araştırmada 2008-2009 yıllarından başlayarak 5 yıl süreyle okutulması kararlaştırılan bir ders kitabı kullanılmıştır. Metinlerde toplam 9526 kelimenin kullanıldığı görülmüştür. Bu sözcüklerin 2799'u metinlerde bir defa geçmektedir. Bir (326), ve (235), bu (216) sözcükleri ise çokça tekrar etmiştir. Kelime serveti olarak

kabul edilen deyimlerin sayısı 212, ikilemelerin sayısı 32, vecize ve atasözlerinin sayısı 7, konuşma diline ait kullanımlar ile ünlemlerin sayısı ise 20 kullanılmıştır. Kısaltmalar 8, özel isimler 102, yabancı kökenli sözcüklerin sayısı 39, sayılar ve tarihlerin sayısı ise 34 olarak belirlenmiştir. Ayrıca ders kitabındaki metinlerin başına 529 kelime düştüğü ve her metinde öğrencilere 155 yeni kelime sunulduğu da görülmüştür. Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin en önemli özelliklerinden biri ise öğrencilerin kelime servetlerine hizmet etmesidir.

Bora (2016) ilköğretim II. Kademe MEB Yayınlarına ait 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki sözcük türlerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili bir çalışma ortaya koymuştur. Çalışma betimsel tarama modeli kullanılarak yapılmıştır. Sözcük türlerini farkına varma, öğrenme ve pekiştirme anlamında Türkçe ders kitabında kullanılan metinlerin önemi büyüktür. Araştırma sonucunda en çok kullanılan türün isimler, en az kullanılan türün ise ünlemler olduğu görülmüştür.

Arpağ (2016) çalışmasında 7. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin sözcük türleri bakımından incelenmesini ele almıştır. MEB Yayınları'nın 2015-2016 yılları arasında okutulan ders kitabı incelemeye alınmıştır. Araştırmanın sonunda ise sözcük türlerinin örneklerinin metinlerde yeterli düzeyde olduğunu belirlenmiştir. Bununla beraber metinlerin hepsinde en çok kullanılan sözcük türü ise isim olarak belirlenmiştir. Örnek olarak en çok isme yer verilirken en az örneğin ünleme verildiği görülmüştür. Ayrıca metin türlerine göre sözcük türlerinin dağılımının değiştiği de söylenmiştir. Sözcük türlerinin verileceği metinlerin seçilerek ders kitabına konması oldukça önemlidir.

Kaya Torun (2020) ortaokul 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki resimlerle metinlerin uyumunun incelenmesine yönelik bir çalışma ortaya çıkarmıştır. Çalışma grubunu 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında okutulan Eksen Yayıncılığa ait 6. sınıf Türkçe ders kitabı ve Sivas ilinde görev yapan 2 öğretmen oluşturmaktadır. Nitel araştırma desenlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Çalışma bulguları sonucunda ders kitabında yer alan resimlerin öğrencilere orta düzeyde estetik zevk verdiği görülmüştür. Bu durumun öğrencilerin lehine olmayacağı ifade edilebilir. En önemli kaynağı ders kitabı olan öğrencinin estetik zevk kazanacağı yegâne kaynak da ders kitabıdır. Yüksek düzeyde estetik zevk vermesi ders kitaplarından beklenmelidir.

Çağlar (2019) tarafından Türkçe Öğretim Programı'nın ve Türkçe ders kitabının dil bilim açısından incelenmesi ele alınmıştır. Çalışma grubu olarak 2018 Türkçe Öğretim Programı ve 2018 yılında MEB tarafından basılan Türkçe ders kitabı belirlenmiştir. Çalışma sonunda Türkçe Öğretim Programı ile Türkçe ders kitabının uyumlu olduğu ortaya konulmuştur. Metin dilbilime ait kazanımların programda ve ders kitabında daha çok olduğu, ses bilim ve söz dizim kazanımlarının az düzeyde olduğu bu çalışmada belirtilmiştir. Bu durum Türkçe Öğretim Programı'nın dolayısıyla ders kitabının esnek hale getirildiği, dil bilgisinin etkinliğinin azaltıldığı görülmüştür.

Türkçe ders kitaplarındaki metin türlerinin ne sıklıkla dağılım gösterdiği de oldukça önemlidir. Bunun üzerine yazılmış tezler incelendiğinde 2 tezin bulunduğu görülmüştür.

Şafak (2019) ise ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metin türlerinin incelenmesi ve değerlendirilmesini ele almıştır. Metin türlerinin ders kitapları bağlamında incelenmesini ve değerlendirilmesini ele almıştır. Çalışma grubu olarak 5,6,7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarını belirlemiştir. Metin türlerinin dengeli dağılmasının gerekleri Türkçe Öğretim Programı'nda dile getirilmiştir. Çalışma bulguları incelendiğinde belli türlere ağırlık verildiği bazı türlerin çok az bazılarının ise hiç kullanılmadığı anlaşılmıştır. Bu durum istendik bir durum değildir. Türkçe Öğretim Programı metin çeşitliliği bakımından zengin olsa da ders kitabına yansımaları gerçekleşmemiştir.

Maden (2021) yaptığı çalışmada Türkçe ders kitapları üzerine yazılmış tezleri incelemiştir. Çalışma sonucunda yazılan tezlerde Türkçe ders kitaplarında en çok metinlerin (tema, öğrenciye görelilik, seçim, edebi özellik, tür vb.) incelendiği görülmüştür. Metinler, Türkçe öğretiminin en önemli kaynaklarıdır. Araştırma kapsamına metinlerin daha çok dahil edilmesinin nedeni de bu olmuştur.

Ders kitaplarının incelendiği çalışmalarda genel olarak ders kitabının işlevsel olma durumunda tercih edildiği ve nitelik olarak daha iyi olması gerektiği anlaşılmıştır. Türkçe ders kitabı için yapılmış çalışmalar ayrıca incelenmiştir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde ders kitaplarının belli kriterlere (değerler, sözcük hazinesi ve zorluk derecesi, sözcük türleri, dil bilim açısından, kitaptaki resimlerle metinlerin uyumu, metin türleri vb.) göre incelemesinin yapıldığı görülmüştür. Değerler eğitimi ve sözcükler (tür ve zorluk) bakımından ders kitaplarının sıkça ele alındığı görülmüştür.

Türkçe Öğretim Programı'nda ders kitaplarındaki metinlerde bulunması gereken niteliklerin ele alındığı görülmemiştir. Bu yönüyle çalışma alan yazından farklılık oluşturmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışma nitel araştırma olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma yöntemi desenlerinden ise doküman analizi kullanılmıştır. Nitel araştırma; insanların kendilerini anlaması, sırlarını çözmesi ve kendi çabasıyla inşa ettiği sosyal yapı ve sistemleri derinlemesine anlamak ve anlamlandırmak için kullandığı bilgi üretme biçimidir (Baltacı, 2019). Nitel araştırmalarda araştırılan olay ve olgular hakkında derinlemesine bilgi edinme söz konusudur (Morgan, 1996). Türkçe ders kitabında yer alan metinlerle ilgili derinlemesine bir bilgi edinme söz konusu olduğu için bu çalışmanın türü olarak nitel yöntem belirlenmiştir. Nitel yöntemler bir sorunun tespiti ya da derinlemesine araştırılması gereken hususlarda kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada 6. sınıf Türkçe ders kitabı derinlemesine incelenerek çok boyutlu sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Nitel araştırma yöntemi desenlerinden doküman analizi; çeşitli mektup, anı, günlük, makale, dilekçe, gazete gibi belgelerin derinlemesine araştırıp çözümleme, anlam çıkarma ve değerlendirme çalışmalarıdır (Ocak, 2019). Doküman analizi diğer nitel araştırmalar gibi bir dizi aşama ile gerçekleştirilir. Bu çalışmada Merriam (2009, akt. Sak, Şahin Sak, Öneren Şendil, Nas 2021); uygun dokümanları bulma, dokümanların orijinalliğini kontrol etme, kodlama ve kataloglama sistemi oluşturma ve verileri analiz etme aşamaları izlenmiştir. Öncelikle incelenecek kitaba karar verilmiştir. Karar verilirken okullarda okutulan kitap olmasına dikkat edilmiştir. Elde edilen veriler bir grup altında toplanmış ve kategorize edilmiştir. Kategorize edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Son olarak verilerin güvenilirliği belirlenmiştir.

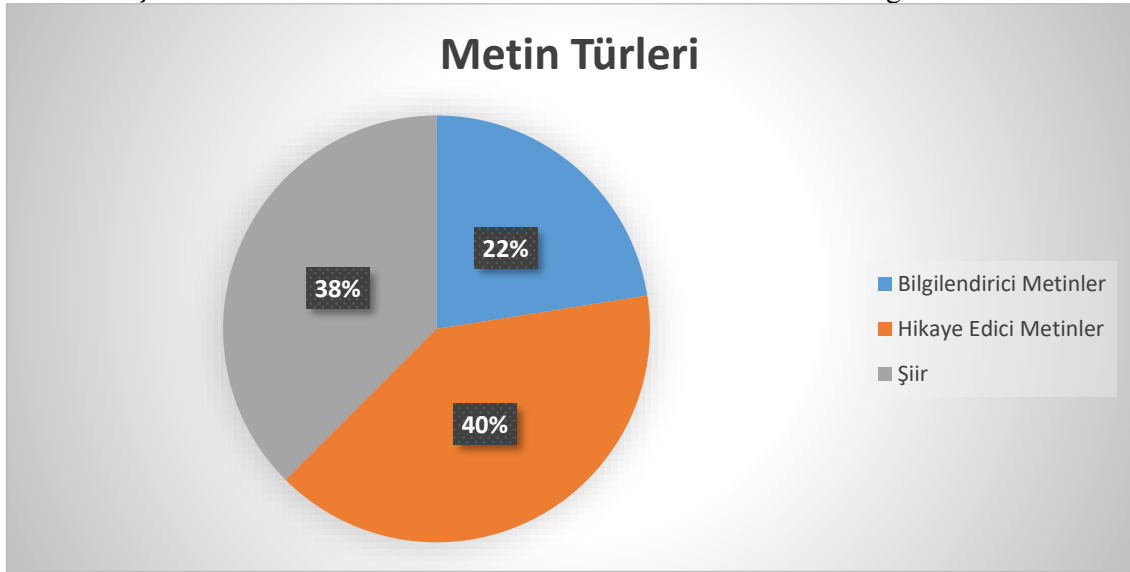
2. VERİ KAYNAĞI

Çalışma grubu olarak, EKOYAY yayınlarına ait 6. sınıf Türkçe ders kitabı seçilmiş olup ders kitabının içinde bulunan 40 metin ise çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Örneklem türü olarak bu çalışma için amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, belirli özellikler doğrultusunda örneklemin belirlendiği ve bu özellikleri araştırmacının tayin ettiği bir örnekleme yöntemidir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2012). Bu bağlamda bu çalışmada da ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Bu çalışma için belirlenen ölçütler şunlardır:

- 2020-2021 eğitim ve öğretim yılında öğrencilere dağıtılan ‘EKOYAY’ yayınlarına ait Türkçe ders kitabı,
- Ders kitabı içinde bulunan 8 ünite başlığının altında yer alan 40 metin.

2019 Türkçe Öğretim Programı’nda metin türleri 3 ana başlıkla belirtilmiştir. Bunlar bilgilendirici metinler, hikâye edici metinler ve şiir. EKOYAY yayınları ders kitabında bulunan metin türleri çalışma içerisinde yer alan araştırmacılar ile birlikte değerlendirilmiştir ve metin türlerinin kitaba dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Şekil 1. Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Türlerine Göre Yoğunlukları

3. VERİ TOPLAMA ARACI

Çalışmada Türkçe Öğretim Programı’nda (MEB,2019:18) yer alan maddeler değerlendirme ölçütü olarak belirlenmiş ve bir değerlendirme formu oluşturulmuştur. Bu değerlendirme formu oluşturulurken alan yazın taranmış ve kitap değerlendirme formları incelenmiştir. Değerlendirme formunda 1,2,3,4,5,6, ile 10,11,12,13,14,15. inceleme ölçütlerinde 1 “var” değerini alırken 7,8,9. inceleme ölçütlerinde 1 “hiç yok” değerine denk gelmektedir. Bu yüzden oluşturulan kitap değerlendirme formunda bir ölçütün var olma ve yok olma durumu ayrı olarak ele alınmış, nitelik derecesinin ölçülme durumu ayrı olarak ele alınmıştır. Değerlendirme formunda var-yok değeri alan ölçütler 1 (var), 0 (yok) ile değerlendirilmiştir. Ölçütün bulunma niteliği ya da düzeyi değerlendirilirken değer aralıkları kullanılmıştır. Kitabın daha objektif ve güvenilir bir şekilde değerlendirilmesi için farklı görev sürelerine sahip 4 araştırmacı tarafından inceleme yapılmıştır. Değerlendirme formundaki nitelik düzeyi ile ilgili ölçütler doğrultusunda incelenmiş ve ortalamaları alınarak aşağıda verilen değer aralıklarına göre değerlendirme yapılmıştır.

Maddelerin Puan Aralıkları: Aralık Genişliği= (Dizi Genişliği/ Yapılacak Grup Sayısı)

Formülü ile $4/5=0.80$. olarak puan aralıkları belirlenmiştir (Tekin, 1996).

Tablo 5. Değer Aralıkları

Çok yeterli	5.00	4.20
Yeterli	4.19	3.40
Az yeterli	3.39	2.60
Çok az yeterli	2.59	1.80
Hiç yok	1.79	1.00

4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Ders kitabında bulunan metinlerin incelenmesi aşamasında öncelikle Türkçe Öğretim Programı'nda bulunan özellikler (MEB, 2019: 18) incelenmiştir. Niteliklerin kapsamı ve neler olduğu tespit edilmiştir. Daha sonra Ulusal Tez Merkezi sisteminde Türkçe ders kitapları ve içerikleri ile ilgili yapılmış 421 çalışmaya rastlanmıştır. Çalışma evreni olarak 6. sınıf Türkçe ders kitabı belirlendiğinden 6. sınıf Türkçe ders kitabı ile ilgili olan 11 tez ve ortaokul grubu olarak geçen 7 ve 8. sınıfların Türkçe ders kitabı ile ilgili yazılan toplam 11 tez incelenmiştir. Bununla beraber alanyazın taramasına makaleler de eklenmiştir. Alanyazın taramasından sonra çalışma evreni olarak 6. sınıf Türkçe ders kitaplarından 'EKOYAY' yayınevine ait olan ders kitabı belirlenmiştir. Verilerin analiz aşamasında içerik analizi kullanılmış ve içerik analizi ile veriler belli kavram ve durumların altında toplanarak tablolastırılmıştır. Çalışma Türkçe ders kitabında yer alan 40 metin ile sınırlandırılmıştır. İncelenen 40 metin içerdikleri kriterlere göre gruplanmıştır. Bu gruplamalar bulgular kısmında gösterilmiştir.

Nitel araştırma olarak tasarlanan bu çalışmada, geçerlik ve güvenirlik sağlamak amacıyla veriler doküman analizi ile aşağıda verilen aşamalarla toplanmıştır.

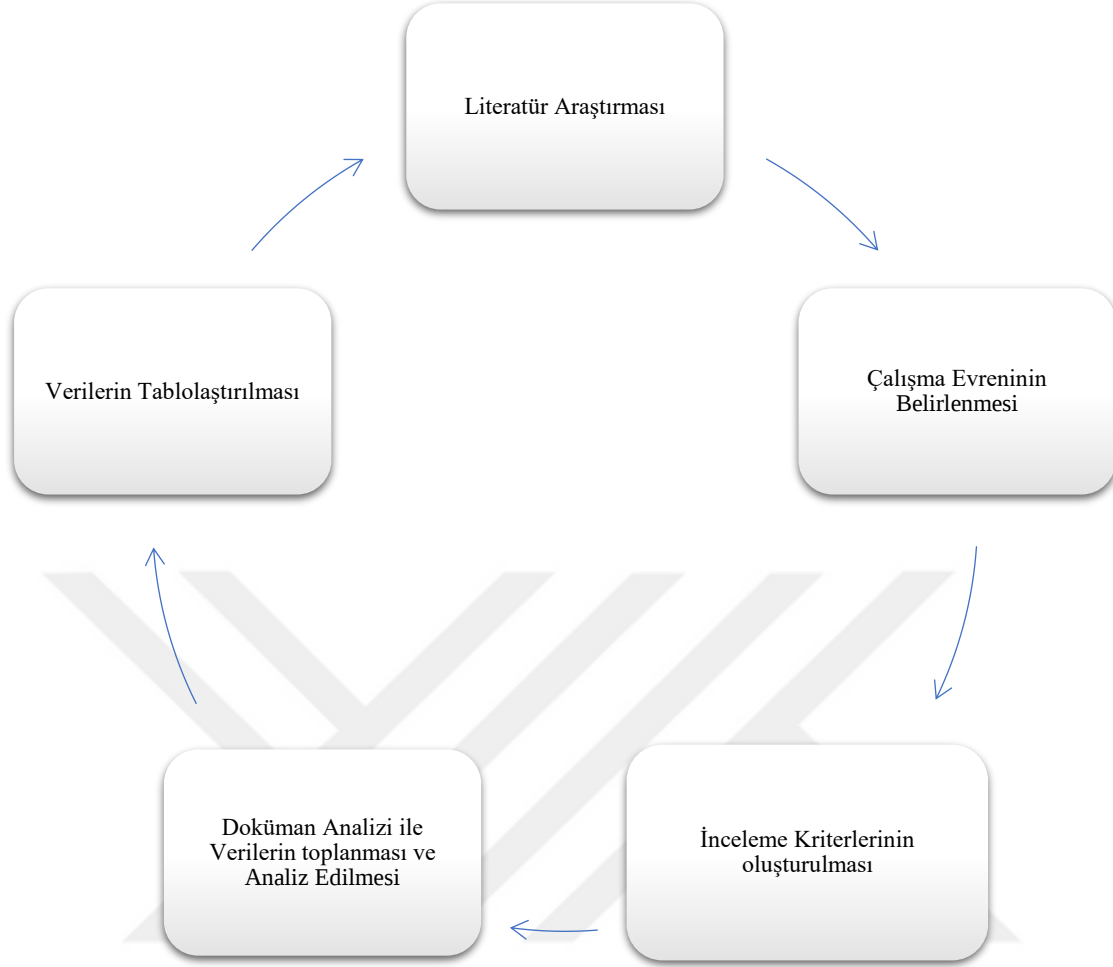
- Kaynakları bulma
- Okuma/ inceleme
- Not alma/ gruplama
- Değerlendirme (Karasar, 2018)

Çalışmaya ilk olarak Millî Eğitim Bakanlığının okullarında okutulan ders kitaplarından birinin seçimi ve temin edilmesiyle başlanmıştır. İncelenen kitap 2020-2021 eğitim öğretim yılında öğrencilerin bizzat kullandıkları bir kitap olmasından tercih edilmiştir.

İkinci olarak araştırmanın inceleme ölçütü olan Türkçe Öğretim Programı detaylıca incelenmiştir. Türkçe ders kitabı incelemelerini konu olan tezler ve yazılan makaleler araştırılarak okunmuştur. Not alma aşamasında okunan tez ve makalelerin ortak ve farklı yönleri belirlenmiş ve notlar alınmıştır. Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan ders kitabına alınacak metinlerin nitelikleri ile programın genel ve özel amaçları incelenerek ders kitabını inceleme kriterleri oluşturulmuştur. Veri toplama aracı olarak Türkçe Öğretim Programı'nda bulunan 'Ders Kitabına Alınacak Metinlerin Nitelikleri' başlıklı bölümde geçen 14 madde kullanılmıştır. Bu 14 madde 15 alt problem haline getirilmiş ve inceleme kriterleri olarak kullanılmıştır. 15 alt problem, her temada bulunan 3 okuma metni 1 dinleme/izleme metni ve 1 serbest okuma parçası için tek tek incelenmiştir. Araştırmacıların da belirlenen 15 alt problem ile ders kitabını incelemeleri istenmiştir. Araştırmacıların incelemeleri ile çalışmadan elde edilen veriler, her metin ve inceleme kriteri için gruplandırılmıştır. Bu gruplamalar Türkçe ders kitabını inceleme ölçütüne eklenmiştir.

Değerlendirme aşamasında ise elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. İçerik analizinin temel amacı ise toplanan verileri açıklayabilecek kavram ve durumlara ulaştırmaktır. İçerik analizinde veriler daha derin bir işleme tabi tutulur ve gözden kaçırılacak noktalar en aza indirilir (Selçuk, Palancı, Kandemir ve Dündar, 2014). Yıldırım ve Şimşek'e (2016) göre içerik analizinin temelinde birbirine yakın olan veri setlerini kavram veya temalara dönüştürüp okuyucunun anlayabileceği şekle getirmek vardır. Bu çalışmada ise derinlemesine bir inceleme yer aldığı için içerik analizi kullanılmıştır. Bu aşamada kitap değerlendirme formuna kaydedilen verilerden yararlanarak ölçütlerin değer aralıkları belirlenmiştir. Belirlenen değerler ile incelenen ders kitabındaki metinlerin ölçütleri bulundurma durumları tablolastırılmıştır. Bu tablolardaki veriler bulgular kısmında verilmiştir. Bu tezde 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin Türkçe Öğretim Programı'nda bulunan niteliklerle ne ölçüde uyduğu ve bu niteliklerin ne kadarını taşıdığı belirlenmek istenmiştir. İnceleme kriterlerinin metinlerde bulunması durumunda metinlerden doğrudan alıntı yapılmış ya da kitap içerisinde metinlerin bulundukları sayfalar taranarak çalışma içerisine dahil edilmiştir. İnceleme kriterlerinden metinlerde tespit edilemeyenler de çalışma içerisinde ifade edilmiştir.

Şekil 2.Veri Toplama Süreci İle İlgili Adımlar.

5. VERİLERİN GÜVENİRLİĞİ

Araştırmanın güvenilirliğini tespit etmek amacıyla araştırmacı çeşitlemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacı çeşitlemesi; farklı araştırmacıların, veri kaynaklarının, yöntemlerin, verilerin ve yorumların çapraz kontrollerini yapmak amacıyla birlikte kullanılmasıdır (Deniz & Lincoln, 2005 akt. Arastaman, Öztürk Fidan ve Fidan 2018). Araştırmacı çeşitlemesi yönteminde; farklı araştırmacılar aracılığıyla araştırma sonuçlarının doğruluğunu, benzerliğini ve ilişkisini bulma amacı vardır (Alkan, Şimşek, Armağan Erbil, 2019). Bu yüzden araştırmada elde edilen verilerin güvenilirliğini göstermek için bu yöntem kullanılmıştır. Güvenirliği ölçerken Türkçe öğretmeni olarak en az 5 yıl görev yapmış ve en az 1 yıl görev yapmış olmak üzere farklı özelliklere sahip 4 araştırmacının incelemeleri esas alınmıştır. ‘Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin Türkçe Öğretim Programı’ndaki niteliklere göre incelenmesi’ formuna göre metinler incelenmiştir. 4 araştırmacı tarafından kod ve temalar oluşturulmuştur. Bu kod ve temalar arasındaki uyum, ‘Güvenirlik = Görüş

Birliği (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) * 100' formülü ile bulunmuştur (Miles ve Huberman,1994, akt. Ocak ve Kutlu Kalender, 2017). Kodların çapraz kontrolleri sonucunda araştırmacılar arasındaki uyum 0.80 olarak belirlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Türkçe ders kitabındaki metinler Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan niteliklere göre incelenmiştir. İncelemeye alınan ders kitabındaki metinler için genel bir değerlendirme tablosu hazırlanmıştır. Ders kitabı içerisindeki metinler değerlendirme ölçütlerine göre incelenmiş ve tabloda gösterilmiştir. İnceleme ölçütlerinde “var, yok” diye ifade edilenler “1ve 0” olarak değerlendirilmiştir. Derece bildirenler ise 5.00 ile 1.00 arasında sayısal bir değer olarak ifade edilmiştir.

Tablo 6. İnceleme Ölçütlerine Göre Ders Kitabındaki Metinlerden Elde Edilen Veriler

Ölçütler	Öğrenci Ders Kitabı
Alanda kabul görmüş yazar ve şairlerin eserleri ile Türk cumhuriyetlerinin yazar ve şairlerinden alınan eserler var mı?	1
Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türklerine ait yazar ve şairlerinden alınan eserler var mı?	1
Metinlerde ikincil aktarım bulunuyor mu?	0
‘Bu kitap için yazılmıştır.’ ibaresi var mı?	0
Türkçe ders kitabında kullanılan metinler, başka sınıf düzeyinde var mı?	0
Kitap içinde aynı yazar ve şairler birden fazla kullanılmış mıdır?	1
Dünya edebiyatından alınan metinlerin çevirilerinin nitelik derecesi nedir?	3.25
Serbest okuma parçalarının edebi değer taşıma derecesi nedir?	3.75
Serbest okuma parçalarının temaları destekleme derecesi nedir?	4.25
Eserlerin uzun olan ve kitaba alınmayan kısımları özet şeklinde verilmiş midir?	1
Metinlerde eğitsel açıdan uygun olmayan ifadeler yer almakta mıdır?	1
Metinlerde yazarın söyleyişinden veya dönemsel söyleyiş özelliklerinden kaynaklanan yazım farklılıkları var mıdır?	1
Metinlerde; gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü (blog), sosyal medya uygulamalarında bulunan yazı türleri var mı?	0
Metinlerde çıkarılan bölümler üç nokta ile gösterilmiş midir?	1
Çeşitli metinler içinde bağımsız olarak geçen anı, fıkra ve anekdotlar metin olarak kullanılmış mıdır?	1
Yazar ve şairlerin biyografilerinde edebi yönleri ön plana çıkarılmış mıdır?	1

(1,2,3,4,5,6,10,11,12,13,14,15 inceleme ölçütlerinde 1. var 0. yok; 7,8,9. inceleme ölçütlerinde 5: çok yeterli, 4: yeterli, 3: az yeterli, 2: çok az yeterli 1: hiç yok değerlerini almıştır.)

Tablo 6 incelendiğinde dünya edebiyatından alınan metin çevirilerinin nitelik düzeyinin 3.25 olduğu görülmüştür. Bu değer ‘az yeterli’ değer aralığını kapsamaktadır. Serbest okuma parçalarının edebi değer taşıma derecesi de 3.75 olarak belirlenmiştir. Bu değer ‘yeterli’ aralığına denk gelmektedir. Yine serbest okuma parçalarının temaları destekler nitelikte olması ise 4.25 değerinde puan almıştır. Bu değer ‘çok yeterli’ değer aralığına denk gelmektedir. Var-yok şeklinde incelenen ölçütlerde ise ‘Metinlerde ikincil aktarım bulunuyor mu, bu kitap için yazılmıştır. İbaresini var mı?’ ölçütleri 0 (yok) değerini almıştır. Yine aynı şekilde ‘Türkçe ders kitabında kullanılan metinler, başka sınıf düzeyinde var mı? ölçütü de 0 (yok) değerini almıştır. Bu ibarelerin Türkçe Öğretim Programı’ndaki niteliklere bakıldığında olmaması gerektiği açıkça ifade edilmiştir. Bu yüzden sonuçlar istendik şekilde ortaya çıkmıştır. Fakat ‘Metinlerde eğitsel açıdan uygun olmayan ifadeler yer almakta mı?’ ölçütü 1 (var) değerini almıştır. Bu durum ders kitabı için olumsuz bir durumdur. Programda yer alan niteliklerde eğitsel açıdan uygun olmayan ifadelerin ders kitabı içerisinde yer alan metinlerde bulunmaması gerektiği belirtilmiştir.

1. ALANDA YAYGIN OLARAK KABUL GÖRMÜŞ YAZAR VE ESERLER İLE TÜRK CUMHURİYETLERİ VE BALKAN TÜRKLERİNE AİT ESERLERİN, 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA BULUNMA DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 7’de metinler ve metinlerin yazarları gösterilmiştir.

Tablo 7. Ders Kitabında Bulunan Metinler ve Yazarları

EKOYAY Yayınları	Metinler	Yazarlar
	Meşeler	Hasan Latif Sarıyüce
	Tartışarak Geleceğe Doğru	Aydoğan Yavaşlı
	Elveda Ağustos Böceği	Özkan Öz
	Uçurtma	Necdet Neydim
	Kanatların Çocukları	Yusuf Durgun
	Sevgiyle	Ayla Çınaroğlu
	Gazlı Göl	İbrahim Zeki Burdurlu
	Büyük Keşifler	Tuğba Can
	Buldum... Buldum...	Ülker Köksal
	Çocuk ve Resim	Dilaver Cebeci
	Yaz Sinemaları	Kemal Özer
	Yeni Bir Sabah (serbest okuma parçası)	Suavi Kemal
	Ozan (serbest okuma parçası)	Zeynel Baksaç
	İnsansı Robotlarla Tanışalım (serbest okuma parçası)	Seçil Güvenç Heper

Tablo 7 (Devam). Ders Kitabında Bulunan Metinler ve Yazarları

EKOYAY Yayınları	Metinler	Yazarlar
	Zaman Makinesi (serbest okuma parçası)	Ünver Oral
	Öğretmenin Mektubu	Mustafa Ruhi Şirin
	İçimdeki Müzik	Sharon M. Drapen
	Mozart'ın Müziği	Steven Isserlis
	Deniz Hasreti	Ömer Bedrettin Uşaklı
	Kuşların Çektiği Kağıt	Fazıl Hüsni Dağlarca
	Çanakkale	Faruk Nafiz Çamlıbel
	Anadolu İmrecisi	Ceyhan Atuf Kansu
	Baba	Emine İşinsu
	Oyun	Ahmet Rasim
	Oyuncak	Mustafa Kutlu
	Azim Seyfi Dede	Mehmet Akif Ersoy
	İyilik Üzerine	Doğan Aksan
	Forsa	Ömer Seyfettin
	Nineme Ninni Alın Terinden Deniz	Ali Akbaş
	Nazilli Destanı Mavi Portakal	Bedri Rahmi Eyüboğlu
	Yürekler	Arif Nihat Asya
	Kurtla Köpek	Orhan Veli
	Vatan Sevgisini İçten Duyanlar	Aşık Veysel
	Kediyle Kaplan	Nazım Hikmet
	Karusel	Bahtiyar Vahapzade
	Ceylana Yardım Edenler	Beydaba
	Yıldız Yağmuru	Ülkü Tamer

Tablo 7’de metinler ve yazarları incelendiğinde ders kitabına alanda kabul görmüş yazar ve şairlerin alındığı görülmektedir. Millî Eğitim Bakanlığının belirlediği 100 temel eser içerisinde yer alan yazarlar ders kitabı içerisinde verilmiştir. Okunması tavsiye edilen yazarların ders kitabı içerisinde yer alması bu yazarların/şairlerin öğrenciye ulaşmasını sağlar. Ders kitabında ve 100 temel listede yer alan yazarlar: Beydaba, Aşık Veysel, Faruk Nafiz Çamlıbel, Nazım Hikmet, Mehmet Akif Ersoy, Fazıl Hüsni Dağlarca, Orhan Veli, Ahmet Rasim, Arif Nihat Asya, İbrahim Zeki Burdurlu, Ömer Seyfettin, Ceyhan Atuf Kansu. Bu yazar ve şairler öğrencilerin okuması için belirlenen alanda isim yapmış kişilerdir. Bu durumun öğrencilerin edebi zevk geliştirmelerine yardımcı olacağı açıktır. Lakin şiir ve olay yazılarından kullanılan önemli yazar ve şairlerin düşünce yazılarında da kullanılması büyük önem arz etmektedir.

Tablo 8’de ders kitabında yer alan Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türklerinin edebiyatlarına ait eserlerin bulunup bulunmadığı verilmiştir.

Tablo 8. Ders Kitabındaki Metinlerde Türk cumhuriyetlerinde ve Balkan Türklerinde Bulunan Yazarlara Ait Bulgular

	Metin	Şair/ Yazar
Türk cumhuriyetlerine ait metinler	Karusel	Bahtiyar Vahapzade
Balkan Türklerine ait metinler	-	-

Türkçe ders kitabı incelendiğinde Türk cumhuriyetlerinden Azerbaycan edebiyatına ait bir esere rastlanmıştır. Bu eser serbest okuma parçasında değerlendirilmiştir. Bahtiyar Vahapzade’ye ait olan ‘Karusel’ isimli bir şiir yer almaktadır. Ders kitaplarında diğer Türk devletlerine ait eserlere yer verilmesinin öğrencilerde tarih bilincini oluşturmada ve tarih birliği bulunan milletlerin edebiyatlarının tanıtılmasında rolü büyüktür.

Ders kitabı içerisinde bu metnin serbest okuma parçası yerine öğrencilerin daha çok üzerinde durdukları ana metinlerde kullanılması, öğrencilerin bahsi geçen şair/yazarı daha iyi tanımalarına ve Türk devletleri arasındaki tarih bilincinin daha çok gelişmesine katkı sağlayabilirdi. Ayrıca kitap içerisinde Türk devletlerinden daha fazla esere ve yazara/şaire yer verilebilirdi. Bunun yanında Azerbaycan edebiyatına ait önemli bir şair olan Bahtiyar Vahapzade’nin edebi kişiliği ön plana alınarak şair hakkında bilgi verilmesi öğrencilerin daha çok ilgisini çekebilir ve şairin daha iyi tanınmasını sağlayabilirdi. Bununla paralel olarak şiirin değiştirilmeden orijinali korunarak verilmesi ise çocukların söyleyiş farklılıklarını ve benzerliklerini keşfetmeleri ve farklı bir kültüre ait kelimeleri tanımaları açısından önem arz etmektedir. Metnin altında bu konu ile ilgili öğrencilere bilgi verilmiştir. Farklı olan kelimeler tespit edilip Türkçeleri metnin altında öğrencilere sunulmuştur.

Bahtiyar Vahapzade’nin şiiriyle farklı bir kültür ve bu kültüre ait kelimeler öğrencilerin keşfine sunulmuştur. Karusel şiirinden bazı bölümler aşağıda verilmiştir.

Karusel (Atlı Karınca)

Dönüyor karusel bir teker gibi

Daima dolanan, dönen yer gibi.

*Dönüyor çocuklar destebestede**

Biri “at” belinde, biri “fil” üstte.

Yukarıda işaretlenen kelime metin içerisinde de işaretlenmiş ve kelime anlamı metnin sonunda verilmiştir. Kelimenin anlamı; “*dizi dizi, bölük bölük*” olarak verilmiştir. Öğrencilerin kelime haznelerini geliştirmeleri ve Azerbaycan Türkçesinde kullanılan kelimeleri tanınması açısından oldukça önemlidir. Bu şiir hem çocukların dünyasına hitap etmekte hem de öğrencilere yeni bir kültürü tanıtmaktadır.

Karusel dönüyor... Geçer hoş anlar.

*Çocuklar el çalır şadlıktan.**

Çocuklar zanneder, durmuşlar onlar.

Fakat başlarında dönüyor cihan.

Bu dizede de şadlık kelimesi kullanılmış ve kelime anlamı öğrencilere verilmiştir. Mutluluk yerine “şadlık” kelimesinin kullanılması hem öğrencilere farklı kelimeler katmış hem de şiirin orijinalliğini bozmamıştır.

Sevinin çocuklar, gülün, eğlenin,

Karusel dolanır,

Değişir zaman.

Helelik cihanın başına siz yok*

Sizin başınıza dolanır cihan.

Helelik kelimesi kullanılmış ve anlamı metin sonunda verilmiştir.

Sevinin çocuklar, ömür gödektir,*

Hayat sıvazlıyor, okşuyor sizi.

Helelik dünya da götürecektir.

Sizin nazınızı, kaprisinizi.

Bu dizede de gödek kelimesi kullanılmıştır. Daha önce kullanılan helelik kelimesinin şiir içinde tekrar etmesi kelimenin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.

Karusel dönüyor... Bir katar turna

Sanki halka olup safha dizilir.

Babalar, anneler çocuklarının

*Bakıp sevincine sevinir, gülür.**

Gülür kelimesi Türkçedeki gülmek kökünden gelmektedir. Eki farklı olarak geniş zamanda çekimlenmiştir. Öğrencilerin Azerbaycan’da kullanılan fiil çekimleri ile Türkçede bulunan fiil çekimlerini karşılaştırmaları açısından önemlidir.

(...)

*O da hoşnut olur, zevk alır genden**

Anlıyor dönmenin hoş olduğunu,

Eğlence yerine tek geldiğinden

Yoktur karusele bindiren onu.

“Genden” kelimesinin uzaktan anlamına geldiği şiirin sonunda belirtilmiştir.

(...)

O zevk alabilir özgesinin de*

Hazzından, zevkinden, saadetinden!..

Arı Türkçe bir kelime olan özge kelimesi de şiir içinde kullanılmıştır. Karusel şiiri kültürel öğeleri aktarırken aynı zamanda çocuklara yeni dünyalar açmıştır. Bu yüzden Türk dünyasından bir şiirin kitap içerisinde kullanılması önemlidir.

2. TÜRKÇE DERS KİTABINDA BULUNAN METİNLERDE İKİNCİL AKTARIMLARIN BULUNMA DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

İkincil aktarımlar ile verilen metinlerde anlamsal kopukluklar yaşanabilir. Türkçe ders kitabı incelendiğinde ikincil bir aktarıma rastlanmamıştır. Kitapta yer alan metinler yazarların eserlerinden alınmış öğrenci ve yazar arasına ikincil bir anlatım girmemiştir. Bu durum aynı zamanda öğrencinin yazarın üslubunu görmesine ve okuma zevk/ anlayışı geliştirmesine aracı olmuştur.

3. TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERDE ‘BU KİTAP İÇİN YAZILMIŞTIR.’ İBARESİNİN GEÇME DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Türkçe ders kitabı incelendiğinde ‘Bu kitap için yazılmıştır.’ ifadesine rastlanmamıştır. Türkçe Öğretim Programı’nda da ifade edildiği gibi alt sınıf

seviyelerinde bu ibare ile ilgili metinlerin azınlıkta olmak kaydıyla kullanılabilmesi; ancak kademe arttıkça bu ibarenin kitaplarda bulunmaması gerektiği hususu açıkça ifade edilmiştir. Okuma zevk ve anlayışının geliştiği bu dönemlerde özellikle maddi olarak kitaba ulaşma erişimi olmayan çocukların en önemli öğrenme kaynağı hiç şüphesiz ders kitaplarıdır. Bu sebeple öğrencilere edebi zevk vermeyecek hiçbir metnin kitap içinde bulunmaması hususu oldukça önemlidir. Alanda kabul görmeyen hiçbir yazarın hiçbir eseri ders kitabı içinde olamayacağı gibi ‘Bu kitap için hazırlanmıştır.’ ifadesi kitap içerisinde yer almamalıdır. EKOYAY yayınlarına ait Türkçe ders kitabında bahsi geçen ibare bulunmamaktadır.

4. TÜRKÇE DERS KİTABINDA BULUNAN METİNLERİN BAŞKA SINIF DÜZEYİNDE KULLANILMA DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bir sınıf seviyesindeki Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin farklı sınıf düzeyinde kullanılmasının uygun olmayacağı programda dile getirilmiştir. Ders kitabı olarak seçilen kitaplar birkaç yıllık süreçte kullanıldığı düşünüldüğünde öğrencilerin farklı metin türlerini ve farklı yazarları tanıması oldukça önemlidir. Bu yüzden ders kitabında yer alan metinlerin farklı kademelerde yeniden kullanılması metin ve yazar çeşitliğini azaltmaktadır. Kitap incelendiğinde Türkçe bazında 6. sınıf için seçilen metinlerin başka sınıf düzeyinde de kullanılmadığı görülmüştür.

5. TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN METİN YAZARLARININ ESERLERİNİN, TEKRAR KİTAP İÇERİSİNDE KULLANILMA DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Türkçe ders kitabı incelendiğinde aynı yazara/ şaire ait farklı eserler kitap içinde yer almıştır. Bu eserler ve yazar/şairler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9. Ders Kitabına Alınan Yazarların Farklı Eserlerinin Tekrar Kullanımı

Yazar/ Şair	Metinler	Metnin Türleri
Mehmet Akif Ersoy	Azim Seyfi Dede (dinleme/izleme metni)	Hikâye Hikâye
Bedri Rahmi Eyüpoğlu	Mavi Portakal Nazilli Destanı	Şiir Gezi Yazısı
Ali Akbaş	Nineme Ninni Alın Terinden Deniz	Şiir Şiir

Tablo 9’da gösterildiği gibi Türkçe kitabı içinde yer alan metinlerden bazıları aynı yazara/şaire aittir. Türk edebiyatı için önem arz eden üç yazar/şairin eserlerinin

tekrar kullanılması o yazarın/şairin edebi yönünün daha iyi anlaşılmasına ve öğrencilerin yazara olan ilgisini arttırmaya yarar sağlayabilir. Özellikle Bedri Rahmi Eyüpoğlu'nun farklı metin türlerine ait eserlerinin kullanılması öğrencilerin kendilerine uygun metin türünü belirlemesini sağlayacaktır. Öte yandan Mehmet Akif Ersoy ve Ali Akbaş'ın aynı türde eserleri tekrarlanmıştır. İlk okuma alışkanlığını ve isteğini kazandıran ders kitaplarında çeşitliliğin fazla olması öğrencilerin yararına olacaktır. Bu durum pek çok türle ve yazar/şairle karşılaşan öğrencilerin kendilerine uygun yazarları/şairleri tanıyarak okuma zevki geliştirmelerini sağlayacaktır.

Ali Akbaş tarafından yazılan Nineme Ninni adlı şiirden bazı bölümler aşağıda gösterilmiştir.

NİNEME NİNNİ

Dolunayı soran bulut

Başında yaşmak ninemin

Bebelere tek dileğim

Yaşını aşmak ninemin

Ali Akbaş tarafından yazılan Nineme Ninni adlı şiirin bu dizesinde öğrencilerin aile büyüklerine karşı sevgi değeri verilmeye çalışılmıştır. Yaşmak kelimesi ise öğrencileri yeni kelimeleri öğrenmeleri ile ilgili baş başa bırakmıştır.

Seferberliğin sunası

Solmuş saçının kınası

Ninem üç şehit anası

Alnı kardan ak ninemin

Bu dörtlükte öğrencilerin şiirde bulunan ahenk unsurlarını öğrenmelerini sağlamak için kullanılabilecek güzel bir örnektir.

Oakta kaynar ıhlamur

Elleri mayalı hamur

Bir deli poyraz savurur

Dökülen yaprak ninemin

Bu dörtlük ile aile büyüklerinin sıcaklığı verilmiş, öğrencilerin kendi hayatları ile bağdaşıklık kurabileceği, aile sıcaklığını hissedebilecekleri bir dizedir. Öğrencilerin okurken zevk alacakları bir şiirdir.

Seccâdesi çiçek çiçek

Ninem cici, ninem gökçek

Göçmen kuşlarla gçecek

Mekânı uçmak ninemin

Bu dörtlükte de öğrencilerin daha önce karşılaşmadıkları ‘gökçek ve uçmak’ kelimeleri ile karşılaşmaları ve kelime dağarcıklarını geliştirmeleri sağlanmıştır.

Masal anlat bana masal,

Hey dili şeker, dili bal

Su alıyor artık sandal

Yolu "emrihak" ninemin

Bu dörtlükte de öğrenciler ‘emrihak’ kelimesi ile ölümün yöresel anlamını öğrenmiştir. Ayrıca masal anlatması, dillerinin tatlı olması aile büyüklerinin özelliklerindendir. Öğrencilere de aile büyüklerine karşı saygı ve sevginin aşılanması için oldukça güzel bir metnidir. Ali Akbaş’a ait Alın Terinden Deniz adlı şiirin bazı bölümleri aşağıda verilmiştir.

Alın Terinden Deniz

Deriner’de eller derin

Yedi kat altında yerin

Bilmem ki ne arıyorlar

Başıboş akmasın diye

Bendini yıkmasın diye

Çoruh’a gem vuruyorlar

Hasan, Murat, Mehmet, Ali

Bunlar Çoruh'tan da deli

Sele karşı duruyorlar

(...)

‘Alın Terinden Deniz’ isimli şiir ders kitabı içerisinde Ali Akbaş tarafından kaleme alınan ikinci eserdir. ‘Nineme Ninni’ adlı şiirden konu ve içerik olarak oldukça farklıdır. Bu şiirde çalışmanın, alın terinin üzerinde durulmuş ve öğrencilere bu kavramların benimsetilmesi ve hissettirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın, vatana hizmet etmenin önemi üzerinde durulan bu şiir, bazı değerlerin öğretilmesinde kullanılabilir. ‘Nineme Ninni’ ana metin olarak kullanılırken ‘Alın Terinden Deniz’ şiiri ise serbest okuma parçası olarak kullanılmıştır. Öğrencilerin ilgisini çekecek, şiir bilgisini edinebilecekleri iki şiir bu yazardan alınmıştır.

Bedri Rahmi Eyüboğlu’na ait “Nazilli Destanı” adlı metinden bir bölüm gösterilmiştir:

(...)

Nazilli Basma Fabrikasında bir hafta kalacak, basma renklerini ve nakışlarını inceleyecektik. Bu davet üç senedir beni saran yazmacılığın, oldukça kahrını çektiğim çeşitli bez boyalarının, istim kazanları önünde çektiğim çilenin en büyük mükâfatı oldu. Memleketimin en güzel köşelerinden birini. Dünyanın en güzel fabrikalarından birini gördüm. Güzel, çalışkan, uyanık insanlar gördüm. Benim İstanbul'da gördüğüm basma fabrikaları Nazilli'dekinin yanında çocuk oynacağı gibi kaldı. Hâlbuki bu oyuncak yazma tezgâhlarında, tahta kalıplar üzerine oyulmuş nakışlarla çalışan kimseler için ne müthiş bir şeydi. İstanbul'da gördüğüm basma fabrikalarında yazma kalıbı yerine, kasnağa gerilmiş ipek kullanılıyordu. İpek, üzerine bir ecza sürülerek fotoğraf kâğıdı gibi oluyor ve istenilen nakış kalıp hâline, klişe hâline getiriliyordu. (...)

Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun ‘Tezek’ adlı eserinden alınmış bu metin gezi yazısı türünde kaleme alınmıştır. Metnin anlam bütünlüğü korunarak kısaltılmış fakat kısaltılan bölümler özet şeklinde metnin başında verilmemiştir. Bununla beraber gezi yazısı türünde mevcut olan tek eserdir. Gezi yazısının özelliklerini öğrencilere tanıtmaktadır.

Bedri Rahmi Eyüboğlu'na ait ikinci eser 'Mavi Portakal' adlı bir şiirdir. Bedri Rahmi Eyüboğlu'na ait ders kitabında bir şiir bir de gezi yazısı türüne ait iki eser kullanılmıştır. İki eserin de türüyle beraber konusu da farklıdır. Mavi Portakal'a adlı şiirde uçak yolculuğundan, Nazilli Destanı adlı metinde ise basma fabrikasının işleyişinden bahsedilmiştir. Mavi Portakal adlı şiirde ahenk unsurlarının pek fazla kullanılmaması, kapalı anlamlara yer verilmesi öğrencilerin şiiri anlamalarını zorlaştırmıştır. Bir yazarın iki eserinin kullanılması yerine farklı yazarlardan farklı eserler kullanılabilir. Böylece öğrenciler daha çok yazar ve eserle karşılaşabilirlerdir. Bedri Rahmi Eyüboğlu'na ait Mavi Portakal adlı şiirden bazı bölümler aşağıda verilmiştir.

Mavi Portakal

Dostlar ben şeytanın bacağını kırdım

Altı bin metrede gökyüzünde

Masmavi bir portakal ısırđım

Bir şahin uçurdum beyaz demirden

Gagası demir, kuyruğu demir, kursağu demirden

Mavi Portakal adlı bu metin şiir türünü öğrencilerin anlaması ya da pekiştirmesi için uygun olmadığı söylenebilir. Ahenk unsurlarının az kullanılması öğrencilere öğretilenden farklı olduğundan öğrencilerin konuyu zor anlamasına sebep olabilir.

Güzel kuş, deli kuş, demir kuş

Tepeden tırnağa bulut, yıldız

İliklerine kadar yıldırım

Sapına kadar insan kesilmiş.

Bu dörtlükte bulunan anlamı öğrencilerin anlaması oldukça güçtür. Anlam oldukça örtüldür. Bu yaş grubunda yer alan çocukların somut işlemlerden soyut işlemlere yeni geçtikleri düşünöldüğünde anlamsal bir bağ kurmaları olanaksız olabilir. Ayrıca 'sapına kadar' kelime grubu argo olarak kullanıldığından metin içerisinde olması öğrencilerin yararına değildir. Ders kitabında yer alan metinlerin işlevi Türkçeyi doğru ve etkin kullanmaktır bu yüzden argo kelimelere yer verilmesi uygun değildir.

Bir şahin uçurdum beyaz demirden

Ta... dünyanın öteki ucundan

Gelmiş bizim Yeşilköy'e konmuş

Açmış sonuna kadar bulut kokan kanatlarını

Sermiş çimene

(...)

Mehmet Akif Ersoy' ait bir manzum hikâye olarak ders kitabına alınmıştır. Azim, çalışma ve umudunu kaybetmeme üzerine değerler eğitimi vermeye yardımcı olacak bir metindir. Metinde ana fikir ve konuyu açık bir şekilde verilmiştir. Öğrencilerin kazanması beklenen değerler eğitimi daha kolay verilebilmektedir. Safahat adlı eserindeki manzum hikâyelerden alınmış, ders kitabı için öğrencilerin seviyesine uygun olarak hazırlanmıştır.

“Vaktiyle beş on kafile birleşip çöl yolculuğuna çıkmıştık. Bütün gün doğru dürüst dinlenmeden aralıksız yol aldık. Nihayet akşam olunca bu uzun yolun ilk durağına geldik. Bir geçitte konaklamaya durduk; develerden yükler indiriliyor, kimisi ateş yakıyor, kimisi yemek telaşıyla bir şeyler hazırlıyordu. Ben de yükümü indirmiş, yere çömlen deveme yaslanıp dinlenmeye durmuştum. Çok geçmedi, karşıdan bize doğru gelen bir adamı fark etti. Adam bir başınaydı, yaklaştıkça telaş içinde olduğu anlaşılıyordu. Sonunda yanımıza geldi. Meğer bir kafilede oğluyla birlikte yol alırken çocuğunun kaybolduğunu fark etmiş. Ve hemen gelip geçtiği yollarda evladını aramaya başlamış. ‘İki gündür çöldeyim.’ dedi. ‘Ne kadar kervana, çadıra rastladım sa aradım, yavrumu sordum. Ne gören var ne de bir iz buldum, ‘Adam günlerdir bir iz bulacağım diye çöllerde gezinmekten perişan düşmüştü.

(...)

(...)

Allah'ın yardımı, insanın araştırmasına, çalışmasına, ümidine bağlıdır. Gaye, azim ve araştırmayla birlikte bulunsun da ne mümkün Allah'ın yardımı yetişmesin sonunda! Şu çaresiz baba, kendini ümitsizliğe mahkûm ederek oğlunu aramaktan vazgeçseydi ne bulurdu? Elbette evlat canından, baba cananından olurdu!

Sonunda ise öğrencilere ana fikir bizzat açıklanmış ve öğrencilerin azmettikleri, vazgeçemedikleri bir şeye Allah'ın da izniyle ulaşabilecekleri anlatılmıştır. Öğrencilerin bu metinden ders çıkarmaları ve daha kolay anlamsal bağ kurmaları beklenebilir. Bu yüzden hem değerler eğitimi açısından hem de öğrencilerin anlama düzeylerinin gelişmesi açısından oldukça önemlidir.

Mehmet Akif Ersoy'dan alınan bir diğer eser ise ünlü hikâyelerinden olan 'Seyfi Dede' adlı metindir. Bu metin kitap içerisinde dinleme/izleme metni olarak kullanılmıştır. 'Seyfi Dede' adlı metin 6 dakika olarak alınmıştır.

6. TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERİN DÜNYA EDEBİYATINDAN ALINAN ÇEVİRİLERİNİN NİTELİK DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Kitap incelendiğinde dünya edebiyatından üç metin alındığı görülmektedir. Bu metinler ise dinleme/izleme metni olarak kullanılmıştır. Dünya edebiyatından alınan metinlerin çevirilerinin nitelikli olup olmaması araştırılmış ve tablo haline getirilmiştir.

Tablo 10. Dünya Edebiyatından Alınan Metinlerin Çevirilerinin Nitelik Düzeyinin Belirlenmesi

Metinler	Yazarları	Araştırmacı Sonuçları
İçimdeki Müzik	Sharon M. Draper	3.00
Mozart'ın Müziği	Stewen Isserlis	3.00
Ceylana Yardıma Gidenler	Beydeba	3.75
Toplam		3.25

Tablo 10 incelendiğinde dünya edebiyatından alınan metinlerin çevirilerinin nitelik düzeyinin ne olduğu verilmiştir. Araştırmacı sonuçları dikkate alındığında genel olarak çeviri metinlerin nitelikleri 3.25 olarak belirlenmiştir. Bu değer 'az yeterli' değer aralığına denk gelmektedir. İçimdeki Müzik ve Mozart'ın Müziği adlı metinler aynı değeri alırken Ceylana Yardıma Gidenler metni 3.75 değerini almıştır. Bu değer 'Yeterli' aralığına denk gelmektedir. Tablo 11'de bu metinler ile ilgili bilgi verilmiştir.

Tablo 11. Dünya Edebiyatından Alınan Metinler

Metinler	Yazarları	Okuma metni	Dinleme metni
İçimdeki Müzik	Sharon M. Draper		*
Mozart'ın Müziği	Stewen Isserlis		*
Ceylana Yardıma Gidenler	Beydeba		*

“İçimdeki Müzik” Sharon M. Draper’e ait bir metindir. Roman türünde yazılmıştır. Bu metin 11 dakikalık dinleme/izleme metni olarak düzenlenmiştir. Mozart’ın Müziği adlı metin ise Stewen Isserlis tarafından yazılan biyografi türündedir. Bu metinde dinleme/ izleme metni olarak kullanılmıştır. Bu dinleme metni ise 6 dakika uzunluğundadır. Ceylana Yardım Edenler dinleme/ izleme metni ise fabl türünde olup yazarı Beydeba’dır. Bu metin 7 dakika olarak verilmiştir. Türü itibari ile öğrencilerin severek dinleyecekleri ve daha kolay anlayabilecekleri bir metindir.

7. TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ SERBEST OKUMA PARÇALARININ TEMALARI DESTEKLEME DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Ders kitabındaki serbest okuma metinleri incelenmiştir. Kitap içerisinde 8 tema bulunmakta ve her temanın sonunda serbest okuma parçaları yer almaktadır. Serbest okuma parçalarının bulunduğu temanın içeriğine uygun bir şekilde kitaba yerleştirilmesi gerekmektedir. Tablo 12’de ders kitabındaki serbest okuma parçaları, yazarları ve ait oldukları temalar gösterilmiştir.

Tablo 12. Serbest Okuma Parçalarının Yazarları ve İçinde Bulunduğu Temalar

Tema	Serbest okuma parçası	Yazarı
Doğa ve evren	Kediyle Kaplan	Nazım Hikmet
Millî Mücadele ve Atatürk	Yeni Bir Sabah	Suavi Kemal
Çocuk Dünyası	Karusel	Bahtiyar Vahapzade
Erdemler	Yıldız Yağmuru	Ülkü Tamer
Millî Kültürümüz	Ozan	Zeynel Beksaç
Bilim ve Teknoloji	İnsansı, Robotlarla Tanışalım	Seçil Güvenç Heper
Sanat	Zaman Makinesi	Ünver Oral
Vatandaşlık	Alın Terinden Bir Deniz	Ali Akbaş

Doğa ve Evren temasında fabl türünde bir eser kullanılmıştır. Millî Mücadele ve Atatürk temasında kullanılan serbest okuma parçasının konusu 15 Temmuz Millî Birlik ve Demokrasi Bayramı ile ilgili olarak seçilmiştir. Çocuk Dünyası temasında ise Karusel (Atlı Karınca) adlı bir şiir verilmiştir. Öğrencilerin bilmediği bazı kelimeler olsa da (şadlık, karusel, gödek, gen, özge vb.) konu olarak öğrencilerin dünyasına hitap edecek türdendir. Erdemler temasında ise Yıldız Yağmuru isimli bir şiirden alınmıştır. Bu şiir masal konularından alınmış ve şiir şekline dönüştürülmüştür.

Milli Kültürümüz temasında Ozan adlı bir   ir bulunmakta ve ozanları konu almaktadır. Bilim ve Teknoloji temasında  nsansı Robotlarla Tanı alım adında bilgilendirici bir metin kullanılmıştır. Sanat temasında Zaman Makinesi isimli bir Hacivat ve Karagöz oyunu seçilmiştir. Vatandaşlık temasında ise Alın Terinden Bir Deniz adlı bir   ir kullanılmış ve Deriner Barajı'nın yapımı ile orada gösterilen emek anlatılmıştır. Temalar ve serbest okuma parçaları incelendiğinde konu ve tema bakımından paralellik olduğu söylenebilir.

Tablo 13'te ders kitabındaki serbest okuma parçaları ve ait oldukları temalar gösterilmiştir. Temalara uygunluğunun belirlendiği araştırmacı sonuçları da tablo üzerine yerleştirilmiştir. Araştırmacı sonuçları do rultusundan serbest okuma parçalarının temaları destekler nitelikte olup olmadığı gösterilmiştir.

Tablo 13. Serbest Okuma Parçalarının Temalar ile Uygunluğunun Gösterilmesi

Tema	Serbest okuma parçası	Araştırmacı sonuçları
Doğa ve evren	Kediyle Kaplan	4.75
Millî Mücadele ve Atatürk	Yeni Bir Sabah	3.25
�ocuk Dünyası	Karusel	4.75
Erdemler	Yıldız Ya�muru	4.00
Milli Kültürümüz	Ozan	4.25
Bilim ve Teknoloji	�nsansı, Robotlarla Tanı�alım	4.50
Sanat	Zaman Makinesi	4.00
Vatandaşlık	Alın Terinden Bir Deniz	4.50
Toplam		4.25

Tablo 13'te serbest okuma parçalarının temaları destekleme düzeyi genel olarak 4.25 olarak tespit edilmiştir. Bu oran değer aralığında çok yeterli değerine denk gelmektedir. Temalar ile metinler arasındaki uyum genel olarak yüksek çıkmıştır. Bununla beraber en uyumlu temalar ve metinler 4.75 değeri ile Doğa ve Evren temasındaki Kediyle Kaplan metni ile  ocuk Dünyası temasındaki Karusel adlı metin olarak belirlenmiştir. Yeni Bir Sabah adlı metnin bulunduğu temayı destekleme niteliği en az olarak belirlenmiş ve 3.25 değerini almıştır.

8. SERBEST OKUMA PARÇALARININ EDEBİ DEĞER TAŞIMA DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 14'te serbest okuma parçalarının edebi değer taşıma nitelikte olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmacı sonuçları tablo üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 14. Serbest Okuma Parçalarının Edebi Nitelik Taşıma Düzeyinin Gösterilmesi

Serbest okuma parçaları	Yazarları	Araştırmacı sonuçları
Kediyle Kaplan	Nazım Hikmet	4.75
Yeni Bir Sabah	Suavi Kemal	2.75
Karusel	Bahtiyar Vahapzade	4.25
Yıldız Yağmuru	Ülkü Tamer	3.50
Ozan	Zeynel Beksaç	3.75
İnsansı, Robotlarla Tanışalım	Seçil Güvenç Heper	3.00
Zaman Makinesi	Ünver Oral	3.50
Alın Terinden Bir Deniz	Ali Akbaş	4.50
Toplam		3.75

Tablo 14'te serbest okuma parçalarının edebi nitelik taşıma düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda serbest okuma parçalarının edebi nitelik taşıma düzeyi genel olarak 3.75 olarak belirlenmiştir. 3.75 oranı ise 'yeterli' düzeyde yer almaktadır. Araştırmacı sonuçları incelendiğinde Kediyle Kaplan metni 4.75 ile en yüksek edebi değere, Yeni Bir Gün adlı metin ise 2.75 ile en düşük edebi değere sahip metin olarak belirlenmiştir.

9. TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ ESERLERİN UZUN OLAN VE KİTABA ALINMAYAN KISIMLARININ ÖZET ŞEKLİNDE VERİLME DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

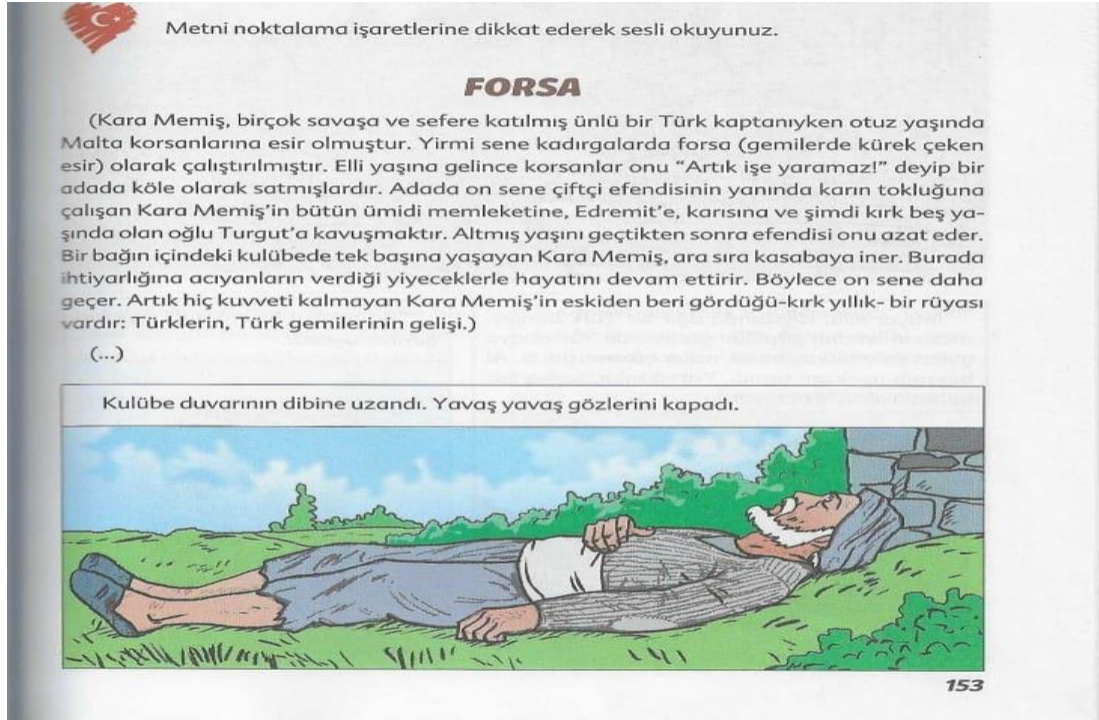
Yazarların kendi eserlerinde bulunan fakat ders kitabına alınmayacak bölümleri eserin bütünlüğünü bozmayacak şekilde kısaltılması gerekmektedir. Bununla ilgili metinler incelenmiş ve tablodaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 15. Uzun Eserlerin Kısaltılmasına Dair Yapılan Açıklamalar

Metinler	Kısaltılmış ve açıklama yapılmıştır.	Kısaltılmış ve açıklama yapılmamıştır.
Forsa	+	
Büyük Keşifler		+
Nazilli Destanı		+

Uzun metinler ve eserler metnin bütünlüğü korunacak şekilde kısaltılmalıdır. Öğrencilerin anlam kopukluğu yaşamayacakları, konuya ve olaylara hâkim olacak şekilde kısaltılması gerekmektedir. Çıkarılan alınmayan bölümler ise anlamı korumak adına özet şeklinde öğrencilere verilebilir. Metinler incelendiğinde ‘Forsa’ isimli metinde kısaltma işlemi yapılmış ve alınmayan bölümler anlam bütünlüğünü sağlamak amacıyla metnin başında verilmiştir.

Şekil 3. Kısaltılan Bölümün Özet Şeklinde Gösterilmesinin Gösterimi

Kaynak: EKOYAY Yayınları, 2020.

Forsa isimli bu metnin kısaltılan bölümleri yukarıdaki gibi verilerek öğrencilerin kısaltılan bölümlerden dolayı anlam karmaşasına girmeleri engellenmiştir. Diğer kısaltılan iki metinde de verilmeyen bölümler kısaca metin başında verilebilirdi.

10. TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERDE EĞİTSEL AÇIDAN UYGUN OLMAYAN İFADELERİN YER ALMA DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Türkçe Öğretim Programı’nda yer alan “Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.” ifadesi öğrencilerin sosyal ve ahlaki zedelenmelerini engellemektedir. Bu madde gereğince yapılan incelemelerde bazı metinlerin bu maddeye uymadığı tespit edilmiştir.

“Millî Mücadele ve Atatürk” temasına ait serbest okuma parçası olan Yeni Bir Sabah isimli metinde öğrencilerin gelişimlerini olumsuz etkileyebilecek kullanılmaması gereken bazı bölümler tespit edilmiştir.

Şekil 4. Yeni Bir Sabah Adlı Metnin Gösterimi

Kaynak: EKOYAY Yayınları, 2020.

Yukarıdaki bir kısmı verilen metinde “Bir ev hanımı geldi. Televizyondan haber almış, yürüyerek gelmişti. Askerler onun el sallamasına bir anlam veremiyorlardı. Polisler durdurmak istedi kadını. ‘Gitme abla!’ dediler ama engel olamadılar. Onu hırpalayan askerlere bir şeyler anlatmaya çalışmaktan vazgeçmedi. Askerler ‘İçeri alalım mı komutanım, vuralım mı?’ diyordu. En sonunda kadının yanağına silahı dayadı bir asker. Sonra da havaya ateş açtı.”

Metinden alınan bu bölümde hain darbe girişimi Boğaziçi Köprüsü’nün ağzından öğrencilere anlatılmaktadır. Fakat metinde ‘asker’ ifadesinin yerine ‘darbeci/hain’ asker ifadeleri kullanılmamıştır. Bu durum somut düşünmeden soyut düşünmeye yeni geçen öğrenciler için oldukça kapalı/örtük anlatım olmuştur. Öğrencilerin metni anlamasını zorlaştırmanın yanında yanlış bağdaşım kurabilme ihtimalini ortaya çıkarmıştır. Özellikle bu yaş grubunda öğrencilere verilen mesajların

daha açık ve anlaşılır olması gerekmektedir. Öğrencinin yanlış iletiler almasına ve bağdaştırmalar yapmasına da olanak vermemelidir. Öte yandan silah kelimesinin kullanılması, şiddet unsurunun açıkça ifade edilmesine yol açmıştır. Şiddet unsurları metnin geneline yayılmış durumdadır.

Örneğin; *“Askerler ateş açmaya başladı. İnsanlar şehit olmaya başlarken kadın da yaralılara ilk yardım yapmaya başladı. Vurulan bir başka kadına giderken sağ baldırından vuruldu. ‘Vurun, acımayın! Ateş serbest!’ sözleri dolaşıyordu üstümde.”*

İfadeleri açıkça şiddet içeren, öğrencilerin gelişimine katkısı olmayan hatta negatif yönde etkileyen ifadelerdir. Şiddet unsuru ya da şiddet unsurlarını çağrıştıracak herhangi bir ifade ders kitabında yer alan metinlerin içinde bulunmamalıdır. Bununla beraber ‘Yaz Sinemaları’ adlı metin içinde de şiddet unsurları ve olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar yer almaktadır.

“Anneler kadın oyuncuların giysilerine bakardı çoğunlukla, ablalar baş başa vermiş sevgililere. Biz erkek çocuklar ise yumrukların konuştuğu, ortalığın darmadağın olduğu kavga sahnelerinin karşısında kendimizden geçerdik.”

Metinden alınan bu ifadede ablaların sevgilileri izlemesi de erkek çocuklarının ‘yumrukların konuştuğu’ sahneleri heyecanla izlemesi de öğrenciler için olumsuz davranış oluşturabilecek türdendir. Bu anlatımla erkeklerin kavga etmesinin olağan olduğu bunun yanlış bir davranış olmadığı, yumrukların konuştuğu ortalığın darmadağın olmasının beklenen bir davranış olduğu öğrenciler tarafından algılanabilir.

“Koşan atlarla, atılan kurşunlarla benim de soluğum kesilirdi. Yumruklardan korunmaya çalışır, bileklerime bağlanan ipleri çözmek için uğraşırdım.”

Metinden alınan bu parçada şiddet içeren kelimeler kullanılmıştır. Özellikle ‘kurşun’ kelimesi şiddet göstergesinin başlıcası olmuştur.

“Sanki günlerce ata binmiş, kılıç sallamış, yumruk yumruğa kavga etmiş, uzun yolculuklarda türlü tehlikelere atlamış gibi.” “Anneler, savaş filmlerinde ölen askerlere acırlardı en çok. Ablalar, bir türlü kavuşamayan sevgililere yanıp yakılırlardı. Biz erkek çocukları ise iyi yumruk sallayanların yerine kendimizi koyar, kim bilir kaç kez dövüşmek zorunda kaldığımız adam için, ‘Ah, daha ilk karşılaşmada işini bitirmeliydim!’ derdik.”

Metinden alınan bu ifadelerde özellikle erkek çocuklarının kavga etmeyi sevmesi üzerine iletiler verilmiştir. Öğrencilere erkek çocuklarının yumruk yumruğa kavga etmesinin normal olduğu iletisinin verilmesi oldukça yanlıştır. Metin, kitaba alınırken bu ifadeler çıkarılabilirdi. Ergenlik dönemine yavaş yavaş giren ve yeni yeni soyut düşünme aşamasına geçen bu grup öğrenciler için seçilen metinlerde olumsuz örtük anlam olmamasına özellikle dikkat edilmelidir. Şiddet öğelerinin yer alması öğrencilerin hem sosyal hem de bilişsel gelişimini olumsuz etkilemekle beraber arkadaş ilişkilerine ve çevresine bunun etkileri yansıyabilmektedir. Olumsuz örnek olabilecek öğelerin metinden anlam bütünlüğünü bozmayacak şekilde çıkarılması gerekmektedir. Çıkarılması halinde anlam bütünlüğü bozulacaksa farklı metinler tercih edilmelidir.

11. TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERDE YAZARIN SÖYLEYİŞİNDEN VEYA DÖNEMSEL SÖYLENİŞ ÖZELLİKLERİNDEN KAYNAKLANAN YAZIM FARKLILIKLARININ BELİRTİLME DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Türkçe ders kitabı içinde yer alan metinler incelendiğinde yazım farklılıklarının metnin başında belirtilmiştir.

‘Şiir, yazım ve noktalaması korunarak kitabınıza alınmıştır.’ ‘Okuyacağınız metin, orijinal yazım ve noktalaması korunarak kitabınıza alınmıştır.’ ‘Şiir, alındığı kaynaktaki haliyle kitabınıza alınmıştır.’ İfadeleriyle öğrencilere metinlerdeki yazım ve noktalamadan kaynaklanan farklılıkların sebebi ne olduğu metnin başında ifade edilmiştir.

Aşağıdaki tabloda hangi metinlerde yazarın söyleyişinden veya dönemsel söyleniş özelliklerinden kaynaklanan yazım ve noktalama farklılıklarının bulunduğu gösterilmiştir.

Tablo 16. Yazarın Söyleyişinden veya Dönemsel Söyleniş Özelliklerinden Kaynaklanan Yazım Farklılıklarının Bulunduğu Metinler

Metinler	Yazarın söyleyişinden veya dönemsel söyleniş özelliklerinden kaynaklanan yazım farklılıklarının belirtilmesi
Meşeler	*
Kuşların Çektiği Kağıt	*
Çanakkale	*
Uçurtma	*
Karusel (Atlı Karınca)	*

Tablo 16 (Devam). Yazarın Söyleyişinden veya Dönemsel Söyleniş Özelliklerinden Kaynaklanan Yazım Farklılıklarının Bulunduğu Metinler

Metinler	Yazarın söyleyişinden veya dönemsel söyleniş özelliklerinden kaynaklanan yazım farklılıklarının belirtilmesi
Sevgiyle	*
Nineme Ninni	*
Mavi Portakal	*
Vatan Sevgisini İçten Duyanlar	*

Meşeler adlı metnin başında geçen ifade ise ‘*Sevgili öğrenciler, kitap genelinde bazı metinlerde çeşitli dipnotlar göreceksiniz. Bu dipnotlarda yazarın söyleyişinden kaynaklı ya da Türkçenin dönemsel söyleniş özelliklerinden kaynaklanan yazım ve noktalama farklılıklarıyla ilgili açıklamalar bulacaksınız.*’ öğrencilere daha ilk metnin başında kapsamlı bir açıklama ile durum izah edilmiştir.

“*Meşe, yağışların yetersiz olduğu alanlarda, baltalık orman sınırını zor aşar. Yağışlı bölgelerde ise gökyüzüne ser çeken ulu bir ağaç olur. Boyu elli, gövde çevresi dört metreyi geçer.*”

“*İnsanlardan kendisini koruyabilen bu kuş uçmaz kervan geçmez köşede, bundan otuz kırk yıl önceleri gökyüzüne ser çekmiş ulu meşeler vardı. Yarık yarık olmuş, kardamış, boşalmış, gövdelerinin içinden mandalar kolaylıkla geçirdi.*”

“*İşlerimize yardım etsin diye yıllığına bir işçi tutardık. Nasıl olduysa o yıl köyde işe yarar bir adam bulunamadı. Sanırım köyde erkeklerin çoğunluğu ikinci askerliğe gitmişlerdi. Ömründe belli başlı hiçbir iş tutmamış Ismayıl adında birisi vardı. Onu tuttuk. Köylü, harmanı kaldırdıktan sonra kışlık odunu taşımaya başlar. Avlular tepe gibi meşe odunuyla dolup taşar. Bizim Ismayıl, bir iki kağnı odun taşıdıysa da sonunu getiremedi. Kimi gün hasta olduğunu, kimi gün de orman askerlerinin doğa çıkmaya izin vermediklerini söylüyordu, Bir sabah kalktık ki yerler bembeyaz karlarla örtülmüş. Kalkıp kımraşana aşk olsun.*”

Yukarıda verilen Meşeler adlı metinde halk ağzıyla söylenişlerin açıklamaları dipnot şeklinde sayfanın sonunda belirtilmiştir.

1. Gökyüzüne ser çekmek deyimi “boyu çok uzamak, gökyüzüne ulaşmak anlamındadır.

2. “Kardamış” yöresel bir kelimedir, “içi oyulmuş” anlamına gelir.

3. İsmail ismi, metinde “İsmayıl” olarak yazılmıştır. Yazar bunu o yörenin bir söyleyiş özelliği olarak olduğu gibi kullanmıştır.

4. Kımraşa, yöresel bir söyleyiştir ve “kımıldamak, kıpırdamak” anlamına gelir.

Bu metinde yukarıda verilen örnekler göz önüne alındığında metnin orijinalliği bozulmadan öğrenciye verildiği fakat yöresel kullanımları öğrencilerin daha iyi kavramasını sağlamak için metin içinde dipnot şeklinde ele alındığı gözlemlenmiştir. Özellikle şiirlerin alınan kaynaktaki gibi kitaba aktarıldığı görülmüştür. ‘Şiirde yazım ve noktalama kurallarına uymayan bölümleri yazım kılavuzu kullanarak belirleyiniz’ ifadesi öğrencilere yazılan şiirin hem dönemsel yazım ve noktalama işaretlerine dikkat edilmesini hem de bunları günümüz yazım ve noktalama kurallarıyla karşılaştırarak farklılıklara karar vermelerini istemektedir. Bu durum ise öğrencilerin yazım ve noktalama kurallarını daha iyi öğrenmelerine ve öğrenilmiş bilgilerini pekiştirmelerine olanak sağlamaktadır.

12. TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERDE; GAZETE HABERİ, REKLAM, DİLEKÇE, TUTANAK, ÖZ GEÇMİŞ, AĞ GÜNLÜĞÜ (BLOG), SOSYAL MEDYA UYGULAMALARINDA BULUNAN YAZI TÜRLERİNİN KULLANILMA DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULARI

Türkçe ders kitabında yer alan metinler incelendiğinde; sosyal medya uygulamalarında yer alan yazı türlerinin kitap içerisinde ana bir metin olarak kullanılmadığı saptanmıştır. Bu türler etkinlikler içerisinde geçirilmiştir. Özellikle haberleşme çağında sosyal medyanın herkes tarafında çok sık kullanıldığı bu dönemde bu yazı türlerine ana metinler içinde rastlanabilirdi. Uçurtma adlı metnin 5. etkinliğinde gazete haberleri yer almıştır.

Şekil 5. Uçurtma Adlı Metnin 5. Etkinliğine Yer Alan Gazete Haberlerinin Gösterimi

Mardin Müzesi Uçurtma Festivali

Mardin Müzesi Müdürlüğü tarafından 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı etkinlikleri kapsamında düzenlenen uçurtma festivali renkli görüntülere sahne oldu. Yaklaşık 2000 kişinin katıldığı festivalde hem çocuklar hem de Mardinliler bayram tadında bir hafta sonu geçirdi.

(...)

22-24 Nisan tarihleri arasında üç gün süren festivalin ilk iki günü Eski Mardin'de "Damda Uçurtma Keyfi" ile başladı. Damlarını festivale açan yaklaşık 100 aile kapılarını da gün boyu ziyaretçilere açık tuttu. Damlara dolan çocukların uçurtmaları Mardin Kalesi'nin etrafında rengarenk bir görüntü oluşturdu.

(...)

www.kulturvarliklari.gov.tr

Kolombiya'da 42. Rüzgâr ve Uçurtma Festivali başladı.

Kolombiya'nın Villa de Leyva (Villa dö Leyva) kentinde iki gün sürecek 42. Rüzgâr ve Uçurtma Festivali için start verildi.

Başkent Bogota'nın kuzeyindeki Boyaca yönetim bölgesine bağlı Villa de Leyva'da, geleneksel olarak düzenlenen Rüzgâr ve Uçurtma Festivali'nin ilk gününde çocuk, el yapımı, yetişkin ve ticari kategorilerindeki uçurtmalar havalandırıldı.

Sabah saatlerinden itibaren Villa de Leyva kent meydanını dolduran uçurtma tutkunları, ilk birkaç saat rüzgâr olmadığı için uçurtmalarını havalandırmakta oldukça zorlandılar. Geç de olsa başlayan rüzgârla havalanan onlarca uçurtma 1572 yılında kurulan küçük kentin semalarını renklendirdi.

Kente yerli ve yabancı çok sayıda ziyaretçi çeken Rüzgâr ve Uçurtma Festivali, dünyanın en eski uçurtma şenlikleri arasında gösteriliyor.

www.ntv.com.tr

Kaynak: EKOYAY Yayınları, 2020.

Azim adlı metnin 7. Etkinliğinde bir haber metnine yer verilmiştir. Haber metninin içeriğinde öğrencilere azim sayesinde hiçbir engel olmaksızın bir işi başarabilmenin örneği olan kas hastası 21 yaşındaki Erdinç Yılmaz'ın hikayesi anlatılmıştır. Etkinlikler arasında verilen bu türlerin kitap geneline yayılmasının veya ana metinler içerisinde yer almasının öğrencilerin medya kaynaklarına duyacağı ilgiyi arttırmasını sağlayacaktır. Ayrıca haber kaynaklarını takip ederek medya okuryazarlığının da artacağını söylemek yanlış olmaz. Bu yüzden ki bu metinlerin kitap yazarları ya da editörleri tarafından daha çok tercih edilmesi elzemdir.

13. TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN METİNLERDE ÇIKARILAN BÖLÜMLERİN ÜÇ NOKTA İLE GÖSTERİLME DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Kitabın geneli incelendiğinde alınmayan ya da çıkarılan bölümler üç nokta ile gösterilmiştir. Bu şekilde kitaba alınamayacak kadar uzun olan ya da alınmak istenmeyen bölümler anlam bütünlüğüne uygun olarak kısaltıldığı ifade edilmektedir. Anadolu İmecesı adlı metinde bu kullanım şeklinin örneğini görmekteyiz. Fakat çıkarılan yerlerin özet şeklinde metnin başında verilmesi öğrencilerin konuyu daha iyi kavramalarını sağlayabilirdi. Forsa adlı metinde çıkarılan yerler özetlenerek aktarılmış bu durumda öğrencinin konuyu daha iyi kavramasını sağlamıştır.

Tablo 17. Metinlerde Kısaltılan Yerlerin Üç Nokta ile Gösterildiği Metinler

Metinler	Kısaltılan yerlerin üç nokta ile gösterilmesi
Meşeler	*
Anadolu İmecesı	*
Forsa	*
Büyük Keşifler	*
Nazilli Destanı	*

Aşağıda Ceyhun Atuf Kansu' ya ait olan “Anadolu İmecesı” adlı metnin gösterimi verilmiştir.

Şekil 6. Anadolu İmecesı Adlı Metninde Bulunan Üç Noktanın Gösterilmesi

Kaynak: EKOYAY Yayınları, 2020.

Üç nokta ile öğrenciler kitapta yer alan metnin bu kadar olmadığını devamı olduğunu anlarlar. Böylece beğendikleri, merak ettikleri metinleri araştırarak tam metnini bulmaya çalışabilirler. Metinlerde alınmayan, kısaltılan metinlerin üç nokta ile gösterilmesi gereklidir.

Şekil 7. Nazilli Destanı Adlı Metninde Bulunan Üç Noktanın Gösterimi

Kaynak: EKOYAY Yayınları, 2020.

Yukarıda metinlerin alınmayan bölümlerinin üç nokta ile gösterilmesinin örnekleri verilmiştir.

14. ÇEŞİTLİ METİNLER İÇİNDE BAĞIMSIZ OLARAK GEÇEN ANI, FIKRA VE ANEKDOTLARIN METİN OLARAK SEÇİLME DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Türkçe ders kitabı incelendiğinde bu alt probleme ait bir bulguya rastlanamamıştır. Anı türü ana metin olarak kullanılmış fakat bir metnin içerisine gömülü olarak karşımıza çıkmamıştır. Fıkra ve anekdot türleri içinde yapılan inceleme sonucu bir ana metin yahut metnin içerisine gömülü bir metin olarak karşımıza çıkmamaktadır.

15. YAZAR VE ŞAİRLERİN BİYOGRAFİLERİNDE EDEBİ YÖNLERİNİN ÖN PLANA ÇIKARILMA DURUMU NEDİR? ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR

Metinlerin başlarında metin yazarları hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Yazar ve şairlerin hayatları hakkında kısaca bilgi verilmesi öğrencilerin eserini okudukları kişiler ile ilgili bilgi sahibi olmalarına olanak sağlayabilir. Ders kitabı hazırlanırken Türkçe Öğretim Programı'nda bulunan niteliklerden biri olan bu madde ihmal edilmiştir.

16. İNCELENEN METİNLER İÇİN TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ ÖZEL AMAÇLARINA GÖRE ÖĞRENCİLERİN KAZANMASI BEKLENEN YETKİNLİKLERE YÖNELİK BULGULAR

Türkçe Öğretim Programı'nda genel amaçlar ve özel amaçlar verilmiştir. Programın özel amaçları baz alınarak ders kitabının özelliklerine bakılmıştır.

16.1. METİNLERİN DİNLEME/İZLEME, KONUŞMA, OKUMA VE YAZMA BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNE KATKI SAĞLAYIP SAĞLAMADIĞINA DAİR BULGULAR

Öğrencilerin kazanması gereken yetkinlikler Türkçe Öğretim Programı'nda açıkça ifade edilmiştir. Öğrencilerin bu nitelikleri kazanmaları beklenirken öğrencilere yardımcı olacak kaynak Türkçe ders kitabıdır. Bununla beraber öğrencilerin okuma ve dinleme becerisi kazanmalarına Türkçe ders kitabında yer alan metinler yardımcı olacaktır. Okuma metinlerinin çok uzun olması öğrencilerin sıkılmalarına ve metni anlamakta/çözümlemekte zorluk çekmelerine neden olmaktadır. Örneğin “Meşeler”, Tartışarak... Geleceğe Doğru”, “Buldum... Buldum...” metinleri dörder sayfa “Yaz Sinemaları” metni ise beş sayfa olarak kitaba alınmıştır. Metinlerin uzun olması bir ders saatinde okumasını ve anlaşılmasını zorlaştırdığını söylemek mümkündür.

Nineme Ninni adlı şiirin 7. Etkinliğinde;

Şekil 8. Ders Kitabında Bulunan Bir Etkinliğin Gösterilmesi

7. Etkinlik

Ailenizin en yaşlısıyla yaptığınız görüşmelerden yararlanarak sınıfınızda “İnsanlar yaşlandıklarında ne isterler?” sorusuyla ilgili beyin fırtınası yaptığınızı ve beyin fırtınasının sonucunda şu cevapların ortaya çıktığını düşününüz:

- Birey olarak kendilerini özgür hissetmek isterler.
- Olgunlaşma yolculuğuna devam etmek isterler.
- Geçmişle geleceği buluşturmak isterler.
- Sağlıklı ve mutlu günler geçirmek isterler.
- Saygınlıklarını korumak isterler.
- Sevgi ve ilgi görmek isterler.

Ailenizin en yaşlısıyla yaptığınız görüşmeden yola çıkarak bu cevaplardan birini açıklayınız. Konuşmanızda “ama, fakat, lakin, bununla birlikte ve buna rağmen” gibi duygu ve düşünceler arasında bağlantı ve geçiş ifadelerini kullanınız.

Kaynak: EKOYAY Yayınları, 2020.

İfadeleri yer almıştır. Etkinlik incelendiğinde okunan metinden hareketle öğrencilerden beyin fırtınaları yapmaları istenmiş. Daha sonra buradan elde edilen bulgularla geçiş ve bağlantı ifadelerine uygun olarak verilen cümlelerden istediklerini açıklamaları istenmiştir. Hazırlıksız konuşma yapar kazanımına karşılık gelen bu etkinlik öğrencilerin konuşma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmuştur. Bunu yaparken öğrencilere fikir veren hiç şüphesiz metin olmuştur. Bu yüzden metinlerin konuşma becerilerine de katkısı büyüktür.

Ders kitabında yer alan metinlerde bulunan kelimelerin doğru yazımı, noktalama işaretlerinin doğru kullanımı oldukça önemlidir. Bununla beraber yazma etkinliklerine uygun metinler de seçilmelidir. “Elveda Ağustos Böceği” adlı metinde bir çocuğun ağustos böceğine yazdığı mektubu okuyan öğrenciden bir mektup yazmasını istemektedir.

Şekil 9. Etkinlikte Yer Alan Mektup Yazma Çalışmasının Gösterimi

7. Etkinlik

En sevdiğiniz hayvana duygu ve düşüncelerinizi ifade eden bir mektup yazınız. Mektubunuzu aşağıdaki yazı taslağına göre oluşturunuz. Yazı taslağınıza buraya, yazınızı ise bir A4 kâğıdına, mektup yazma kurallarına dikkat ederek yazınız.

Mektubu yazdıktan sonra okuyunuz. Mektuptaki anlam bütünlüğüne dikkat ediniz. Anlam bütünlüğünü bozan ifadeler varsa bu bölümleri yeniden yazınız. Mektubunuzu yazım ve noktalama kurallarına uygunluk açısından da kontrol ediniz. Bunun için yazım kılavuzundan yararlanınız.

Mektubunuzu kontrol edip yeniden düzenledikten sonra sınıfa getiriniz, arkadaşlarınızla paylaşınız. Mektubunuzu sınıf panosuna asınız.

Mektubumun konusu ve ana fikri: _____

Mektubumun giriş bölümünde yazacaklarım: _____

Mektubumun gelişme bölümünde yazacaklarım: _____

Mektubumun sonuç bölümünde yazacaklarım: _____

Kaynak: EKOYAY Yayınları, 2020.

Şekil 9’da ifadelerinin yer aldığı yedinci etkinlik öğrencilerin mektup yazmalarını isteyerek hem bu türü öğrenmelerini hem de yazma becerilerini geliştirmeye katkı sağlamıştır. Ayrıca giriş, gelişme ve sonuç bölümünde yazacaklarını tasarımları öğrencilerin hem giriş, gelişme ve sonuç bölümlerini öğrenme hem de mektup yazarken nelere dikkat etmeleri gerektiğini öğrenmelerine olanak sağlayacaktır.

Dinleme becerisini geliştirmeye yönelik ders kitaplarına bütün temalarda en az bir tane olmak kaydıyla 8 tane dinleme/izleme metni bulunmaktadır. Dinleme metnlerinin niteliği oldukça önemlidir. 11-12 yaş grubunun odaklanma süreleri göz önüne alınarak ve soyut işlemler dönemine yeni geçmiş çocuklara zor ve karışık metinlerin verilmesi öğrencilerin sadece sıkılmasını ve derse olan ilgisini kaybetmesine yol açacaktır. Fakat metinler incelendiğinde bazı metinlerin dinleme süresinin uzun olduğu görülmüştür. Metinlerin dinleme sürelerinin dağılımı tabloda gösterilmiştir.

Tablo 18. Dinleme/izleme Metnlerinin Sürelerinin Gösterilmesi

5 dakikadan az olanlar	5-10 dakika arası olanlar	10+ dakika olanlar
2	4	2

Tablo 18’de göre 5 dakikadan az süren 2 metin olduğu görülmektedir. Bu metinlerin öğrenciler tarafından kolay anlaşılması ve hızlı bitmesinden ötürü metnin işlenişi kısalmaktadır. 10 dakikadan da fazla olması öğrencilerin odaklanamamasına ve metni kavramakta zorlanmalarına neden olmaktadır. “İçimdeki Müzik” adlı metin yabancı bir romandan alınmış ve pek çok yabancı isim ve kelime geçmektedir. Öğrencilerin konuyu kavramakta zorlandıkları görülmüştür. Bu metnin birinci etkinliğinde anlamını bilmedikleri kelimeler sorulmuş ve öğrencilerin pek çok kere dinledikten sonra tam olarak yazılamadıkları görülmüştür. Öğrenciler için uzun ve karışık olan bu metin dinleme metni kaliteli bir metin değildir.

16.2. METİNLERİN ÖĞRENCİLERİN; MİLLÎ, MANEVÎ, AHLAKÎ, TARİHÎ, KÜLTÜREL, SOSYAL DEĞERLERE ÖNEM VERMELERİNE KATKI SAĞLAYIP SAĞLAMADIĞINA DAİR BULGULAR

Metinler temalar altında toplanmıştır. Millî mücadele ve Atatürk temasında yer alan metinlerin milli duygu ve düşünceleri geliştirmesi, vatan sevgisi, birlik ve beraberlik gibi duyguları vermesi beklenmektedir. Bu tema altında ‘Kuşların Çektiği Kağrı, Çanakkale, Anadolu İmecesı, Baba (dinleme/izleme) ve Yeni Bir Gün (serbest okuma parçası) metinleri yer almaktadır.

Öğün, ey Çanakkale, cihan durdukça öğün!’

Ömründe göstermedin bin düşmana bir düğün.

Sen bir büyük milletin savaşa girdiği gün.

Başına yüz milletin birden üstüğü yersin!

Dizelerinde Faruk Nafiz Çamlıbel ‘Öğün, ey Çanakkale!’ derken Türk milletini kastetmiş ve tarihi gerçekliklerimizle gurur duymamızı öğütlemiştir.

*Sen savaşa girince mızrakla, okla, yayla,
Karşına çıktı düşman çelikten bit alayla.
Sen topun donanmayla, tüfeğin bataryayla.
Neferin ordularla boy ölçüştüğü yersin!*

Dizelerinde ise savaş dönemine vurgu yaparak öğrencilerin savaşın nasıl kazanıldığını, zor şartları belirtmiştir.

*Toprağından fazladır sende yatan adamlar,
İrmağın kanla çağlar, yağmurun kanlı damlar,
O cenkte armağandır sana kızıl akşamlar,
Sen silâhın insanla döğüştüğü yersin!*

Dizelerinde de vatan için gerektiğinde herkesin canını gözden çıkarabileceği vurgulanmıştır. Faruk Nafiz Çamlıbel’in bu şiiri ile öğrencilere tarih bilinci, milli ve manevi duyguların verilmesi amaçlanmıştır.

İmece adlı metinde bir ulusun birlik ve beraber olarak ancak düşmanla başa çıkabileceği ve zorlukların üstesinden gelinebileceği anlatılmıştır.

(...) Ulusun bütün insanları, kadın erkek, çoluk çocuk, yaşlı genç, yalnız düşman karşısında olanlar değil, yani savaşçı askerler değil, “Köyde, evinde, tarlasında bulunan herkes, silahla vuruşan savaşçı gibi kendini görevli bilerek bütün varlığını savaşa verecektir.” Böylece bu savaş köy evinden Sakarya’daki siperlere kadar bütün bir ulusun katıldığı bir savaş olacaktı. Bir halk savaşı, Ulusal Kurtuluş Savaşı. Bir ulus ancak köy evindeki yaşlı anadan, ön siperlerde vuruşan askerlerine kadar tek tek savaşır ve neden savaştığını bilirse kurtulabilirdi. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa bunları söylüyordu. Bir savaş imecesine çağırıyordu herkesi tek tek. Kendi yurdumuzu kurtaracaktık, el birliğiyle, vuruşarak, dövüşerek, her şeyimizi, bir yerde canımızı, bir yerde malımızı, bir yerde atımızı, bir yerde gömleğimizi, bir yerde gönlümüzü vererek... İşte kardeşler, 1921 yılı Ağustos’unda, Anadolu’da böyle yaman bir imece başladı. Anadolu halkı, Sakarya’da vuruşan ulusal halk ordusuna böyle arka verdi.

Ceyhun Atuf Kansu tarafından kaleme alınan ‘Anadolu İmece’ adlı metin, öğrencilerin milli duygu ve düşüncelerini harekete geçirmekle birlikte milli birlik ve beraberliğin önemini anlatılmasında ve vurgulanmasında önemi büyüktür.

16.3. METİNLERİN; TÜRKÇEYİ, DOĞRU KONUŞMA, DOĞRU YAZMA, BİLİNÇLİ VE İMTİNALI KULLANMAYA YÖNELİK KATKI SAĞLAYIP SAĞLAMADIĞINA DAİR BULGULAR

Metinlerin en önemli kullanım amacı öğrencilerin Türkçenin doğru kullanımı ve inceliklerinin öğrencilere gösterilmesidir. Ders kitabından yer alan metinler incelendiğinde öğrencilerin yazma kurallarının doğru kullanımına hizmet etmektedir. Türkçenin doğru kullanımı yer almaktadır. Bazı metinler yazarın eserinden olduğu gibi alındığı için dönemsel yazım ve noktalama farklılıkları ve halk söylenişlerinin kaynaklanan bir farklılıklar bulunmaktadır. Bunlarda öğrencilere önceden söylenmiş ve bu farklılıkları günümüz kurallarına uygun bulmaları istenmiştir. Bu durumda yanlış öğrenmelerin önüne geçerken öğrencilerin yazım ve noktalama kurallarını pekiştirmelerine olanak sağlamıştır.

Sonunda sancı mektup yazma vakti geldi. Vallahi içimde büyük bir dertti. Dostum. Ben de pek çokları gibi seni; tembel, uyuşuk, işe yaramaz, keyfine düşkün ve gürültücü bir kimse olarak biliyordum. Ama kabahat bütün bütün bende değil! Ah, o Lafonten yok mu?

‘Elveda Ağustos Böceği’ adlı metinde “La Fontaine” kelimesi metin içerisinde yanlış yazılmıştır. Okunduğu gibi yazılan kelimenin doğrusu ise gösterilmemiştir. Bu durum öğrencilerin fabl türünün önemli yazarlarından birinin adının yazımını yanlış öğrenmelerine sebebiyet verebilir. Bunun yerine doğru yazımı kullanılarak parantez içinde okunuşu verilmeliydi.

QRIO (Kuriyo), Japonya'daki bir elektronik firması tarafından geliştirilmiş bir insansı robot. QRIO adı “Quest for Curiosity” sözcüklerinden türetilmiş. Bu sözcükler Türkçede “merak için yapılan araştırma” anlamına geliyor. İnsansı Robotlarla Tanışalım metninde yabancı bir ismin doğru yazımı ve okunuşu ise parantez içinde verilmiştir.

16.4. METİNLERİN ÖĞRENCİLERİN DUYGU, DÜŞÜNCE VE HAYAL DÜNYALARINI GELİŞTİRMELERİNİ SAĞLAYIP SAĞLAMADIĞINA DAİR BULGULAR

Kurgusal metinler öğrencilerin hayal dünyalarını geliştirmelerine yardımcı olurken düşünsel metinler ise duygu ve düşüncelerinin gelişmesine yardımcı

olmaktadır. Duygu ve düşüncelerin kolayca anlatıldığı türler olan deneme, sohbet, fıkra (köşe yazısı) türleri ile öğrencilerin tanışması gereklidir.

İnsanları hayvanlardan ayıran birçok nitelikten birinin, iyilik etme olduğunu sanıyorum. Neden dersiniz, yırtıcı hayvanlarla ilgili gördüğüm belgesellerde olsun, evcil hayvanlarla geçen yaşamımda olsun, yakaladığı avı, yiyeceğini başkalarıyla rahatça paylaşan hayvana rastlamadım. Hemen her kez avlarını, yiyeceklerini alıp kaçarlar, yanlarına yaklaşanları üstlerine yürüyüp kaçıtırım. Olsa olsa kendi yavrularına iyi davranırlar.

Diye başlayan ‘İyilik Üzerine’ adlı metinde Doğan Aksan iyilik ile ilgili duygu ve düşüncelerini okuyucu ile paylaşmaktadır. Öğrencilerin bu metin ile deneme türünün özelliklerini öğrenerek içselleştirmeleri beklenmekle beraber kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmeyi öğrenmeleri istenmektedir. Düşüncelerini ifade etmeyi öğrenmeleri istenmektedir. Bu anlamda düşünsel metinlerin ders kitaplarında daha çok yer alması gerektiğini söyleyebiliriz

Kurtla Köpek adlı fabloda öğrencilere tutsak olmamanın özgür olmanın önemi anlatılmıştır. Kısa ve öğretici olan bu tür ile öğrenciler verilmek istenen mesajı daha iyi kavramakta ve dersi daha ilgi ile takip etmektedirler.

KURLA KÖPEK

Zafiyetten çiroza dönmüştü kurdun biri

Köpekler, aksine, semiz mi semiz

Bu kurt bir gün bir köpeğe rastladı; iri

Güzel, besili bir köpek; tüyleri tertemiz

“Atılıp şunu bir parçalamalı”,

Boğuşmayı da göze almak lazımdı fakat,

Köpek deseniz kendini, hakikat,

Koruyabilecek kadar anaçtı.

Bunu gören kurt pek sessiz yanaştı,

Biraz aşağıdan alıp dil dökeyim diye,

Hayran olduğunu söyledi bu semizliğe.

“Güç bir şey değil, sayın efendimiz”,

Dedi köpek, böyle benim gibi semirmeniz.

Vazgeçin, bırakın bu ormanları.

(...)

Derken baktı ki köpeğin boynunda bir yara.

— “Bu ne?” dedi.

— “HİÇ!”

— “Nasıl hiç?”

— “Mühim değil yani.”

— “Ama ne?”

— “Bağlamak için tasma takarlar ya, Gözüne ilişen herhalde onun yeri.”
“Bağlamak mı, serbestçe dolaşamaz mısınız?”

“Pek dolaşamayız, ama ne çıkar?”

“Ne mi çıkar? Yerinde dursun saltanatınız.

Hani hazineler bağışlasalar

Zerre bile feda edemem hürriyetimden.”

Diyip bizim kurt oradan uzaklaştı hemen.

Orhan Veli

Fabl ve masallar öğrencilerin hayal güçlerini geliştirmek için en verimli metin türleridir. Çünkü fabl ve masallarda öğrenciler ve yazarlar için sınır yoktur. Orhan Veli tarafından kaleme alınan fablda bir kurt ve köpeğin konuşması kaleme alınmıştır. Gerçek dünyada bunun olması olanaksızdır. Fakat fabllarda ve masallarda olağanüstülük her daim olabilir. Bu metin ile öğrencilere olayın öncesi ve sonrası tahmin ettirilebilir, kahramanların yerine kendilerini koymaları istenebilir. Özetle hayal güçlerinin yanında yaratıcı düşünme ve eleştirel düşünme gibi üst düzey düşünme becerileri de kazandırılabilir. “Ceylana Yardım Edenler” adlı dinleme/izleme metni de bir fabl örneğidir. Bu ders kitabında masal kullanılmamış fabl ise iki tane kullanılmıştır. Sınıf grubu göz önüne alındığında bir masala da yer verilebilirdi.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Eğitim olgusu günümüz dünyasının en önemli hususudur. Özellikle ana dil öğretimi hem diğer derslerin hem de sosyal hayatın temelini oluşturmaktadır. Ana dil öğretiminde ülkemizde geçmişte farklı yaklaşımlar kullanılmıştır. Geleneksel eğitim anlayışının temelinde esasicilik ve daimicilik felsefesi yer almıştır.

Geleneksel eğitim anlayışında Türkçe öğretimi için esas olan dil bilgisi olarak görülmüştür. Dil bilgisi öğrenmenin okuma, anlama ve üretmenin temeli olduğu düşünülmüş ve yoğun bir dil bilgisi öğretimi ile öğrenciler baş başa bırakılmıştır. Dil bilgisi öğrenmenin okuma yazma becerisini geliştireceği, dille ilgili problemlerin çözüleceği düşünülmüştür. Fakat öğrencilerin yoğun bir dil bilgisi öğretimiyle karşı karşıya kalması verilen bilgilerin ezberlenmesinden öteye gidememiştir (Güneş, 2013). Sadece ezberlenen yorumlanmayan bilgiler okuma ve yazma becerisinin gelişmemesinin yanında dilin doğru ve etkili kullanılmamasına da yol açmıştır.

Geleneksel eğitim anlayışının eksik kaldığı düşünülerek 2005 yılında yapılandırmacı yaklaşıma geçilmiştir. Bu yaklaşım ilerlemeci ve yeniden kurmacı eğitim felsefelerini barındırmaktadır. Bu felsefelerin temelinde öğrencilerin aktif olması, öğretmenin öğrencinin gerçekleştirdiği öğrenmelerde rehber rol alması bulunmaktadır. Öğrenci bu yaklaşımla problem çözme becerileri edinirken öğrenme yaşantılarının merkezinde yer alır (Eğmir, Göres ve Beycan, 2021). Bu yaklaşım doğrultusunda revize edilen Türkçe Öğretim Programı, dil bilgisi temelli öğretimden metin temelli öğretim anlayışına geçmiştir. Metin temelli öğretimde ders kitabına alınacak metinlerin nitelikleri de artmıştır. Bir metinle öğrencilerin okuma, dinleme, yazma, konuşma becerileri ile dil bilgisi ve dilin doğru kullanımının kazanması hedeflenmiştir (Türkben, 2019).

Geçmişten günümüze öğretim programları incelendiğinde metinlerin seçilmesinde daha çok değişkene ve daha belirleyici ifadelerle yer verildiği Coşkun ve Taş'ın (2008) yaptıkları çalışmalarında belirlenmiştir. Metinle öğretimde kazanımların metin üzerinden verilmesi metnin niteliğinin iyi olması gerektiğini göstermektedir. Öğrencilerin kelime hazneleri ve yeni kelimelerle tanışmaları konusunda metinler oldukça önemlidir. Bu metinleri destekleyecek etkinliklerle öğrencilerin kelime haznelerini geliştirmeleri beklenir (Göçer, 2015). Öğrencilerin yazım ve noktalama kurallarını kazanılmış davranışa dönüştürebilmeleri için bu kuralların doğru ve düzgün

bir şekilde uygulandığı metinlere ihtiyaç duyulmaktadır. Öğrencilerin dilin doğru kullanımını gördükleri metinlerden sonra dilin inceliklerini ve kurallarını kullanmaya başladıkları görülür. Bu sebeple bilginin ön plana çıktığı öğrenmeler yerine metinle yapılan öğrenmeler öğrenciler için daha geçerlidir (Saltık, 2018). Bundan dolayı ders kitabına alınacak metinlerin nitelikli yazar ve eserlerden alınması gerekli görülmüştür. Buna ek olarak ders kitabına alınacak metinlerden pedagojik açıdan da yararlanılmalıdır (Okur ve Dağtaş, 2014). Bu çalışmada seçilen yayınevine ait ders kitabında bulunan metinlerin Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan niteliklere göre incelenmesi esas alınmıştır.

Birinci inceleme ölçütü, ders kitabında yer alan metinlerin kabul görmüş eserlerden alınıp alınmadığıdır. Değerlendirme formunda bu alt problem 1 (var) değerini almıştır. Bu alt problemin kitap içerisinde bulunması olumlu bir durumdur. Bir metnin niteliğini belirten en tabii şey yazardır. Türk edebiyatında kabul görmüş, Türk edebiyatında isim yapmış yazarların/şairlerin eserlerinin bulunması hem o yazarların öğrencilere tanıtılması hem de öğrencilerin nitelikli eserler üzerinden Türkçenin dil kurallarını öğrenmesini sağlamaktadır. Metinler incelendiğinde genel anlamda kabul görmüş eserlerden alındığı görülmektedir. *Fazıl Hüsnü Dağlarca, Faruk Nafiz Çamlıbel, Ceyhan Atıf Kansu, Ahmet Rasim, Mehmet Akif Ersoy, Beydeba, Ömer Seyfettin, Arif Nihat Asya, Orhan Veli, Âşık Veysel, Nazım Hikmet, İbrahim Zeki Burdurlu* gibi yazar ve şairler Türk dünyası ve edebiyatında kabul görmüş kişilerdir. Ayrıca bu kişiler Millî Eğitim Bakanlığının önerdiği 100 temel eserde bulunan yazarlardır. Bu yüzden ders kitabında 100 temel eserde önerilen yazarların ders kitabında bulunması öğrencilerin bu yazarlarla daha kolay tanışmalarını sağlayacaktır. Bu yazar ve şairlerin ders kitabında metinlerinin bulunması her anlamda öğrenciler için bir artıdır. Öğrencilerin kendine özgü okuma zevk ve anlayışı geliştirmesine olanak sağlamaktadır. Maden ve Önal (2020) çalışmalarında öğrencilerin en çok merak ettiği yazarlardan ders kitabında bulunanları belirlemişlerdir. Bu çalışmada da geçen Arif Nihat Asya, Mehmet Akif Ersoy gibi Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okunması tavsiye edilen yazarların bulunduğunu tespit etmişlerdir. Öğrencilerin bu yazarların yanı sıra günümüz yazarlarını da tercih ettiklerini ifade ederlerken bu yazarların ders kitabına alınması gerektiğini vurgulamışlardır. Topçuoğlu (2010) yaptığı çalışmasında İngiltere'de kullanılan ders kitaplarında gereksiz ve ısmarlama metinlerin kullanılmadığını belirtmiştir. Türkiye'de yazılan bir ders kitabında da ısmarlama ve

gereksiz metinlerin kullanılmaması oldukça önemlidir. Birinci alt problemde 100 temel içerisinde geçen edebi anlamda kabul görmüş yazar ve şairlerin kitap içerisinde çoğunlukta olduğunu belirlenmiştir. Fakat edebi anlamda kabul görmüş yazarlardan/şairlerden alınan bazı metinler, öğrencilerin anlama durumları için yeterli değildir. Örtülü anlam içeren metinler öğrenciler için uygun ve işlevsel metinler değildir. Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun kaleme aldığı Mavi Portakal adlı şiir de buna örnektir. Saltık (2018) yaptığı çalışmada, ders kitaplarına özensizce hazırlanmış veya konulmuş metinlerin öğrencilerin okumaya karşı isteksizlik geliştirmesine neden olduğunu belirlemiştir. Çalışmanın bulgularına paralel olarak bakıldığında Saltık'ın (2018) çalışmada da metinlerin özensizce hazırlanması ya da öğrencilerin anlama düzeylerinin üzerinde olması öğrencileri olumsuz etkilemektedir. Öğrencilerin en kolay erişim sağladığı kaynakların hiç şüphesiz ders kitapları olduğu açıktır. Bazı yerlerde ise ders kitaplarının öğrencilerin kitapların ve yazarların varlığı ile ilk tanıştıkları ortam olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu yüzden ders kitaplarına alınan metinlerin ilk amacı okumaya karşı heves ve istek oluşturmaktır (Tekşan ve Güneş, 2006). Niteliksiz metinlerin öğrencilerin okuma isteğini kamçılaması olanaksızdır. Bu sebeple ders kitabına alınan yazarların çocuk edebiyatından olması Millî Eğitim Bakanlığının öğrencilere okumasını tavsiye ettiği kitaplardan seçilmesi önemlidir. Türkben (2018) çalışmada ders kitabına alınan metinlerin daha çok çocuk edebiyatından seçilmesi gerektiğini ve çocuk gerçekliğine, duyarlılığına sahip yazarlardan metin alınmasının önemini vurgulamıştır. Ders kitabındaki metinlerin, öğrencilerin okuma kültürü oluşturmada basamak niteliği taşıdığını ifade etmiştir. Bu yüzden öğrencilere fayda sağlamayacak yazar ve eserlerin ders kitabı içerisinde kullanımı oldukça sakıncalı olacaktır. Kitap bulguları incelendiğinde kitap içerisinde yer alan bazı yazarların çocuklara okunmak üzere tavsiye edilen yazarlardan alındığı görülmüştür. Fakat yine de çocuk edebiyatının önemli isimlerinden Gülten Dayıoğlu, Muzaffer İzgü, Eflatun Cem Güney gibi yazarların bulunmaması kitap için olumsuz bir durum olarak yorumlanabilir. Nitekim Fırat, Yolcu ve Küçükçopur (2021) ders kitabındaki metinleri öğretim programı kapsamında değerlendirmişler ve kitaplardaki metinlerin genel olarak yetişkin edebiyatından alındığını saptamışlardır. Çocuk edebiyatından bir yazarın ders kitaplarında kullanılmamasının büyük bir eksiklik olduğunu dile getirmişlerdir.

Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türklerinin edebiyatlarında var olan eserlerin ders kitabı içerisinde yer alıp almadığı da birinci alt problemin devamında incelenmiştir.

Kitap incelemesi sonucunda Azerbaycan edebiyatından bir metne yer verildiği görülmüştür. Bahtiyar Vahapzade tarafından kaleme alınan “Karusel” isimli şiir kitap içerisinde kullanılmıştır. Serbest okuma metni olarak seçilen bu şiir, olduğu gibi değiştirilmeden kitap içerisine alındığı için öğrenciler yeni kelime ve kelime gruplarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum öğrencilerin Azeri edebiyatını merak etmesini sağlayacaktır. Ayrıca yeni kelimeler öğrenmek öğrencilerin kelime haznelerini geliştirecektir. Bununla beraber ders kitabı içerisinde Türk cumhuriyetlerine ait bir metnin kullanılması ders kitabına seçilecek metinlerin niteliğini arttırmakta lakin bu sayının az olması, ana metin yerine serbest okuma metni olarak kullanılması etkisini azaltmıştır. Balkan Türklerinin edebiyatlarında bulunan bir yazarın kitap içerisinde yer almadığı da görülmüştür. Bu yüzden yeteri kadar kitap içerisinde Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türklerinin edebiyatlarında geçen yazarlara yer verilmemiştir.

İkinci inceleme ölçütüne göre ders kitabında yer alan metinlerin ikincil anlatımlarla mı yoksa yazarın kendi eserinden mi alınıp alınmadığı incelenmiştir. Değerlendirme formunda bu alt problem 0 (yok) değerini almıştır. Yapılan inceleme doğrultusunda Türkçe ders kitabına alınan metinlerin yazarların kendi eserlerinden alındığı belirlenmiştir. Öğrencilerin birebir yazarın eseriyle baş başa kalması onun eseri daha iyi anlamasını sağlayacaktır. İkincil aktarımlar eserin anlamını yüzeyselleştirme olasılığı taşımaktadır. Bununla beraber aktaran kişinin yorumunun metne geçme durumu da olağandır. Bu sebeplerle metinlerin yazarın kendi eserinden değiştirilmeden alınması daha doğrudur. Metinlerde aksi bir bulgu bulunamamıştır.

Üçüncü inceleme ölçütüne göre “Bu kitap için yazılmıştır” ifadesinin yer alıp almadığına bakılmıştır. Değerlendirme formunda bu alt problem 0 (yok) değerini almıştır. Bu yüzden Türkçe ders kitabı içerisinde böyle bir ibareye rastlanmamıştır. Bu kitap için yazılmıştır ifadesi bulunan metinler yerine Türk edebiyatında isim yapmış yazarların eserleri kullanılmalıdır. Öğrencilerin edebiyatla tanıştıkları, lise için edebiyat anlamında hazırlık yaptıkları bir dönemde niteliksiz eserler ile karşı karşıya kalmamaları edebi zevk ve estetik bir algı geliştirmelerini sağlayacaktır.

Dördüncü inceleme ölçütünde aynı yayınevine ait ders kitaplarında 6. sınıf için seçilen metinlerin farklı sınıf gruplarında tekrar kullanılıp kullanılmadığı incelenmiş ve bu yayınevine ait diğer sınıf gruplarında okutulan ders kitabına rastlanamamıştır. Değerlendirme formunda ise 0 (yok) değerini almıştır. Bu yüzden aynı metinlerin farklı sınıf düzeylerinde kullanıldığına dair bir bulgu elde edilememiştir. Öğrencilerin her

sınıf grubunda aynı metinle ve yazarla karşı karşıya kalmamaları öğrencilerin yeni türler, yeni eser ve yazarlar tanınması açısından çok önemlidir.

Beşinci inceleme ölçütünde metnin yazarlarının ya da şairlerinin farklı eserlerinin ders kitabı içerisinde tekrar kullanılıp kullanılmadığı incelenmiştir. İnceleme sonucu değerlendirme formunda 1 (var) değerini almıştır. Buna bağlı olarak 3 yazarın/şairin eserlerinin tekrarlandığı saptanmıştır. Mehmet Akif Ersoy, Ali Akbaş, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun ders kitabı içerisinde ikişer metni kullanılmıştır. Ali Akbaş'ın iki şiiri, Mehmet Akif Ersoy'un iki manzum hikâyesi, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun bir şiir bir gezi yazısı bulunmaktadır. Bu durum istendik değildir. Öğrencilerin yeni eserler ve yazar/şairler tanınmaları için ders kitabı bir seçenektir. Fakat aynı yazarın/şairin eserinin kullanılması öğrencilerin edebi zevk ve estetik algı geliştirmelerini olumsuz etkilemektedir.

Altıncı alt problemde Türkçe ders kitabındaki dünya edebiyatından alınan metinlerin çevirilerinin nitelik durumu incelenmiştir. Dünya edebiyatından alınan metinlerin çevirilerinin nitelikleri değerlendirildiğinde araştırmacı sonuçları 3.25 olarak belirlemiştir. Bu değer ise “az yeterli” değer aralığına denk gelmektedir. Metin bazında bakıldığında ise 3.75 değeri alarak en yüksek yeterlilik oranına sahip metin Ceylana Yardıma Gidenler metni olmuştur. Diğer iki metin ise 3.00 değerini almıştır. Bu alt problem oldukça önemlidir. Çünkü ders kitaplarında yer alan metinler olanakları düşük öğrencilerin farklı dünyalara açılan kapılarıdır. İlk okuma zevklerini bu metinler ile kazanmaktadır. Dünya edebiyatıyla bağlantı kurulan kaynaklardan biri de ders kitaplarıdır. Dünya klasiklerinin ya da dünya edebiyatında adını duyurmuş yazarların metnlerinin kitaba alınması öğrencilerini ufkunu genişletip yeni arayışlar içerisine sokacağı aşikardır. Özeti mahiyetindeki metinler yazara veya bölümü alınan kitaba referans oluşturmakta öğrencinin o kitabı okumasını sağlamaktadır. Kitaptaki metinler incelendiğinde dünya edebiyatından yalnızca 3 eserin alındığı görülmüştür. Bu 3 eserde dinleme/ izleme metni olarak hazırlanmıştır. Dinleme metni olması ve içerisinde fazlaca yabancı isim barındırıyor olması 6. sınıf düzeyindeki öğrenciler için karmaşık kalmasına neden olabilmektedir. Aynı zamanda “İçimdeki Müzik” adlı eser 11 dakika olarak düzenlenmiş, bu durum öğrencilerin dinlerken odaklanmada problem yaşamasına da sebep olabilmektedir. Şimşek (2015) bu kitapta olduğu gibi USA'da da okutulan dil öğretim kitaplarında Amerikan ve dünya edebiyatından metinlere yer verildiğini belirtmiştir. Öğrencilerin dünya edebiyatından yazar ve şairler ile tanışmaları onların

edebi dünyalarını geliştirecektir. Ders kitabına alınacak metinlerin nitelikli ve öğrencilerin seviyesine uygun olarak seçilmesi çok önemlidir. Öğrenci anlamakta zorluk çektiği yabancı isimlerin sık kullanıldığı metinleri okumaktan bile sıkılırken dinlerken zorlanması olağandır. Bu yüzden dinleme/izleme metni olarak tasarlanan bir metnin daha kolay anlaşılır bir metin olması gerekiyordu. İşeri (2007) yaptığı çalışmada ders kitaplarında bulunan metinlerin uzun ve anlaşılması zor kelimelerden oluşması öğrencilerin anlayamamalarına ya da yanlış anlamalarına sebebiyet verdiğini öğretmen görüşleriyle ortaya çıkarmıştır. Ayrıca uzun olan metinlerin öğretmenler tarafından belirlenen sürede işlenmesinin zorluğu da dile getirilmiştir. Çer (2016) öğrencilerin seviyesine, gelişim özelliklerine uygun çocuğa göre metinler Türkçe öğretimi boyunca tercih edilmesi gerektiğini yaptığı çalışmada belirtmiştir. Sanatçı duyarlılığıyla hazırlanmış metinlerin Türkçe öğretiminde kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Danışman (2019) 5. sınıf Türkçe ders kitabında bazı metinlerin anlaşılması güç kelimeler barındırdığını saptamıştır. Bu durum ise çocuğa görelilik ilkesine aykırıdır. Bu çalışmada da yukarıda belirtilen metinlerde yabancı kökenli ve öğrencilerin anlamakta zorluk çecekleri birçok kelime barındırdığı belirlenmiştir. Bu metinlerin özellikle dinleme metinleri olması öğrencilerin kelimelerin anlamlarını bağlamdan çıkarma olasılıklarını da düşürmektedir. Bu yüzden okuma ve dinleme metinlerinin yabancı kökenli kelimeler içermesi dersin işlenişini olumsuz etkileyebilmektedir.

Yedinci alt problemde Türkçe ders kitabındaki serbest okuma parçalarının temaları destekleme durumu incelenmiştir. Tema sonlarında verilen serbest okuma parçaları incelendiğinde konularının temalar ile uyumlu olduğu belirlenmiştir. Değerlendirme formunda bu ölçüt için 4.25 değeri ortaya çıkmıştır. Bu değer “çok yeterli” aralığına denk gelmektedir. Serbest okuma parçalarının temanın içeriği ile uyumlu olduğu görülmüştür. Temalarda işlenen konu ve değerlerin serbest okuma parçalarında devam etmesi temanın daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir. Bu yüzden serbest okuma parçalarının temalara uygun seçilmesi anlam olarak bir bütünlük olmasını sağlamıştır. Özbay ve Çeçen (2012) çalışmalarında Türkçe ders kitaplarının tema bakımından zengin olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanında temaların öğrencilere katkısını dile getirmişlerdir. Temalar ve temaların içerisinde yer alan metinlerin öğrencilere ve öğrenme sürecine katkısı büyüktür. Her tema ve içerisinde yer alan metinler bu yüzden incelenmelidir. Kurtoğlu Zorlu (2021) çalışmada metinlerin ve temaların uyumlu olup olmadığını incelemiştir. Sonuç olarak ise bazı temaların

metinlerle kısmen uyumlu olduğunu bazılarının ise uyumsuz olduğunu belirlemiştir. Bu çalışmada sadece serbest okuma parçalarının tema ile uyumlu olup olmadığına bakılmış olsa da pek çok çalışmanın başlıca konusu tema ve metin uyumudur. Kurtoğlu Zorlu (2021)'in aksine temaların metinlerle uyumlu olduğunu gösteren çalışmalar da vardır. Aşıkcan (2012) ile Alkış Küçükaydın (2013) temalar ile metinlerin çoğunluğunun uyumlu olduğunu dile getirmişlerdir. Bu çalışmada da serbest okuma parçalarının tema ile uyumlu olduğu görülmüştür.

Sekizinci alt problemde ise serbest okuma parçalarının edebi değer taşıma durumu incelenmiştir. İnceleme sonunda serbest okuma parçalarının edebi değer taşıma durumu 3.75 olarak belirlenmiştir. Bu değer ise “yeterli” aralığına denk gelmiştir. Bu durum tema sonlarında yer alan serbest okuma parçalarının edebi değer taşıma durumunun yeterli düzeyde olduğunu ortaya çıkarmıştır. Çalışkan (2016) çalışmasında 5. sınıf Türkçe ders kitabını incelemiş ve metinlerin okuma zevk ve anlayışı verme konusunda yeterli olmadığını ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmanın aksine Çalışkan (2016) metinleri yetersiz olarak belirtmiştir. Sarıçan (2012) çalışmasında farklı seviye türlerinden ders kitaplarını incelemiş ve metinlerin özensiz seçildiğini, olumsuz bazı konuları ele aldığını belirlemiştir. Çoşkun ve Çetinkaya (2020) da çalışmalarında Türkçe ders kitabındaki metinlerin edebi zevk verme ve hoşla gitme gibi hususlarda öğretmenlerin görüşlerine başvurmuşlardır. Çalışma sonucunda ise metinlerin edebi zevk uyandırma konusunda yetersiz olduklarını belirlemişlerdir. İncelenen çalışmalarda bu çalışmanın aksi sonuçlar ortaya çıktığı görülmüştür.

Dokuzuncu alt problemde uzun eserlerin kısaltılmış bölümlerinin özet şeklinde verilip verilmediğine dair bulgular incelenmiştir. Değerlendirme formunda bu alt problem 1 (var) olarak değer almıştır. Kitapta yer alan metinler incelendiğinde üç metnin kısaltılmış olduğu görülmüştür. Bu üç metinden Ömer Seyfettin'e ait “Forsa” isimli metnin kısaltılan bölümü metnin başında öğrencilere özet olarak verilmiştir. Kısaltılan bölümün özet olarak verilmesi öğrencilerin metni daha iyi anlamasını sağlamaktadır. Metnin iyi özümsemesinin metinle birlikte verilecek kazanımların daha iyi verilmesine ve metinde yer alan mesajın öğrencilere hissettirilmesine olanak sağlar. Bundan dolayı kısaltılan bölümlerin öğrencilere verilmesi metnin öncesi ve sonrası ile ilgili öğrencilerin bağlantı kurmalarına yardım eder.

Onuncu alt problemde metinlerde öğrenciler için uygun olmayan ifadelerin yer alıp almadığına dair bulgular incelenmiştir. Bu alt problem değerlendirme formunda 1

(var) değerini almıştır. İnceleme sonucunda şiddet öğelerinin bazı metinlerin içerisinde yer aldığı saptanmıştır. “Yeni Bir Gün” adlı metinde 15 Temmuz gecesi Boğaziçi Köprüsü ağzından okuyuculara anlatılmıştır. Fakat silah, vurulma gibi kelimeler öğrenciler için şiddet ögesi içermektedir. Bununla beraber “hain asker” kelimesi yerine sadece asker kelimesinin kullanılması öğrencilerin yanlış öğrenmeler yapmasına, asker kelimesini kafasında farklı konumlandırmasına neden olacaktır. Ayrıca bu sınıf düzeyinde öğrencilerin milli duygularının bu sınıf aralığında pekiştiğini düşünürsek hem yanlış öğrenmelere yol açabileceği gibi hem de öğrencilerin milli duygularını zedeleyebilir. Öğrenciler için uygunsuz ifadelerin bir metin içerisinde kullanılması gelişimlerini olumsuz etkileyecektir. (Barth ve Demirtaş 1997 akt. Gürses ve Kılavuz 2011). Bu sınıf düzeyi için ele alınan metinlerin şiddet ögesi içermemesine ve yanlış bağdaştırmalara mahal vermemesine dikkat edilmelidir. Kaldı ki bu yaş grubundaki öğrenciler Ericson’a göre kimliklerini de oluşturmaya çalışır. (Gürses ve Kılavuz, 2011). Bunu yaparken kahramanları, mitsel konuları, dini öğretileri kullanırlar. Bunlardan kendi kimlikleri oluştururken yardım alırlar. Bu yaş grubu için ders kitabındaki metinler bu yüzden önemlidir. Kimlik oluşturmaya çalışan bir öğrencinin metin içinde ‘darbeci’ olarak özellikle belirtilmemiş askerlerden korkmasına hatta olumsuz duygular geliştirmesine neden olabilir. “Yaz Sinemaları” adlı metinde yine sinema sahneleri anlatılırken şiddet öğelerinin betimlenmesi, özellikle erkek çocuklarının bu şiddet sahnelerini izlemek istemesi ve bu sahnelerden çok etkilenmeleri öğrenciler için olumsuz örnek teşkil edebilecek türdendir. Erkek çocuklarının şiddete, kavgaya meraklı gibi gösterilmesi bu yaş grubundaki çocukların üzerinde olumsuz bir algı bırakacaktır. Bu yüzden kitap içerisine alınan metinlerin özellikle şiddet ve argo unsurlarından uzak durması gereklidir. Aynı zamanda kitap içerisinde yer alan Mavi Portakal adlı metinde ‘sapına kadar’ ifadesi argo belirten ve öğrencilere yarar sağlamaktan çok zarar verecek bir kelime grubudur. Bu tip argo içeren kelime ve kelime grupları asıl işlevi dilin doğru kullanımını öğretmek olan metinlerin işlev dışına çıkmasına sebep olmaktadır. Bu şekilde argo ifadelerinin kullanılması şiirin çocuğa göre olmadığını gösterir. Öğrencilerin ergenliğin giriş aşamasında olması, kendi benliklerini yeni keşfediyor olmasından şiddete ve argo unsurlara meraklarının arttığı bir dönemdir bu yaş grupları. Küçükavşar ve Hasırcı (2013) Türkçe ders kitabında bulunan şiirlerin çocuğa göreliliği üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda şiirlerin kısmen öğrenciye göre olduğunu fakat çocuk gerçekliğinin göz ardı edildiğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada da çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliğinin kısmen göz ardı edildiğini

söylemek yanlış olmaz. Çakır (2013) yaptığı çalışmasında Türkçe ders kitabında yer alan öykülerin çocuğa görelilik açısından incelenmesini ele almış ve ders kitabında yer alan bazı metinlerin dil ve tasarım yönünden hatalı olduğunu ve çocuğa görelilik açısından uygun olmadığını saptamıştır. Bu çalışmanın aksine Demirel ve Deniz, (2021) 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki şiirleri çocuğa görelilik açısından incelemiş ve şiirlerin çocuğa görelilik ilkesine uygun, ana dil bilincini destekleyen, eğitsel açıdan uygunsuz ifadelerle yer vermeyen ve seviye olarak öğrencilere uygun olduklarını belirtmişlerdir. Bu ders kitabı içindeki bazı metinlerde öğrencilerin gelişimlerine yarar sağlamayan, eğitsel açıdan uygunsuz bazı bölümlere ve kavramlara yer verilmiştir.

On birinci alt problemde bazı kelime farklılıkların (yazarın söyleyişinden ya da dönemsel farklılıklardan kaynaklı) metin içerisinde verilir verilemediğine dair bulgular incelenmiştir. Bu alt problem değerlendirme formunda 1 (var) değerini almıştır. İncelenen bulgular doğrultusunda yazarın söyleyişinden kaynaklı ya da Türkçenin dönemsel özelliklerinden kaynaklı yazım farklılıklarının metnin başında öğrencilere verildiği gözlenmiştir. ‘*Şiir, yazım ve noktalaması korunarak kitabınıza alınmıştır.*’ ‘*Okuyacağınız metin, orijinal yazım ve noktalaması korunarak kitabınıza alınmıştır.*’ ibareleri kullanılmıştır. Bu ibareler sayesinde metinde yer alan günümüz yazım ve noktalama farklılıklarına öğrencilerin dikkatleri çekilmiş ve böylece yanlış öğrenmelerin önüne geçilmiştir. Bu farklılıklardan yararlanarak öğrencilerden günümüz yazım ve noktalama farklılıklarını bulmaları öğretmen tarafından istenebilir ki bu da öğrencilerin öğrendikleri bilgileri pekiştirmelerini sağlamaktadır. Özellikle “Meşeler” adlı metinde halk ağızlarıyla söyleyişler verilmiş ve bu halk ağzı söyleyişler öğrencilere metin içerisinde gösterilmiştir. Diğer metinlerde ise özellikle şiirlerde ders kitabı yazarının şiiri veya metni kaynağından olduğu gibi alındığını, orijinal yazım ve noktalama işaretlerinin kullanıldığını belirtmesi öğrencinin kafasını karıştırmayacaktır. Bu şekilde metni daha iyi kavrayacaktır.

On ikinci alt problemde sosyal medya uygulamalarında (Gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü,) yer alan yazı türlerinin kullanılıp kullanılmadığına dair bulgular incelenmiştir. Bu alt problem değerlendirme formunda 0 (yok) değerini almıştır. Ders kitabı içerisinde bu türlere rastlanmamıştır. Yalnızca “Uçurtma” ve “Azim” metnlerinin etkinliklerinde haber metinlerine rastlanmaktadır. Türkçe öğretiminin amaçlarında medya okur-yazarlığının arttırması hedeflendiğinden sosyal medya uygulamaları, gazete yazıları ve reklam gibi türlerin metin içerisinde

kullanılması oldukça önemlidir. Son zamanlarda eleştirel, yaratıcı düşünme gibi üst düzey düşünme becerilerini öğrencilerden kazanması beklenmektedir. Bunların kazandırılabilmesi için düşünsel ve kurgusal metinlere öğrencilerin ihtiyaçları vardır. Bir reklam metni üzerinde öğrencilerin yaratıcı düşünme, bir haber metni üzerinde ise eleştirel düşünme becerisinin geliştirebileceği açıktır. Bunun yanında dilekçe ve tutanak gibi türleri öğrenciler günlük hayatlarında kullanabilecekleri için bu türlerin ders kitabı içerisinde aktif olarak kullanılması çok önemlidir. Şimşek (2015) çalışmasında USA’da okutulan dil öğretimi kitaplarını incelemiş metin türleri bakımından ders kitabını oldukça zengin bulmuştur. Hikâye, çizgi film, şiir, efsane, monolog, broşür, gezi yazısı, internet ana sayfası, şarkı, tiyatro afişi, deneme türleri, şiir türleri, mitlerle ilgili metinler, masal, el kitapçığı, betimleme, biyografi, otobiyografi türlerinden metinlerin seçilmesi USA’da okutulan dil öğretim kitabının niteliğini arttırmış ve öğrencilerin pek çok tür ile karşılaşmasını sağlamıştır. Bu durumda öğrencilerin her metin türünü uygulamalı olarak görmelerine ve daha iyi kavramalarına olanak sağlamıştır. Çalışmada incelenen bu kitapta ise belli başlı türler kullanılmış ve son zamanlarda gelişen teknoloji ile hayatımıza giren sosyal medya metinleri, bloglar, internet ana sayfası gibi metinler henüz ders kitaplarına alınmaması ya da sadece etkinliklerde yer verilmesi ders kitabı için olumsuz bir durumdur.

On üçüncü alt problemde metinlerde çıkarılan bölümlerin üç nokta ile gösterilip gösterilmediğine dair bulgular incelenmiştir. Bu alt problem değerlendirme formunda 1 (var) değerini almıştır. İncelenen bulgularda metinlerde alınmayan, çıkarılan bölümlerin üç nokta ile gösterildiği saptanmıştır. Üç nokta noktalama işaretinin görevinin daha iyi anlaşılması için oldukça önemlidir. Bunun yanında öğrencilere verilen metnin kitaptaki kadar olmadığı devamının ya da alınmayan bölümlerinin olduğu anlatılmadığıdır.

On dördüncü alt problemde incelenen metin içerisinde anı, anekdot, fıkra vb. metin içinde kullanılan ama anlamsal olarak bağımsız kullanılabilen bölümlerin seçilip seçilmediğine yönelik bulgular incelenmiştir. Bu alt problem değerlendirme formunda 0 (yok) değerini almıştır. Kitap genelinde incelenen metinlerde metin içerisinde anı, anekdot, fıkra gibi metin içinde ama anlamsal olarak bağımsız kullanılabilen bölümler seçilmemiştir.

Son alt problemde ise metinlerin başında metin yazarı ile ilgili bilgi verilip verilmediğini incelenmiştir. Bu alt problem değerlendirme formunda 1 (var) değerini almıştır. İnceleme sonuçlarına göre metin yazarları ile ilgili herhangi bir bilgi

verilmediği saptanmıştır. Bu durum öğrencilerin metin yazarlarını tanımamasına yol açabilir. Metnin başında kısaca da olsa yazar veya şairle ilgili bilgi verilmesi öğrencilerin beğendikleri, okumaktan zevk aldıkları metnin kime ait olduğunu öğrenmesi noktasında önemlidir. Yazar veya şair ile ilgili verilen bilgilerin ise edebi yönlerini ön plana alacak şekilde olmalıdır. Şair ve yazarın diğer eserleri de kısa bir şekilde öğrenciye tanıtılması gereklidir.

İncelenen metinler için Türkçe dersi öğretim programının özel amaçlarına göre öğrencilerin kazanması beklenen yetkinliklere yönelik bulgular incelenmiştir. Metinlerin dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayıp sağlamadığına dair bulgular incelenmiştir. Bazı metinlerin (Meşeler”, Tartışarak... Geleceğe Doğru”, “Buldum... Buldum... ve Yaz Sinemaları) dört sayfa ve dört sayfadan fazla oldukları anlaşılmıştır. Bu durum öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerini geliştirmeleri için uygun değildir. Metnin sonuna gelene kadar öğrencilerin metnin başını unutması olası bir durumdur. Ayrıca dinleme metinlerine bakıldığında yine 10 dakikanın üzerinde 2 metin olduğu saptanmıştır. Bir öğrencinin odağını kaybetmeden 10 dakika üstünde bir metni dinlemesi oldukça zordur. Bu durum da öğrencilerin okuma, dinleme gibi becerileri geliştirmelerine hizmet etmez. Çalışma bulgularına paralel olarak İşeri (2007) çalışmasında uzun ve anlaşılması zor metinleri öğrencilerin anlayamadıklarını ya da yanlış anladıklarını belirtmiştir. Turan Siviş ve Emiroğlu (2020) yaptıkları çalışmalarında dinleme metinlerinin zorluk ve uzunluk bakımında sınıf seviyelerinin dikkate alınmadığını tespit etmişlerdir. Dinleme metinlerinin zorluk ve uzunluk bakımında sınıf seviyelerine uygun olması beklenir. Bu duruma uymayan metinler ders kitabına alınmamalıdır.

Metinlerin öğrencilerin; millî, manevî, tarihî ve sosyal değerlere ilgi duymalarına katkı sağlayıp sağlamadığına dair bulgular bakıldığında ders kitabında Millî Mücadele ve Atatürk temasında yer alan metinlerin öğrencilerde milli şuur ve bilinci geliştirmeye yönelik olduğu saptanmıştır. Bu yaş grubunda öğrencilerin milli kimliklerini oluşturmaya ve milli his ve düşüncelerini pekiştirmeye başlarlar (Barth ve Demirtaş 1997 akt. Gürses ve Kılavuz 2011). Bu yüzden bu yaş grubunda yer alan metinlerin öğrencilerin milli duygu ve düşüncelerine hitap etmesi oldukça önemlidir. Ekinci Çelikpazu ve Aktaş (2011) yaptıkları çalışmalarında Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin ‘bayrak sevgisi, ulusal bayramları bilme, ulusal marş bilinci’ değerleri bakımından yetersiz olduğunu saptamıştır. Yapılan çalışma ile bu çalışmanın bulguları

örtüşmemektedir. Ünveren Kapanadze (2018) yaptığı çalışmasında ise çalışmanın bulgularına paralel olarak metinlerin tarihsel ve kültürel değerleri içerdiğini saptamıştır. Yine Doğan ve Gülüşen (2011) yaptıkları çalışmalarında ulusal değerlere daha çok ve yeteri kadar yer verildiğini belirlemişlerdir. Bu çalışma ile Millî Mücadele ve Atatürk temasında bulunan metinlerin öğrencilerin milli benlik ve hislerini geliştirmek-pekiştirmek için yeterli olduğu anlaşılmıştır.

Metinlerin Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli ve imtinalı kullanmalarını sağlayıp sağlamadığına dair bulgular incelendiğinde Türkçe ders kitabında yer alan ‘Elveda Ağustos Böceği’ metninde ‘Lafonten’ kelimesi yanlış yazılmıştır. Bu durum öğrencilerin yanlış öğrenmelerine yol açacaktır. Bu metin dışında öğrencilerin Türkçeyi doğru ve etkili kullanmaların engel olacak bir bulguya rastlanmamıştır. Çalışma bulgularına karşıt olarak Karadağ ve Kurudayıoğlu (2005) çalışmalarında 2005 TUDÖP’e göre hazırlanmış ilkökul Türkçe ders kitaplarının kelime hazinelerini geliştirmeleri bakımından eksik görmüşlerdir. Aynı bulgulara Yiğit (2011) 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin kelime serveti bakımından incelemiş ve kelime serveti öğeleri açısından ders kitabının yetersiz olduğunu saptamıştır. Bununla beraber Türkçenin doğru ve etkili öğretimi noktasında metinlerin önemini vurgulamıştır. Bu çalışma ile de hem okumaya karşı istek duyma da hem de Türkçe öğretimi konusunda ders kitabında yer alan metinlerin ne kadar önemli olduğunu görmekteyiz.

Metinlerin öğrencilerin duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerini sağlayıp sağlamadığına dair bulgular incelendiğinde deneme türünün güzel bir örneği kitap içerisinde verilmiştir. Doğan Aksan’a ait ‘İyilik Üzerine’ adlı deneme öğrencilerin düşünce dünyalarını geliştirme noktasında oldukça önemlidir. Ayrıca öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ifade edebilecekleri fıkra (köşe yazısı), sohbet (söyleşi), deneme, eleştiri türleri ile öğrencilerin tanışması gereklidir. Deneme türünün güzel bir örneği verilmiş olsa da diğer düşünsel türler de metin içerisinde yer bulabilirdi. Öğrencilerin hayal güçlerini geliştirmek de duygu ve düşüncelerini geliştirmek kadar önemlidir. Ders kitabında bu konuda fabl türü kullanılmıştır. Fabl öğrencilere eğitici kavramları eğlenceli ve düşündürücü şekilde vermek için kullanılır. Nitekim kitap içerisinde kullanılan metinler de nitelik bakımından yeterli bulunmuştur. Çalışma bulgularına paralel olarak Sur (2021) ve Çalışkan (2016) çalışmalarında Türkçe ders

kitabında bulunan metinlerin üst düzey düşünme yollarını geliştirecek düzeyde olduğunu saptamışlardır.

Genel olarak Türkçe ders kitabı incelendiğinde özellikle çocuğa görelilik ilkesinin bazı metinlerde göz ardı edildiği saptanmıştır. Metinlerin uzun seçilmesi öğrencilerin anlama kapasitelerini düşürmektedir. Bazı yabancı kökenli kelimelerin ya da bu yaş seviyesine uygun olmayan, anlaşılması güç kelimelerin olduğu metinlerin seçilmesi öğrencilerin yararına olmamıştır. ‘İçimizdeki Müzik’ adlı metnin dinleme metni olmasına rağmen uzun olması ve anlaşılması güç kelimelerin kullanılması öğrencilerin dinlerken sıkılmalarına ve metin altı sorularını yaparken zorlanmalarına yol açacaktır. ‘Yıldız Yağmurları’ adlı metin ise anlamsal olarak öğrencilerin zorlanacağı ve ana fikir belirlerken sıkıntı yaşayacağı bir metin olduğundan bu metinde öğrenciye görelilik ilkesine aykırıdır. Bunun yanında ahlaksal olarak şiddet unsurlarının ‘Yaz Sinemaları’ metninde güzel bir şey gibi aktarılması yine öğrenciye görelilik ilkesine aykırıdır. ‘Yeni Bir Gün’ adlı serbest okuma parçasında yine darbeci, hain ibareleri kullanılmadan sadece asker olarak yazılması bu yaş grubu çocuklarda milli duyguların kuvvetlendiğinden bu metin öğrencilerin milli duygu ve hislerini derinden sarsabilir. Nitekim öğrencilerin yaş grubu düşünülecek olursa darbeci askerler ile asker kavramını ayırt etmeleri beklenemez. Ayrıca bu metinde yine şiddet unsurlarının alenen verilmesi öğrencilerin psiko-sosyal gelişimi için sağlıklı değildir. Öte yandan edebiyat dünyamızda kabul görmüş yazar ve şairlerin kitap genelinde kullanıldığı görülmüştür. Diğer Türk devletlerinde bulunan önemli yazar ve şairlerden alınmış metinler bulunmaktadır. Bu durum ders kitabının kalitesini arttırmıştır. Kitabın genelinde Türkçe Öğretim Programı’nda belirlenen ders kitabına alınacak metinlerin nitelikleri, bazı hususlar haricinde uygulanmıştır. Öğretmen ve öğrencilerin yoğun olarak kullandığı bir materyal olan ders kitaplarında bulunan metinlerin, belirlenen niteliklere daha çok uyması gerekir.

Öneriler

1. Ders kitabına metni alınan yazarların daha nitelikli ve Türk edebiyatında kabul görmüş yazarlardan seçilmelidir.

2. Öğrencilerin Türk cumhuriyetlerinin ve Balkan Türklerinin yazarlarını ve eserlerini tanımaları için Türk cumhuriyetlerine ve Balkan Türklerine ait yazarlar ders kitabı içerisinde daha çok yer bulabilir.

3. Ders kitabı içerisinde aynı yazara ait farklı eserler tercih edilerek öğrencilerin daha fazla yazar ve eser tanınmaları sağlanabilir.
4. Dünya edebiyatından nitelikli yazar ve eserler kitap içerisine alınabilir.
5. Ders kitabı içerisine alınan metinlerin olumsuz örnek oluşturabilecek söylemler içermemelidir.
6. Şiddet çağrıştıracak ifadeler metnin anlamını bozmadan metin içerisinden çıkarılmalı, çıkarılamıyorsa metin ders kitabına alınmamalıdır.
7. Ders kitabına alınan uzun metinler kısaltıldığında kısaltılan bölümler metinlerin başında verilmelidir.
8. Bilgilendirici metin türleri ders kitabı içerisinde sayıca daha fazla varlık göstermelidir.
9. Öğrencilere okuma zevki kazandıracak ve estetik algısını kuvvetlendirecek metinler ders kitabına alınmalıdır.
10. Dinleme/izleme metinleri uzun ve karışık metinlerden seçilmemelidir.
11. Ders kitabına alınan metinler, Türkçenin inceliklerini ve doğru kullanımını gösterecek şekilde olmalıdır.
12. Ders kitabının geneline metin türleri eşit şekilde dağıtılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akinoğlu, O. (2005). Türkiye’de Uygulanan ve Değişen Eğitim Programlarının Psikolojik Temelleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22, 31-46.
- Akpınar B. ve Aydın K. (2007). Eğitimde Değişim ve Öğretmenlerin Değişim Algıları, *Eğitim ve Bilim*, 32(144), 71-80.
- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2001). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alıcı, F. (2019) *İlkokul 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Alkan, V., Şimşek, S. ve Armağan Erbil, B. (2019). Karma Yöntem Deseni: Öyküleyici Alan Yazın İncelemesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 559-582.
- Alkış Küçükaydın, M. (2013). *İlköğretim 3. Sınıf Türkçe Ders Kitapları ve Öğretmen Kılavuz Kitabı’nın Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımına Uygunluk Düzeyi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Amerian, M. & Tajabadi, A. (2020). The Role Of Culture İn Foreign Language Teaching Textbooks: An Evaluation Of New Headway Series From An Intercultural Perspective. *Intercultural Education*, 31(6), 623-644.
- Aral, D. (2008). *Millî Eğitim Bakanlığı’nın Hazırladığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Arastaman, G., Öztürk Fidan, İ. ve Fidan, T. (2018). Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik: Kuramsal Bir İnceleme. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75. <http://dx.doi.org/10.23891/efdyyu.2018.61>
- Arpağ, M. (2016) *İlköğretim İkinci Kademe 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinin Sözcük Türleri Bakımından Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Arslan A. (2009) Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı ve Türkçe Öğretimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13(1),143-154.
- Arslan, M. M., Mirici, İ. H. ve Yaman, M. (2001). *Millî Eğitimin Yasal Dayanağı Mevzuat – I*, Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Aşıkcı, M. (2012). *İlköğretim Birinci Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Türkçe Ders Kitaplarının Yapılandırmacı Yaklaşımına Uygunluğu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Konya.
- Baldan, N. (2009). *Yeni Program 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Kelime Serveti ve Güçlük Seviyesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Baş, B. (2003). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin Türleri Üzerine Bir İnceleme. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 8, 257-265.
- Başer, N. (2012). *İlköğretim Öğretmenlerinin Matematik Ders Kitaplarını Kullanma Yolları ve Onların Öğrencilerin Matematik Ders Kitaplarını Kullanma Yolları ve Matematik Ders Kitabı Özellikleri Hakkındaki Görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Bora, N. (2016). *İlköğretim II. Kademe 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Sözcük Türlerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Coşkun, E. ve Taş, S. (2008). Ders Kitaplarına Metin Seçimi Açısından Türkçe Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10), 60-74.
- Coşkun, H. ve Çetinkaya, V. (2020). Öğretmen Görüşlerine Göre Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Edebî Zevk ve Hoşa Giderlik Açısından Değerlendirilmesi. *Türk Kültürü ve Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 255-272.
- Cuq, J.P. & Gruca, I. (2005). *Cours De Didactique Du Français Langue Étrangère Et Seconde*. Grenoble: Presses Universitaires de Grenoble.
- Çağlar, M. Ç. (2019). *Türkçe Öğretim Programı'nın ve Türkçe Ders Kitabının Dilbilim Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Çakır, P. (2013). Türkçe Ders Kitaplarındaki Öykülerin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi. *Turkish Studies*, 8(1), 1171-1180.
- Çalışkan, G. (2016). Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Türkçe Ders Kitapları: 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Yönelik Bir İnceleme. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(2), 200-214.
- Çalışkan, N. ve Toyran, M. (2020) Birleşik Krallık'taki Okullarda Ders Kitabı Kullanımı: Mevcut Durum, Çalışmalar, Gelecek Planları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 693-705.
- Çeçen, M. A. (2008). 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Hikâyelerin Metin Elementleri Açısından İncelenmesi İçinde; *I. Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu Doğu Akdeniz Üniversitesi Bildiri Kitabı*, 27-28 Mart 2008, Gazimağusa, K.K.T.C, 151-158.
- Çelikoğlu, Ö. (2021). *Türk İngilizce Öğretmenlerinde Ders Kitabı Bağımlılığı ve Özyeterlik Arasındaki İlişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Çer, E. (2016). Türkçe Öğretiminde Çocuğa Görelik İlkesine Uygun Edebiyat Yapıtlarının Önemi, *İlköğretim Online*, 15(4), 1399-1410.
- Çiftçi, Ö., Çeçen, M. A. ve Melanlıoğlu, D. (2007). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Açısından Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 206-219.
- Danışman, T. (2019). 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılında Okutulan Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Metinlerin Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Dapğın, M. (2015). *Ortaokul Matematik Öğretmenlerinin Ders Kitabı Dışında Kaynak Kullanımları Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Demirci, A. (2003). Ders Kitapları ve Kitap Setlerinin Öğrenci Merkezli Eğitim Açısından Coğrafya Öğretimindeki Rolünün ABD'deki Örnekleri Yönünden Değerlendirilmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 7, 53-78.
- Demirel, Ö. (2007). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Demirel, Ş. ve Deniz, H. (2021) 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Şiirlerin Çocuğa Görelik Ölçütlerine Göre İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(2), 720-740.
- Derse, G. E. (2019). *6.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi ve Öğretmen Görüşleri Bağlamında Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Doğan Güldenoğlu, B. N. (2022). *Çokuyararlı Türkçe Ders Kitabının Geliştirilmesine Yönelik Öğrenci ve Öğretmen Görüşleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, B. ve Gülüşen, A. (2011). Türkçe Ders Kitaplarındaki (6-8) Metinlerin Değerler Bakımından İncelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2),75-102.
- Dursun, F. (2006). Birleştirilmiş Sınıflarda Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 33-57
- Durukan, E. (2011). Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 209-216.
- Ekinçi Çelikpazu E. ve Aktaş E. (2011). MEB 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değer İletimi Açısından İncelenmesi. *Turkish Studies*, 6(2),413-424.
- Emiroğlu, S. ve Pınar, F. N. (2013). Dinleme Becerisinin Diğer Beceri Alanları ile İlişkisi. *Journal of Turkish Studies*,8(4), 769-782.
- Fırat, H., Yolcu, A. ve Küçükçopur, F. (2021) Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinler Üzerine Türkçe Öğretim Programında Belirtilen Özellikler Açısından Bir Değerlendirme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(124), 24-44.
- Gereken, H. (2018) *5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Atasözlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Göçer, A. (2015). Türkçe Dersi Metin İşleme Sürecinde Bağlam Temelli Sözcük Öğretimi ve Etkin Sözcük Dağarcığı Oluşturmadaki İşlevi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(1), 48-63.
- Güleç, İ. ve Demirtaş, T. (2012) İlköğretim 8. Sınıf Ana Dili Ders Kitapları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma: Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri Örneği, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, 2(1), 74-91.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güneş, F. (2013). Türkçe Öğretiminde Metin Seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1),1-12.
- Güneyli A. (2007) *Etkin Öğrenme Yaklaşımının Anadili Eğitiminde Okuma ve Yazma Becerilerini Geliştirmeye Etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gürses, İ. ve Kılavuz M. A. (2011). Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişiminin Önemi. *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 20(2), 153-166.
- İşeri, K. (2007) Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitabının İlköğretim Türkçe Programının Amaçlarına Uygunluğunun Değerlendirilmesi. *Dil Dergisi*, 17(136), 58-74.
- Kambuher, P. (2010) Comparison of Grammar in Austrian and Spanish English Language Teaching Textbooks (Titel der Diplomarbeit), Universitaet Wien, Wien.
- Karabulut, A. (2021). Toplumsal Cinsiyet Roller Açısından 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabının İncelenmesi, *Anasay*, 5(16), 119-131. DOI: 10.33404/anasay.921848

- Karadağ, Ö. ve Kurudayıoğlu, M. (2005). 2005 Türkçe Programına Göre Hazırlanmış İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarının Kelime Hazinesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 423-436.
- Karagündüz, A. (2010). Türkçe ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dinleme Stratejilerinin Değerlendirilmesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi*. 2(29). 39-55.
- Karasar, N. (2018). *Bilimsel Algı Çerçevesi ile Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar-İlkeler-Teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Keleş, E. (2001). *Fizik Ders Kitaplarını Değerlendirme Ölçeği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Kemiksiz, Ö. (2018). Yazar ve Metin Tercihleri Bakımından Türkçe Ders Kitapları, *Tarih Okulu Dergisi*, 11(33), 945-967.
- Kılıç A. ve Seven S. (2012). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Kocaoluk, M. Ş. ve Kocaoluk, F. (1998). *İlköğretim Okulu Programı 1-8. Sınıfların Yıllık Planı*. İstanbul: Kocaoluk Yayınevi.
- Kolaç, E. (2003). İlköğretim Dördüncü Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 17(1), 105-137.
- Kurtoğlu Zorlu, Ö. (2021). Metinlerin Temalara Uygunluğu Bakımından Türkçe Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 7(1), 1-11 DOI: <https://doi.org/10.24289/ijsser.797498>
- Küçükavşar A. ve Hasırcı, S. (2013). Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Çocuğa Göreliği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(24), 57-76.
- Maden, A. ve Önal, A. (2020). Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Öğrencilerin Okuma Eğilimlerine Göre Değerlendirilmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 5(1), 30-41
- Maden, S. (2021). Türkçe Ders Kitapları ile İlgili Lisansüstü Tezlerin Eğilimleri: Bir İçerik Analizi, *Türkiye Eğitim Dergisi*, 6(1), 30-45.
- Melanlıoğlu, D. (2008). Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretim Programları, *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 64-73.
- Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2021). Ders kitapları hakkında merak edilenler. 12.02.2022 tarihinde ziyaret edilmiştir. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_11/05200109_taslakderskitabi_incelemedegerlendirmekriterleri.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı, (2012). Ders Kitapları ve Eğitim Araçlarını Yönetmeliği. 12.02.2022 tarihinde ziyaret edilmiştir. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_10/15214644_derskitaplari_yonetmeli.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı, (2019) Türkçe Öğretim Programı. 12.12.2022 tarihinde ziyaret edilmiştir. <http://mufredat.meb.gov.tr/>
- Ocak G. (2019). Bilimsel Araştırmalarda Kullanılan Veri Toplama Yolları. İçinde; *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ed: Ocak, G.), ss. 218-244, Ankara: Pegem Akademi.
- Ocak, G. ve Kutlu Kalender, M. (2017). Ortaokul 5. ve 6. Sınıf Fen Bilimleri Öğretim Programının Kazanım ve İçerik İlişkinin Değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 209-225.
- Okur, A. ve Dağtaş, A. (2014). Ortaokula Yönelik Kelime Öğretimi Çalışmaları. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(4), 66-84

- Otrar, M. ve Taşar, A. (Ed.) (2021). *Ders Kitaplarını Değerlendirme Raporu (Öğretmen Görüşleri)*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Özbay, M. (2003). *Öğretmen Görüşlerine Göre İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*, Ankara: Gölge Ofset Matbaacılık.
- Özbay, M. (2003). Türkçe Öğretiminde Hedef-Araç İlişkisinin Ders Kitabı Örneğinde Değerlendirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 13, 59-69.
- Özbay, M. ve Çeçen, M. A. (2012). Türkçe Ders Kitaplarında (6-8. Sınıflar) Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(1), 67-76.
- Özbay, M., (2005). Bilim ve Kültür Aktarıcısı Olarak Yazı, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi HÜTAD*, 2, 67-74.
- Özdemir, N. (2019) *İlkokul 3. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabına İlişkin Öğretmen Görüşleri (Bayburt İli Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bayburt.
- Özen Tosun, Ö. (2017). *İngilizce Öğretmenlerinin Ders Kitabı Bağımlılığı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Öztekin, E. (2019). 'New Language Leader –Intermediate' Adlı İngilizce Ders Kitabının Öğrenci ve Öğretmenlerin Görüşleri Alınarak Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. ve Nas, E. (2021). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Saltık, O. (2018). Okuma Kültürü Edindirme Sürecinde Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Niteliği Üzerine Öğretmen Görüşleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(2), 281-296
- Sarıçan, E. (2012). *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Edebî Metinlerin Çocuk Edebiyatı Kriterlerine Uygunluğu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Fakültesi, Çanakkale.
- Satılmış, S. (2019). 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 1-14.
- Savran, N. Z. (2004). Pisa Projesinin Türk Eğitim Sistemi Açısından Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 397-408.
- Selçuk, Z., Palancı, M., Kandemir, M. ve DüNDAR, H. (2014). Eğitim ve Bilim Dergisinde Yayımlanan Araştırmaların Eğilimleri: İçerik Analizi. *Eğitim ve Bilim*, 39(173), 430-453.
- Sever, S. (2004). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sever, S. (2006). Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır? İçinde; *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiri Kitabı*. 4-6 Ekim 2006, Ankara, Türkiye, 41-56.
- Sevim, O. ve Toyran, M. (2021). Türkiye ve İngiltere’de İlköğretim Birinci Kademedeki Kullanılan Ana Dili Öğretimi Ders Kitaplarının Temel Dil Becerileri Açısından Karşılaştırılması. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 23, 87-104. DOI: 10.29000/rumelide.948299.
- Shin, J., Eslami, Z. R., & Chen W. (2011). Presentation Of Local And International Culture In Current International English-Language Teaching Textbooks. *Language Culture and Curriculum*. 24(3), 253-268.

- Solak, M. ve Yaylı, D. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarının Türler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 444-453.
- Somuncu, S. (2008) *İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Edebî Metinlerin Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Sur, E. (2021). Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öyküleyici Metinlerin Eleştirel Düşünme Becerisi Kazandırma Bağlamında İncelenmesi. *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(1), 403-422.
- Şafak, M. A. (2019). *Ortaokul 5, 6, 7, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metin Türlerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Şimşek, N. D. (2015). The Comparison Of The Texts In Native Language Textbooks For 8th Grade In The USA (English) And 8th Grade In Turkey (Turkish) In Terms Of Theme/Unit And Type. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(4), 1314-1326.
- Takmak, U. (2022) *5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Afyonkarahisar Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Tekin, H. (1996). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Ankara: Yargı Yayınları.
- Tekşan, K. ve Güneş, M. (2006). İlköğretim II. Kademe Türkçe Öğretimi Kitaplarında Yer Alan Metinlerdeki Sözcüklerin Nitelik ve Nicelik Yönünden İncelenmesi. *Dilbilim, Dil Öğretimi ve Çeviribilim Yazıları*, 1, 458-465.
- Temizkan, M. (2014). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Temel Beceriler Açısından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(1), 49-72.
- Topbaş, G. (2019). *6. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Değerler Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Topçuoğlu, F. (2010). *Türkiye ve İngiltere’de İlköğretim İkinci Kademedeki Kullanılan Ana Dili Öğretimi Ders Kitaplarındaki Beceri Alanlarının Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Torun Kaya, E. (2020). *Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlerin Metinlerle Uyum Düzeyinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Turan Siviş, B. ve Emiroğlu, S. (2020). İlkokul 1-4. Sınıflarda Okutulan Türkçe Ders Kitaplarındaki Dinleme Metinlerinin Belirlenen Ölçütlere Göre İncelenmesi, *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 105-136.
- Turan, B. (2019) *6. Sınıf Matematik Ders Kitabının Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Türkben, T. (2018). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2152-2166. Doi: 10.17218/hititsosbil.419925
- Türkben, T. (2019). Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin Resimlerinin İncelenmesi, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 650-672.

- Uludağ, Ç. (2010). *7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ünveren Kapanadze, D. (2018). Dil ve Kültür Aktarımında İşlevsel Bir Araç Olarak Ders Kitapları: Türkçe Ders Kitapları Örneği, *Turkish Studies*, 13(27), 1575-1592. DOI: 10.7827/TurkishStudies.14396
- Yalınkılıç, K. (2014). Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri. İçinde; *Bir Öğretim Aracı Olarak Ders Kitabı* (Ed: Ülper, H.), ss. 3-22. Ankara: Pegem Akademi.
- Yaşar, Ş., Gültekin, M., Türkan, B., ve Yıldız, N. (2005). Yeni İlköğretim Programlarının Uygulanmasına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Hazırbulunuşluk Düzeylerinin ve Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesi. İçinde; *Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 14-16 Kasım 2005, Kayseri, Türkiye, 51-63.
- Yaylı, D. ve Kitiş Çınar, E. (2014). Ortaokul Türkçe Ders Kitapları Görsellerinde Toplumsal Cinsiyet. *Turkish Studies*, 9(5), 2075-2096.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M. ve Korkmaz, C. (2017). 1-5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İçerik Açısından Değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(38), 111-130.
- Yiğit, A. (2011) *Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim 8.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki (2009) Metinlerin Kelime Serveti Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

EKLER

Ek 1: Metinlerin İncelenme Kriterleri

Değerli Meslektaşım, Ben Afyon Kocatepe Üniversitesi yüksek lisans öğrencisiyim. Aynı zamanda Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir okulda Türkçe öğretmenliği yapmaktayım. 6. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin incelenmesi üzerine bir tez çalışması yürütmekteyim. Sizden ricam akademik alanda yapılan bu çalışmaya destek olmanız ve içten cevaplar vermenizdir. Verdiğiniz her cevap için teşekkür ederim.
METİNLERİN İNCELENME KRİTERLERİ
1. Alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserler ile Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türklerine ait eserlerin, 6. sınıf Türkçe ders kitabında bulunma durumu nedir?
2. İncelediğiniz metinde ikincil aktarımlar yerine yazarın eserinden alınmış mıdır?
3. İncelediğiniz metinde “Bu kitap için yazılmıştır.” ifadesi yer almış mıdır?
4. Aynı yayınevine ait ders kitaplarında 6. sınıf düzeyi için seçilen metin, başka bir sınıf düzeyinde kullanılmış mıdır?
5. İncelediğiniz metnin yazarının ya da şairinin farklı eserleri ders kitabı içinde tekrar kullanılmış mıdır?
6. İncelediğiniz metin (dünya edebiyatından seçilmiş ise) dünya edebiyatındaki eserlerin doğru ve nitelikli çevirilerinden mi alınmıştır?
7. Türkçe ders kitabındaki Serbest okuma parçalarının temaları destekleme durumu nedir?
8. Türkçe ders kitabındaki serbest okuma parçalarının edebi değer taşıma durumu nedir?
9. İncelediğiniz metinde tamamı ders kitabına alınamayacak uzunluktaki roman, hikâye, tiyatro, destan gibi türlerdeki eserlerden yapılan alıntılarda eserdeki yazılmayan kısım metnin başında kısa bir özet şeklinde verilmiş midir? Seçilen metnin eserin hangi bölümünden alındığına dair kısa bir açıklama yapılmış mıdır?
10. İncelediğiniz metinde eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) var mıdır?
11. Yazarın söyleyişinden ya da Türkçenin dönemsel söyleyiş özelliklerinden kaynaklı yazım farklılıkları incelediğiniz metinde dipnot olarak belirtilmiş midir?
12. Gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü (blog), sosyal medya uygulamalarında yer alan yazı türleri incelediğiniz metinde kullanılmış mıdır? Kullanıldıysa yazarı veya yazarları kimlerdir?
13. İncelediğiniz metinde tema ve kazanımlara uygun olarak metnin bütünlüğü ve tutarlılığı korunmak kaydıyla çıkarılan bölümler üç nokta ile gösterilmiş midir?
14. İncelediğiniz metin içinde anı, fıkra, anekdot vb. metin içinde yer alan ama anlamsal olarak bağımsız kullanılabilen bölümler metin olarak seçilmiş midir?
15. İncelediğiniz metin öğrenci için anlamlı olmayan cümlelerden hazırlanmış mıdır?
İNCELENEN METİN İÇİN TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ ÖZEL AMAÇLARINA GÖRE ÖĞRENCİLERİN KAZANMASI BEKLENEN YETKİNLİKLER
16. İncelediğiniz metin Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlıyor mu?
17. Metinler; Türkçeyi, doğru konuşma, doğru yazma, bilinçli ve imtinalı kullanmaya yönelik katkı sağlıyor mu?
18. Metinler öğrencilerin duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerini sağlıyor mu?
19. İncelediğiniz metin öğrencilerin; millî, manevî, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerini sağlıyor mu?

Ek 2. Değerlendirme Formu

Ölçütler
Alanda kabul görmüş yazar ve şairlerin eserleri ile Türk cumhuriyetlerinin yazar ve şairlerinden alınan eserler var mı?
Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türklerine ait yazar ve şairlerinden alınan eserler var mı?
Metinlerde ikincil aktarım bulunuyor mu?
'Bu kitap için yazılmıştır.' ibaresi var mı?
Türkçe ders kitabında kullanılan metinler, başka sınıf düzeyinde var mı?
Kitap içinde aynı yazar ve şairler birden fazla kullanılmış mıdır?
Dünya edebiyatından alınan metinlerin çevirilerinin nitelik derecesi nedir?
Serbest okuma parçalarının edebi değer taşıma derecesi nedir?
Serbest okuma parçalarının temaları destekleme derecesi nedir?
Eserlerin uzun olan ve kitaba alınmayan kısımları özet şeklinde verilmiş midir?
Metinlerde eğitsel açıdan uygun olmayan ifadeler yer almakta mıdır?
Metinlerde yazarın söyleyişinden veya dönemsel söyleyiş özelliklerinden kaynaklanan yazım farklılıkları var mıdır?
Metinlerde; gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü (blog), sosyal medya uygulamalarında bulunan yazı türleri var mı?
Metinlerde çıkarılan bölümler üç nokta ile gösterilmiş midir?
Çeşitli metinler içinde bağımsız olarak geçen anı, fıkra ve anekdotlar metin olarak kullanılmış mıdır?
Yazar ve şairlerin biyografilerinde edebi yönleri ön plana çıkarılmış mıdır?